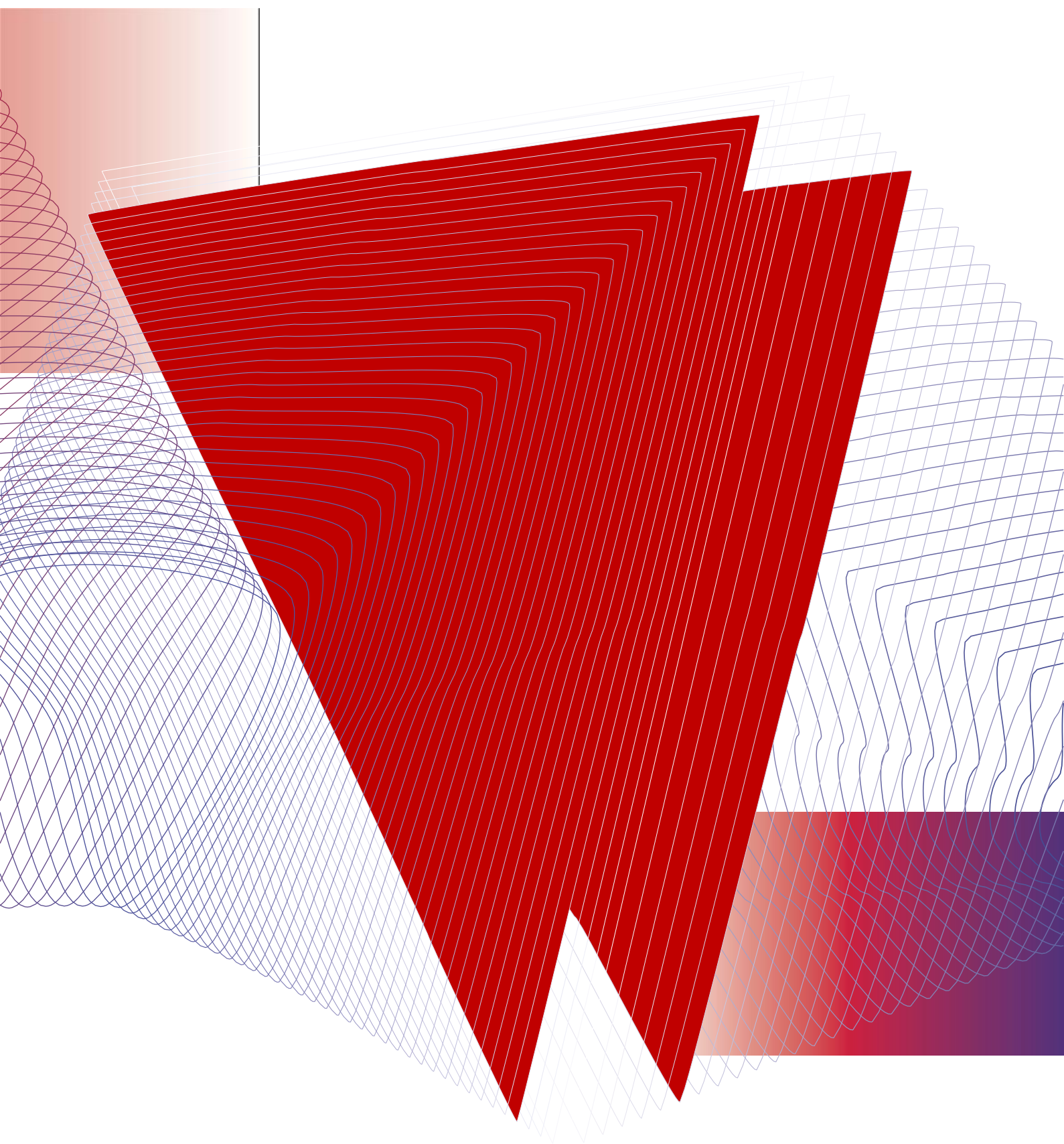

Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială

Analiza
Grupului de lucru CNSM
pentru
creșterea sustenabilă a intermediarii
financiare

2022

CUPRINS:

Sinteză, principale concluzii și propuneri de recomandări.....	10
1 Introducere	16
2 Majorarea rolului sistemului financiar în cofinanțarea proiectelor din fonduri europene	25
2.1. Analiza contextului.....	25
2.1.1. Suport pentru sectorul privat, cercetare, dezvoltare și inovare.....	29
2.1.2. Managementul deșeurilor	33
2.1.3. Energie	33
2.1.4. Transformarea digitală.....	36
2.1.5. Turism și cultură.....	37
2.1.6. Agricultură.....	38
2.2. Rezultatele sondajului privind cofinanțarea proiectelor din fonduri europene de către sectorul bancar și cel al IFN	46
2.3. Propuneri privind majorarea rolului sistemului financiar în cofinanțarea proiectelor din fonduri europene	50
2.3.1. Procesul de operaționalizare a instrumentelor financiare sub umbrela PNRR și a programelor operaționale.....	50
2.3.2. Admiterea instituțiilor financiare nebancale ca parteneri direcți în procesul de finanțare a fondurilor europene.....	52
3 Digitalizarea serviciilor bancare și rolul FinTech în creșterea intermedierei financiare	54
3.1. Instrumente de reglementare de tip sandbox.....	55
3.2. Cercetarea modelelor de finanțare alternativă	57
3.3. Dezvoltarea infrastructurii necesare susținerii procesului de digitalizare a serviciilor financiare	59
3.3.1 Facilitarea accesului integrat la bazele de datele cu privire la clienți în vederea îmbunătățirii procesului de creditare, cât și pentru derularea acțiunilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului	59
3.3.2 Armonizarea legislației naționale la cadrul european pentru a asigura flexibilitate în implementarea inițiativelor în domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic și al semnăturii electronice (simplă) și al semnăturii electronice avansate.....	61
4 Creșterea contribuției sistemului financiar în creditarea firmelor	63
4.1. Elemente de natura cererii	65
4.1.1. Sănătatea financiară a sectorului companiilor nefinanciare	65

4.1.2. Tipare de finanțare a sectorului companiilor nefinanciare	68
4.2. Elemente de natura ofertei.....	70
4.2.1. Asigurarea unui mediu predictibil din punct de vedere legislativ	70
4.2.2. Dezvoltarea pieței de capital	72
4.2.3. Îmbunătățirea mecanismelor de soluționare a expunerilor neperformante	73
5 Îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor și a pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar	81
5.1. Educația financiară, componenta educației antreprenoriale	81
5.1.1. Analiza contextului.....	81
5.1.2. Îmbunătățirea nivelului de educație financiară, componentă a educației antreprenoriale	86
5.1.3. Propuneri concrete privind îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor	89
5.2. Îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci și IFN	90
5.2.1. Contribuția sistemului bancar privind ocuparea forței de muncă.....	90
5.2.2. Formarea personalului instituțiilor de credit.....	91
5.2.3. Contribuția sectorului bancar la creșterea educației financiare.....	94
5.2.4. Rezultatele sondajului privind pregătirea profesională a salariaților din bănci și IFN.....	97
5.2.5. Îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci și IFN și susținerea și dezvoltarea cercetării în domeniul financiar-bancar	101
6 Schimbarea structurală a economiei spre una cu valoare adăugată superioară: sprijinirea finanțării sectoarelor inovative, a proiectelor verzi etc.	104
6.1. Considerații generale	104
6.2. România în contextul schimbării structurale a economiei	105
6.2.1. Economie circulară.....	106
6.2.2. Sectoare inovative.....	108
6.3. Elemente care asigură tranziția către o economie cu valoarea adăugată	109
6.3.1. Susținerea producătorilor autohtoni din sectoare cu valoare adăugată mare	109
6.3.2. Adoptarea și implementarea strategiei de dezvoltare a economiei circulare, cu instrumente concrete de stimulare	113
6.3.3. Dezvoltarea de proiecte de susținere a mediului de afaceri prin colaborare cu mediul privat și mediul academic	114
BIBLIOGRAFIE	116

Colectivul grupului de lucru CNSM pentru creșterea sustenabilă a intermediarii financiare

Alexandra Ioana Bontas	Autoritatea de Supraveghere Financiară	
Alexandru Andrei	Asociația Societăților Financiare din România	
Alina Madalina Saiu	Raiffeisen Bank	
Amalia Fugaru	Banca Națională a României	
Ana Holobiuc	Banca Națională a României	
Anca Paraschiv	Ministerul Finanțelor	
Andrada Tănase	Deloitte	Coordonatorul subgrupului <i>Creșterea contribuției sistemului financiar în creditarea firmelor</i>
Andreea Dorobanțu	Autoritatea de Supraveghere Financiară	
Andreea-Georgiana Bejan	Autoritatea de Supraveghere Financiară	
Andrei Dospinescu	Banca Mondială	
Andrei-Lucian Crețu	Ministerului Afacerilor Interne	
Anita Sima	Banca Comercială Română	
Arthur Ion Iovan	Ministerul Finanțelor	
Bianca Adam	Ministerul Economiei	
Bogdan Capraru	Universitatea A.I. Cuza Iasi	Coordonatorul subgrupului <i>Îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor și a pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar</i>
Bogdan Drăgoiu	Asociația Societăților Financiare din România	
Calina Iacob	KPMG	
Cati Ursu	Asociația Română a Băncilor	
Claudia Voicilă	Banca Națională a României	
Claudiu Vrânceanu	Consiliul Național al IMM din România	Coordonatorul subgrupului <i>Creșterea contribuției sistemului financiar în creditarea firmelor</i>
Codin Nastase	Eximbank	
Constantin Bucur	Banca Națională a României	
Cosmin Curticapean	Asociația Română de Fintech	
Cristina Domezina	Banca Transilvania	
Cristina Dragoi	Banca Națională a României	
Dan Stoia	Ministerul Agriculturii	
Daniel Apostol	Autoritatea de Supraveghere Financiară	
Diana Popescu	Ministerul Finanțelor	Coordonatorul subgrupului <i>Schimbarea structurală a economiei spre una cu valoare adăugată superioară</i>
Dorian Farkas	ING Bank România	

Dumitru Nancu	Fondul Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii	
Emanuela Savu	Institutul Bancar Român	
Eugen Dijmărescu	Banca Națională a României	Coordonatorul subgrupului <i>Majorarea rolului sistemului financiar în cofinanțarea proiectelor din fonduri europene</i>
Eugen Vierescu	Banca Națională a României	
Felix Ardelean	Ministerul Transporturilor și Infrastructurii	
Florian Neagu	Banca Națională a României	Coordonatorul Grupului CNSM <i>pentru creșterea sustenabilă a intermedierei financiare</i>
Florin Dragu	Banca Națională a României	
Gabriela Folcut	Asociația Română a Băncilor	Coordonatorul subgrupului <i>Îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor și a pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar</i>
George Stoiu	Asociația Societăților Financiare din România	
Georgeta Loredana Popescu	Banca Transilvania	
Georgiana Murgulescu	Confederația Patronală Concordia/ Consiliul Patronatelor Bancare din România	
Ileana Botez	Bursa de Valori București	
Ioana Croitoru	Banca Națională a României	
Ioana Gavrea	Banca Transilvania	
Irina Mihai	Banca Națională a României	
Iuliana Tiba	Asociația Română a Băncilor	
Ivona Teodora Tudose	Confederația Patronală Concordia/ Consiliul Patronatelor Bancare din România	
Laura Mîrșolea	Banca Națională a României	
Lavinia Cristescu	Autoritatea de Supraveghere Financiară	
Leonard Cornoiu	Banca Transilvania	
Leonard Uzun	Banca Națională a României	
Lidia Capmare	BRD-Groupe Societe Generale	
Liset Ivascu	Banca Națională a României	
Liviu Predoiu	Asociația Societăților Financiare din România	
Liviu Serban	Asociația Societăților Financiare din România	
Lucia-Mihaela Udreanu	ING Bank România	
Luminița Șoitu	Asociația Română a Băncilor	
Madalina Hristescu	Asociația Societăților Financiare din România	
Magda Săndulescu	Asociația Română de Fintech	Coordonatorul subgrupului <i>Digitalizare și Fintech</i>

Marius Atomei	Ministerul Finanțelor	
Matei Kubinski	Banca Națională a României	
Mihaela Petraru	UniCredit Bank	
Mirela Bratu	Depozitarul Central	
Mirela Roman	Banca Națională a României	
Mirona Daia	Ministerul Economiei	
	Confederația Patronală Concordia/ Consiliul Patronatelor Bancare din România	
Monica Maioru		
Nic Bălăceanu	Asociația Blockchain Romania	
Nina Puiu	Asociația Societăților Financiare din România	
Petronela Despoiu	Banca Transilvania	
Raluca Micu	Banca Națională a României	Coordonatorul subgrupului <i>Digitalizare și Fintech</i>
Ramona Balasanian	Asociația Societăților Financiare din România	
Ramona Ivan	Asociația Română a Băncilor	
Raul Dumitrascu	Asociația Societăților Financiare din România	
Robert Grecu	Banca Națională a României	
Romulus Mircea	Raiffeisen Bank	
		Coordonatorul subgrupului <i>Schimbarea structurală a economiei spre una cu valoare adăugată superioară</i>
Silviu Toma	Raiffeisen Bank	
Simona Ichim	Banca Națională a României	
Simona Ioana Stoica	Ministerului Afacerilor Interne	
	Confederația Patronală Concordia/ Consiliul Patronatelor Bancare din România	
Stefan Coroianu		
Tudor Doman	Autoritatea de Supraveghere Financiară	
Vlad Alin Hutuleac	Banca Comercială Română	

Lista abrevierilor

ABE/EBA	Autoritatea Bancară Europeană
ACCA	Association of Chartered Certified Accountants
ADR	Agenții de Dezvoltare Regională
ALB	Asociația Societăților Financiare din România
ANAF	Agencia Națională pentru Administrare Fiscală
APL	Administrația publică locală
ARB	Asociația Română a Băncilor
ASE	Academia de Studii Economice
ASF	Autoritatea de Supraveghere Financiară
BCE/ECB	Banca Centrală Europeană
BEI/EIB	Banca Europeană de Investiții
BERD/EBRD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BNR	Banca Națională a României
BRI/BIS	Banca Reglementelor Internaționale
BVB	Bursa de Valori București
CAWI	Computer assisted web interviews
CCR	Curtea Constituțională a României
CE/EC	Comisia Europeană
CEEAG	Climate, Energy and Environmental Aid Guidelines
CERS/ESRB	Comitetul European pentru Risc Sistemic
CF	Cohesion Fund
CFA	Chartered Financial Analyst
CNSM	Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială
CRC	Centrala Riscului de Credit
DESI	Digital Economy and Society Index
ECE/CEE	Europa Centrală și de Est
ERDF	European Regional Development Fund
ESF	European Social Fund
ESG	Environment, Social, Governance
ESMA	European Securities and Markets Authority
ETF	Evaluări tehnico-financiare
EU-ETS	EU Emissions Trading System (EU ETS)
FABBV	Facultatea de Finanțe, Asigurări, Bănci și Burse de Valori
FCNEF	Sondaj privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România
FEADR	Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală
FEGA	Fondul european de garantare agricolă
FEI	Fondul European de Investiții
FNGCIMM	Fondul Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii
FRM	Financial Risk Manager
GBER	General Block Exemption Regulation
IBR	Institutul Bancar Român
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
INS	Institutul Național de Statistică
MBA	Master of Business Administration

ME	Ministerul Economiei
MF	Ministerul Finanțelor
MiFID	Markets in Financial Instruments Directive
MMAP	Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor
NPL	Cereditate neperformante
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OECD/INFE	OECD International Network on Financial Education
ONG	Organizații non-guvernamentale
OUG	Ordonanța de Urgență a Guvernului
P2P	Peer to Peer
PIB	Produsul intern brut
PNRR	Planul Național de Redresare și Reziliență
PNS	Planul Național Strategic
PO	Program operațional
POCIDIF	Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare
PRM	Professional Risk Manager
PSD2	Payment services (PSD 2) - Directive (EU) 2015/2366
SNEF	Strategia Națională de Educație Financiară
TIC/ITC	Tehnologia informației și comunicațiilor
UAT	Unități administrative teritoriale
UE/EU	Uniunea Europeană
UNEP FI	United Nations Environment Programme Finance Initiative
VAB	Valoarea adăugată brută

Sinteză, principale concluzii și propuneri de recomandări

Dezvoltarea intermedierei financiare este un factor important al creșterii economice dacă este realizată de o manieră sustenabilă, respectiv în condițiile menținerii stabilității financiare. România are cel mai scăzut nivel al intermedierei financiare din Uniunea Europeană, indicatorii situându-se la valori mult sub celelalte țări din regiune. Analiza grupului de lucru arată că rezultatele pozitive în ceea ce privește creditarea înregistrate de statele din regiune au fost determinate de o capacitate mai mare de absorbție a fondurilor europene, accelerarea procesului de digitalizare a serviciilor financiare, existența unei politici industriale care a sprijinit accesul la finanțare a firmelor competitive, precum și cererea mai mare din partea companiilor nefinanciare.

Co-finanțarea mai amplă a proiectelor din fonduri europene este un mecanism eficient în direcția creșterii sustenabile a intermedierei financiare. România se situează atât sub media europeană, cât și sub cea a țărilor din regiune în ceea ce privește gradul de absorbție a acestor resurse. În plus, analiza pe componente ilustrează probleme structurale importante. Rolul băncilor și IFN în finanțarea firmelor care accesează proiecte europene are spațiu semnificativ de îmbunătățire. O primă măsură recomandată este armonizarea, în dialog cu sectorul bancar, a procesului de operaționalizare a instrumentelor financiare sub umbrela PNRR și a programelor operaționale, astfel încât aceste instrumente să asigure un transfer semnificativ al riscului pentru intermediari. Alte posibile acțiuni necesare a fi întreprinse sunt: creșterea gradului de predictibilitate în ceea ce privește calendarul lansărilor de apeluri de proiecte, precum și a legislației incidente; îmbunătățirea fluxului de implementare al proiectelor cu fonduri europene (e.g. prin crearea unei platforme informatice ce poate fi accesată de către bănci și care să conțină informații privind cererile de rambursare, cererile de plată, stadiul implementării proiectelor). A doua măsură recomandată este extinderea cadrului legal pentru admiterea IFN înscrise în registrul special al BNR ca parteneri direcți în procesul de finanțare și implementare a proiectelor finanțate din fonduri europene.

Digitalizarea serviciilor financiare poate susține dezvoltarea incluziunii și intermedierei financiare. România ocupă ultimul loc în rândul statelor membre ale UE, atât în privința nivelului de digitalizare, cât și al utilizării serviciilor financiare digitale. Facilitarea procesului de digitalizare a serviciilor financiare și sprijinirea inovației în domeniul financiar-bancar ar trebui să aibă în vedere dezvoltarea infrastructurii digitale, precum și implementarea de instrumente de reglementare și supraveghere dedicate inovațiilor tehnologice în acest domeniu. Măsurile identificate de grupul de lucru pentru susținerea procesului de digitalizare și inovare sunt: (i) facilitarea accesului integrat la bazele de date, atât în vederea simplificării procedurii de creditare, cât și pentru limitarea riscurilor de creditare, de fraudă și de gestionare a riscurilor de spălare de bani și finanțarea terorismului și (ii) armonizarea legislației naționale la cadrul european pentru a asigura flexibilitate în implementarea inițiativelor în

domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic al semnăturii electronice (simplă) și al semnăturii electronice avansate. O altă măsură recomandată este analizarea oportunității dezvoltării unui instrument de reglementare de tip "sandbox", precum și analizarea cadrului de reglementare a unor modele de tip Regulatory Sandbox dezvoltate de alte bănci centrale.

Majorarea rolului sistemului financiar autohton în creditarea firmelor poate susține creșterea economică prin asigurarea unei alocări mai eficiente a resurselor și îmbunătățirea disciplinei la plată în economie. Companiile românești se finanțează într-o proporție relativ modestă de la instituțiile financiare (13,3 la sută din total pasiv), preferând în schimb creditele de la acționari (30,4 la sută) sau creditele comerciale (28,5 la sută). Acest tipar de finanțare generează o serie de vulnerabilități importante pentru economia românească. De exemplu, creditele comerciale au o rată a neperformanței semnificativ mai mare decât creditele bancare și limitează pe termen mediu și lung capacitatea de dezvoltare a firmelor. Pentru a adresa aceste vulnerabilități, grupul de lucru recomandă inițierea unor programe pentru creșterea conștientizării în rândul firmelor a balanței cost-beneficiu privind creditele comerciale și creditele de la acționari. Dezvoltarea intermedierei financiare este susținută și prin îmbunătățirea procedurilor de restructurare a datoriilor și de facilitare a accesului companiilor la mecanisme de mediere în procesul de restructurare, fiind propuse măsuri de înlesnire a accesului companiilor la activitatea desfășurată de Centrul de Soluționare Alternativă a Litigiilor în Domeniul Bancar pentru rezolvarea diferendelor în raport cu instituțiile financiare. Un alt aspect important ce poate contribui semnificativ la creșterea accesului la finanțare este facilitarea accesului la piața de capital. Listarea companiilor, în special IMM, poate avea efecte pozitive importante și asupra economiei prin creșterea disciplinei la plată, îmbunătățirea guvernantei corporative, accesul la mecanisme mai eficiente de majorare a mărimii firmei și diversificarea surselor de finanțare. Grupul de lucru recomandă simplificarea procedurilor de listare la piața de capital, inclusiv prin crearea unei platforme electronice.

Îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor și a pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar sunt elemente esențiale pentru creșterea sustenabilă a intermedierei financiare și a incluziunii financiare. Conform rezultatelor unui studiu privind calificarea personalului din sectorul financiar realizat de către grupul de lucru, mai puțin de jumătate dintre angajații băncilor implicați în activitatea de creditare, cu funcții de execuție, au studii economice, în timp ce mai puțin de un procent dintre aceștia dețin certificări internaționale de tipul CFA, PRM, FRM, ACCA, ACI. Ameliorarea educației financiare a antreprenorilor este recomandată a fi realizată prin demararea unor programe croite inclusiv în funcție de stadiul de dezvoltare al firmelor și prin crearea unui cadru național de formare a tinerilor. Pentru îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci și IFN este recomandată inițierea de demersuri privind setul de cerințe minime de pregătire profesională pentru salariații

implicați în acordarea de credite sau gestiunea riscurilor aferente, cu accent pe salariații implicați pe segmentul companiilor care activează în domenii inovative și economie sustenabilă. Totodată, este recomandată intensificarea colaborării dintre mediul financiar-bancar și mediul academic, cu implicarea mai amplă a BNR și ASF inclusiv în susținerea și dezvoltarea cercetării în domeniile acoperite de cele două instituții menționate.

Schimbarea structurală a economiei către una cu valoare adăugată superioară se potențează reciproc cu dezvoltarea intermedierei financiare care poate sprijini finanțarea sectoarelor inovative, agendei schimbărilor climatice sau diminuarea vulnerabilităților din domeniul alimentar și energetic. Deși economia românească a înregistrat schimbări structurale importante în ultimii ani, contribuția sectoarelor cu aport înalt de tehnologie rămâne redusă (sub 8 la sută, în anul 2020). Reprezentarea acestor sectoare în portofoliul bancar este sub valorile din structura valorii adăugate din economie, această stare de fapt menținându-se în ultimele două decenii. Firmele exportatoare și cele din sectoare de servicii cu aport înalt de cunoaștere sunt de asemenea subreprezentate în portofoliile băncilor. Propunerile formulate în cadrul grupului de lucru sunt ca autoritățile să elaboreze programe pentru susținerea firmelor competitive, inclusiv prin sprijinirea finanțării mai facile a acestora și să implementeze politici sectoriale, corelate cu politica economică și industrială pentru sprijinirea schimbării structurale a economiei înspre una cu valoare adăugată superioară.

Grupul de lucru a identificat 11 propuneri de recomandări (prezentate în tabelul de mai jos) care adresează trei aspecte principale: (i) sprijinirea schimbării structurale a economiei înspre una cu valoare adăugată superioară, inclusiv prin folosirea mai amplă a fondurilor europene, (ii) îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor și creșterea pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar și (iii) diversificarea în mod sustenabil a surselor care ar putea majora intermedierea financiară. Modul de implementare a recomandărilor va fi monitorizat în conformitate cu prevederile *Legii 12/2017 privind supravegherea macroprudențială a sistemului financiar național*.

Propuneri de recomandări adresate autorităților

Nr. crt.	Măsura	Instituția responsabilă	Termen	Secțiune
A. În vederea sprijinirii schimbării structurale a economiei înspre una cu valoare adăugată superioară, inclusiv prin folosirea mai amplă a fondurilor europene				
1	Armonizarea, în dialog cu sectorul bancar, a procesului de operaționalizare a instrumentelor financiare sub umbrela PNRR și a programelor operaționale, astfel încât instrumentele financiare să asigure un transfer semnificativ al riscului pentru intermediari, în sensul deplinei respectări a prevederilor din Regulamentului UE nr. 575/2013 privind cerințele prudențiale pentru instituțiile de credit și societățile de investiții, cu scopul a facilita accesul la finanțare al companiilor în domeniile vizate, prin intermediul: - creșterii gradului de predictibilitate; - îmbunătățirii fluxului de implementare a proiectelor cu fonduri europene.	Guvern (Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene)	Septembrie 2022	2.3.1
2	Extinderea cadrului legal în sensul admiterii instituțiilor financiare nebancare înscrise în Registrul special al BNR ca parteneri direcți în procesul de finanțare și implementare a proiectelor finanțate din fonduri europene.	Guvern (Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene)	Septembrie 2022	2.3.2
3	Elaborarea unor programe guvernamentale pentru: - susținerea firmelor competitive, identificate pe baza unei metodologii publice, inclusiv prin sprijinirea finanțării mai facile a acestora - implementarea de politici sectoriale, corelate cu politica economică și industrială pentru sprijinirea schimbării structurale a economiei înspre una cu valoare adăugată superioară, în care să se prevadă sprijinirea cu prioritate a firmelor din respectivele sectoare; - dezvoltarea parteneriatului autorități locale – mediul de afaceri – universități, în special în cazurile în care mediul de afaceri la nivel local poate utiliza în mod eficient expertiza dezvoltată la nivel universitar.	Guvern (Ministerul Economiei, Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene, Ministerul Finanțelor, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației)	Martie 2023	6.3.1
B. În vederea îmbunătățirii educației financiare a antreprenorilor și pentru creșterea pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar				

4	Demararea, alături de mediul universitar și sistemul financiar, a unor programe pentru creșterea conștientizării în rândul firmelor a faptului că finanțarea prin credite comerciale și credite de la acționari ar putea avea pe termen mediu costuri totale mai mari decât cele oferite de instituțiile financiare și cele aferente finanțării prin utilizarea instrumentelor financiare specifice pieței de capital.	Guvern (Ministerul Antreprenoriatului și Turismului) Banca Națională a României Autoritatea de Supraveghere Financiară	Decembrie 2022	4.1.2
5	Inițierea unor programe pentru: - creșterea educației financiare a antreprenorilor, inclusiv în funcție de stadiul de dezvoltare al firmelor (start-up-uri și scale-up-uri), prin organizarea de seminare, conferințe, programe de educație financiară la nivel național; - crearea unui cadru național de formare a tinerilor, în care să fie implicați specialiști din bănci și alte instituții financiare, mediu antreprenorial, cadre didactice din mediul preuniversitar și universitar, pentru corelarea dezvoltării progresive și în mod aplicat a anumitor competențe necesare în business, din anii de studiu gimnazial, liceal și universitar, inclusiv privind protecția împotriva incidentelor și/sau atacurilor cibernetice.	Guvern (Ministerul Antreprenoriatului și Turismului, Ministerul Finanțelor, Ministerul Educației, Ministerul Agriculturii) Banca Națională a României Autoritatea de Supraveghere Financiară	Martie 2023	5.1.3
6	Inițierea de demersuri, prin dialog cu reprezentanții instituțiilor de credit și ai instituțiilor financiare nebankare, privind cerințe minime de pregătire profesională pentru salariații băncilor și IFN implicați în acordarea de credite către companii și în gestionarea riscurilor aferente, cu accent pe salariații implicați pe segmentul companiilor care activează în domeniile de frontieră (tehnologic, inovare, digitalizare, agenda verde etc.).	Banca Națională a României	Decembrie 2023	5.2.4
7	Implicarea mai amplă a infrastructurii umane și materiale a BNR și ASF și intensificarea colaborării cu mediul financiar-bancar și mediul academic, pentru: - dezvoltarea cercetării în domeniul financiar-bancar, inclusiv prin programe de <i>visiting</i> - inițierea de proiecte comune în parteneriat pentru (i) îmbunătățirea pregătirii teoretice și practice a viitorilor specialiști (studenți, masteranzi, doctoranzi); (ii) organizarea de programe de master sau alte forme de învățământ postuniversitar și stagii de practică; - sprijinirea fundamentării teoretice și empirice adecvate a diverselor inițiative legislative naționale și europene sau decizii strategice care ar implica sistemul financiar (ex: intrarea în Uniunea Bancară).	Banca Națională a României Autoritatea de Supraveghere Financiară	Iunie 2023	5.2.4

C. În vederea diversificării în mod sustenabil a surselor care ar putea majora intermedierea financiară				
8	Cercetarea oportunității dezvoltării piețelor financiar-bancare, prin: - analiza oportunității dezvoltării unui instrument de tip Regulatory Sandbox, precum și analiza cadrului de reglementare și a unor modele de Regulatory Sandbox dezvoltate de alte bănci centrale; - creșterea competitivității pieței de capital din România prin susținerea implementării tehnologiilor inovatoare bazate pe registrele distribuite (DLT) în rândul entităților care asigură infrastructura pieței, prin implementarea unui proiect-pilot pentru un sistem de tranzacționare și un sistem de decontare bazat pe DLT, în conformitate cu cadrul european în domeniu.	Banca Națională a României Autoritatea de Supraveghere Financiară	Martie 2023	3.1
9	Încurajarea listării firmelor pe sistemul multilateral de tranzacționare administrat de BVB, inclusiv prin:	Autoritatea de Supraveghere Financiară	Decembrie 2022	4.2.2
	- simplificarea procedurilor de listare; - implementarea utilizării unei platforme electronice posibil de accesat de către emitent și autoritățile cu atribuții în aprobarea solicitării de listare, pentru asigurarea celerității procesului.	Autoritatea de Supraveghere Financiară	Iunie 2023	
10	Dezvoltarea infrastructurii necesare susținerii procesului de digitalizare a serviciilor financiare, inclusiv prin:	Guvern (Ministerul Finanțelor, Ministerul Afacerilor Interne)	Septembrie 2022	3.3.1
	- facilitarea accesului integrat la bazele de datele cu privire la clienți în vederea îmbunătățirii procesului de creditare, cât și pentru derularea acțiunilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului; - armonizarea legislației naționale la cadrul european pentru a asigura flexibilitate în implementarea inițiativelor în domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic și al semnăturii electronice (simplă) și al semnăturii electronice avansate.	Guvern (Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării)	Decembrie 2022	3.3.2
11	Extinderea accesului companiilor la activitatea desfășurată de Centrul de Soluționare Alternativă a Litigiilor în Domeniul Bancar, prin modificarea corespunzătoare a prevederilor OG nr.38/2015 privind soluționarea alternativă a litigiilor dintre consumatori și comercianți, în ceea ce privește competența CSALB, respectiv soluționarea litigiilor dintre companii și comercianții căror activitate este reglementată, autorizată și supravegheată/monitorizată de BNR, precum și sucursalelor comercianților străini ce desfășoară activități pe teritoriul României, în domeniul bancar, prin procedurile CSALB.	Guvern (Ministerul Economiei)	Decembrie 2022	4.2.3

1 Introducere

Creșterea sustenabilă a intermediarii financiare este unul din obiectivele politicii macroprudențiale prevăzute în *Cadrul de ansamblu privind strategia politicii macroprudențiale a Comitetului Național pentru Supravegherea Macroprudențială* aprobat în ședința Consiliului general al CNSM din 21 mai 2018. Intermedierea financiară are un rol important asupra consolidării performanței economice de la nivelul unui stat. Studiile de specialitate arată că un sistem financiar dezvoltat, ce este caracterizat de un nivel al intermediarii financiare ridicat, poate contribui într-o mare măsură la stimularea creșterii economice¹. Creșterea intermediarii financiare contribuie pozitiv la dezvoltarea economică în special în cazul țărilor cu un nivel redus al intermediarii financiare, în care firmele se confruntă cu constrângeri financiare mai importante². Dezvoltarea financiară poate asigura³: (i) un acces mai facil la finanțare, (ii) o mai bună evaluare ex-ante a proiectelor de investiții și, astfel, poate contribui la o mai bună alocare a resurselor financiare în economie, (iii) o monitorizare mai eficientă a investițiilor și o aplicare mai atentă a guvernantei corporative și (iv) o mai bună diversificare și gestiune a riscurilor. De asemenea, dezvoltarea sistemului financiar poate contribui la tranziția modelului de creștere economică către unul sustenabil din punct de vedere al mediului și orientat într-o mai mare măsură către sectoare cu valoare adăugată și aport de tehnologie mai mare.

Este important ca majorarea intermediarii financiare să se realizeze pe baze sustenabile astfel încât, să fie menținută stabilitatea sistemului financiar. Un sector bancar supradimensionat⁴ și crizele financiare diminuează aceste beneficii⁵, de aceea este important ca dezvoltarea intermediarii financiare să se realizeze pe baze sustenabile. Astfel, creșterea intermediarii financiare trebuie realizată cu respectarea prudențialității, astfel încât să fie menținută stabilitatea sistemului financiar.

România are cel mai scăzut nivel al intermediarii financiare din Uniunea Europeană (Grafic 1). Măsurat ca raport între activele sectorului bancar și PIB, nivelul intermediarii este de doar 52,9 la sută (septembrie 2021), la o diferență considerabilă față de țările din *peer group*, 100 la sută în Polonia, 104,7 la sută în Bulgaria, 116,6 la sută în Ungaria și 148 la sută în Cehia. În Uniunea Europeană, nivelul intermediarii financiare este de aproximativ 247 la sută, în timp ce în statul cel mai dezvoltat din punct de vedere financiar, Luxemburg, nivelul intermediarii este de aproximativ 1352 la sută. Indicatorii privind creditul acordat de instituțiile financiare autohtone companiilor nefinanciare și populației raportat la PIB arată de asemenea un nivel scăzut al intermediarii financiare, de doar 26,4 la sută în PIB (septembrie 2021).

¹ Studiul realizat de Rajan și Zingales (1998) arată că industriile și firmele care au utilizat într-o mai mare măsură finanțare obținută de la instituții specializate s-au dezvoltat mult mai rapid în țările cu un grad mai mare de dezvoltare al sectorului financiar. Rajan, R. and Zingales, L., 1998, 'Financial Dependence and Growth', American Economic Review, Vol. 88, pp. 559–586.

² Pagano, Marco and Giovanni Pica (2012). "Finance and employment". Economic Policy, 27(69), 5-55. Rousseau, Peter L. and Paul Wachtel (2011). "What is happening to the impact of financial deepening on economic growth?" Economic Inquiry, 49, 276–288.

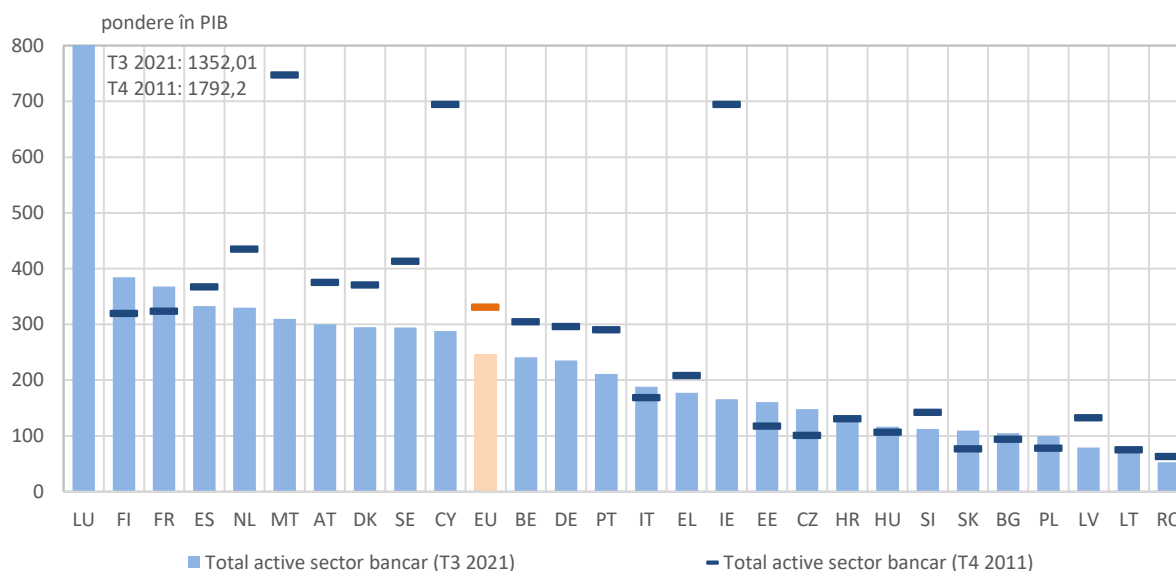
³ Levine, R. 2004. Finance and Growth: Theory and Evidence. NBER Working Paper, w10766; Demircuc-Kunt, A., & Levine, R. 2008. Finance, financial sector policies, and long-run growth.

⁴ Pagano, M., Langfield, S., Acharya, V. V., Boot, A., Brunnermeier, M. K., Buch, C., ... & van den Burg, I. (2014). Is Europe overbanked? (No. 4). Reports of the Advisory Scientific Committee.

⁵ Pierderea rezultată în urma unei crize financiare este estimată între 8 la sută din PIB (Lo Duca et. Al, 2017) și 25 la sută din PIB (Laeven și Valencia, 2013). Lucrări care arată efectele crizelor financiare asupra sectorului real: Laeven, L., & Valencia, F., 2013, Systemic banking crises database. IMF Economic Review, 61(2), 225-270, Lo Duca, M., Koban, A., Basten, M., Bengtsson, E., Klaus, B., Kusmierczyk, P., & Peltonen, T. A. (2017). A new database for financial crises in European countries: ECB/ESRB EU crises database. ECB occasional paper, (194).

Creditarea sectorului companiilor nefinanciare avea, înainte de apariția pandemiei, un potențial însemnat de creștere, instituțiile de credit având resurse suficiente de lichiditate și solvabilitate pentru susținerea unei creșteri sustenabile a creditului către acest sector. Analiza sănătății financiare a firmelor arăta un potențial de creditare de 166 miliarde lei la nivelul sectorului, echivalent cu mai mult decât dublarea stocului de credit (decembrie 2019).

Grafic 1.1. Dimensiunea sectorului bancar ca pondere în PIB

Notă: Pentru valoarea istorică în cazul Croației a fost utilizată cea mai veche valoare din baza de date (T2 2013).

Sursa: CERS (Risk Dashboard)

Un alt aspect important este cel legat de dinamica nivelului intermediarii financiare în statele membre. În cazul României tendința acestui indicator a fost una descendentă, în urmă cu 10 ani, nivelul său fiind situat la aproximativ 64 la sută, cu mai bine de 10 puncte procentuale peste nivelul din prezent. Nivelul scăzut de intermediere financiară dar și dinamica sa intertemporală a fost influențată puternic de contextul economic și financiar de la nivel național. Analizând situația la nivel de *peer group* se observă că tendința a fost una total opusă (Grafic 1.1). În Polonia, față de aceeași bază de referință intermedierea financiară a crescut până în prezent cu aproximativ 12 puncte procentuale. În Cehia, a fost înregistrată în ultimii 10 ani o creștere a intermediarii financiare cu aproximativ 46 puncte procentuale. O creștere însemnată în această perioadă a fost înregistrată și în Bulgaria, aproximativ 10 puncte procentuale, în timp ce Ungaria s-a menținut în apropierea nivelului său de referință înregistrat în urmă cu 10 ani.

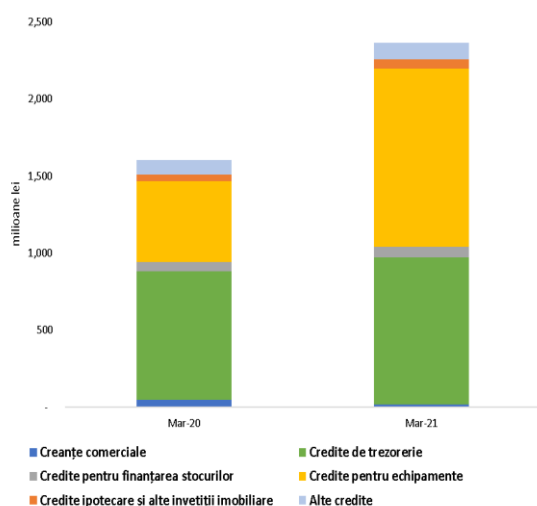
Analizele cu privire la acest aspect în cazul Cehiei, țara cu cea mai semnificativă evoluție a intermediarii financiare din regiunea CEE, arată că la baza creșterii nivelului de intermediere financiară nu au stat acțiuni, măsuri ori proiecte implementate de autoritățile din această arie. Dimpotrivă, regulile de reglementare au fost relativ stricte și complexe (ex. reguli de raportare, cerințe de externalizare, etc). Astfel, actualul trend este mai degrabă rezultatul principiilor de piață iar cererea crescută vine din zona companiilor, băncile având tendința să folosească intermedierea ca și decizie de business datorită unor factori precum nevoia de produse specifice din partea clienților, capacitățile interne, inclusiv rețele de distribuție limitate. O altă evoluție importantă a nivelului intermediarii financiare a fost înregistrată în Polonia, ca urmare a progresului în plan digital înregistrat la nivelul sectorului

bancar. Conform studiului *Deloitte Digital maturity* Polonia e considerată *digital champion*, băncile mari din cadrul acestui stat având o gamă vastă de servicii digitale, intuitive și pe placul clienților. Un alt aspect important asupra căruia a fost resimțit un progres important la nivelul acestui stat este cel legat de ponderea persoanelor care folosesc *internet banking*, care a crescut în perioada 2011-2018 de la 44 la 57 la sută. Astfel, evoluția procesului de digitalizare a generat efecte pozitive puternice asupra gradului de dezvoltare al sistemului financiar și în final asupra nivelului intermediarii financiare.

Gradul de absorbție a fondurilor europene

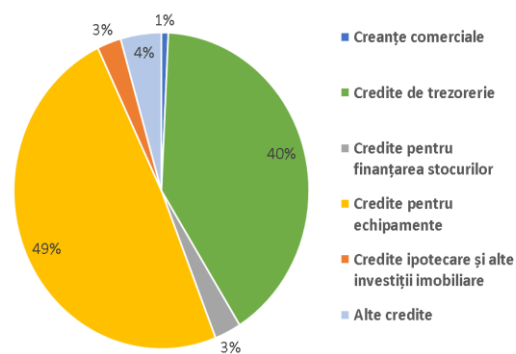
Un aspect ce ar putea genera o creștere sustenabilă a intermediarii financiare reprezintă creșterea absorbției de fonduri europene. Astfel, estimări preliminare arată că rolul băncilor în finanțarea firmelor care accesează proiecte europene are spațiu semnificativ de îmbunătățire.

Grafic 1.2. Evoluția creditelor acordate de bănci firmelor care au declarat în cadrul sondajului FCNEF că se finanțează din fonduri europene

Sursa: BNR

Grafic 1.3. Distribuția creditelor bancare aferente companiilor nefinanciare care au declarat în cadrul sondajului FCNEF că se finanțează din fonduri europene după tipul creditului, martie 2021

Sursa: BNR

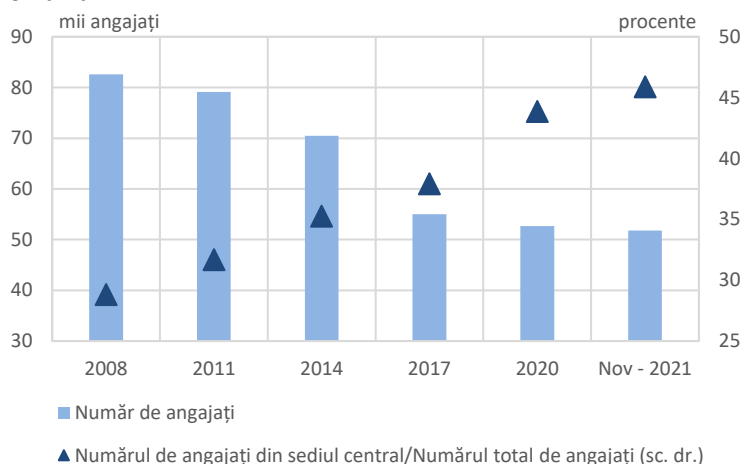
După cum se poate observa din Grafic 1.2, volumul creditelor acordate de bănci firmelor care se finanțează din fonduri europene a crescut puternic în ultimii ani, în mare parte ca urmare a majorării volumului componentei creditelor destinate achizițiilor de echipamente. În martie 2021 volumul total al creditelor acordate acestor firme depășea 2,3 miliarde de lei, iar componenta creditelor pentru echipamente reprezenta jumătate din stocul acestor credite, 1,15 miliarde de lei. Creșterea este una semnificativă față de prima parte a anului 2020, atunci când întregul volum de credite destinat acestor firme era de doar 1,6 miliarde lei.

În privința distribuției creditelor bancare acordate companiilor nefinanciare care se finanțează din fonduri europene, se poate observa că, cea mai importantă categorie de credite este cea a celor pentru echipamente, care reprezintă 49 la sută din total. O altă componentă foarte importantă este și cea a creditelor de trezorerie care acoperă aproximativ 40 la sută (Grafic 1.3). O pondere foarte redusă a creditelor acordate acestor firme a fost înregistrată pentru categoria creanțelor comerciale. În privința distribuției pe industrii, aproximativ 40 la sută din credite s-au îndreptat către sectorul serviciilor, urmat de sectorul utilităților la nivelul căruia au fost acordate 27 la sută din credite.

Procesul de digitalizare a serviciilor financiare

Un alt aspect important ce ar putea susține creșterea sustenabilă a intermedierei financiare de la nivel național este intensificarea procesului de digitalizare a sectorului bancar. Acest demers ce a pornit înainte de criza COVID-19, a cunoscut o accelerare pe fondul măsurilor de restricție a mobilității din ultimii 2 ani.

Grafic 1.4. Evoluția numărului de angajați din sectorul bancar în România

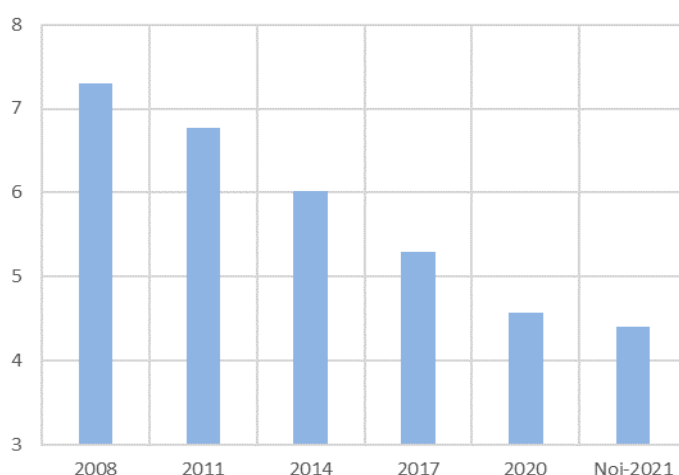

Sursa: BNR, INS

angajați a urmat o tendință de creștere, generată de diminuarea numărului de sucursale și de transferul personalului cheie la sediile centrale ale băncilor. Datele de la finalul anului 2021 arată că 45 la sută din numărul total de salariați își desfășoară activitatea la sediul central al instituției. Procesul de digitalizare al sectorului bancar a generat printre altele și o diminuare semnificativă a costurilor operaționale, și în final a costului creditului.

Diminuarea numărului de angajați a fost resimțită cu precădere ca urmare a reducerii numărului de unități bancare. Astfel, dacă la finalul anului 2014 pe teritoriul României existau aproximativ 6 mii de unități, numărul acestora a scăzut la finalul anului 2021 până la aproximativ 4.400 (Grafic 1.5). Totuși, chiar și în aceste condiții, încă există un potențial ridicat de dezvoltare a gradului de digitalizare al serviciilor financiare. În anul 2021, România s-a situat pe ultima poziție la nivelul Uniunii Europene atât în privința

Grafic 1.5. Evoluția numărului de unități bancare în România

Sursa: BNR, INS

gradului de utilizare a serviciilor de internet pentru accesare de servicii bancare cât și în privința gradului de utilizare a serviciilor de internet pentru cumpărare de produse financiare, conform datelor Eurostat. Acest grad fiind calculat ca pondere a populației care utilizează aceste tipuri de servicii din

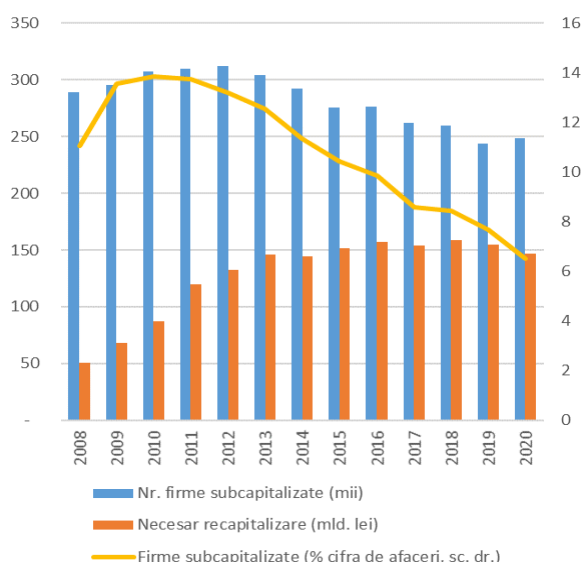
populația totală.

Sănătatea financiară a companiilor nefinanciare

Sectorul companiilor nefinanciare este caracterizat de o serie de vulnerabilități structurale importante care limitează dezvoltarea intermedierei financiare. Pe de o parte, multe dintre firme nu sunt eligibile pentru credite bancare datorită situației financiare precare, pe de altă parte, menținerea acestor firme în economie afectează disciplina la plată, reduc reziliența sectorului la șocuri și determină creșterea costului de finanțare.

Cea mai importantă vulnerabilitate este ponderea mare a companiilor subcapitalizate (Grafic 1.6). La sfârșitul anului 2020, o treime din companiile din România, respectiv 248,7 mii, înregistrau valori reduse de capitalizare sau chiar capitaluri negative. Aceste erau responsabile doar de 6,5 la sută din cifra de afaceri generată de sector și angajau 13,7 la sută din forța de muncă.

Grafic 1.6. Evoluția numărului de companii subcapitalizate și a necesarului de recapitalizare

Sursa: MF, calcule BNR

sută sunt microîntreprinderi). Aceste companii sunt prezente în special în sectoarele servicii și imobiliare (cumulând aprox. 40 la sută din necesarul de capitalizare). Companiile subcapitalizate nu au acces la surse de finanțare externă și nu se pot realiza investiții (Pal et al., 2021)⁶, afectează productivitatea și reduc eficiența alocării resurselor în economie. Analiza BNR arată că o recapitalizare a firmelor cu cifră de afaceri pozitivă și pentru care nu a fost deschisă procedura de faliment, ceea ce ar echivala cu o reducere a necesarului de recapitalizare cu aprox. 60 la sută, ar avea un impact pozitiv important asupra creșterii economice. PIB potențial ar înregistra un avans de 4 puncte procentuale în următorii trei ani.

Tipare de finanțare a companiilor nefinanciare

Problema companiilor cu deficiențe importante de capitalizare este de natură structurală, ponderea acestora majorându-se de la sfârșitul anilor 90. În anul 1994, pentru aprox. 10 la sută dintre companii valoarea activului net era negativă, iar al sfârșitul anului 2000, 35 la sută dintre companii erau subcapitalizate. Criza din anul 2008 a determinat o majorare temporară a acestora, în prezent ponderea acestora fiind similară cu cea din anul 2000. Menținerea numărului mare de companii subcapitalizate poate fi consecința unor mecanisme ineficiente de soluționare a firmelor neviabile.

Necesarul de capitalizare al acestor firme este unul însemnat (146,7 miliarde lei), majoritatea firmelor fiind de talie mică și foarte mică (72 la

⁶ Pal, R, Stamate, A, Dumitrescu, C (2021) Investment: What holds Romanian firms back? BNR Occasional Papers, nr. 33

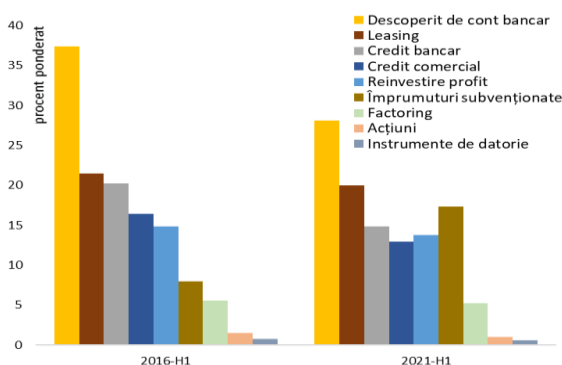
Firmele românești apelează într-o mai mare măsură la resursele financiare interne pentru finanțarea activității comparativ cu firmele din zona euro (Grafic 1.7 în cazul României și Grafic 1.8 în cazul zonei euro).

Grafic 1.7. Sursele de finanțare ale IMM – România

Sursa: BNR(FCNEF)

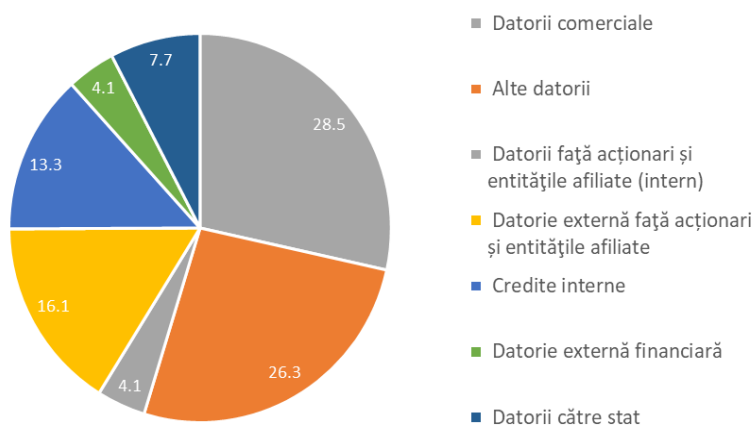
Grafic 1.8. Sursele de finanțare ale IMM – zona euro

Sursa: BCE(SAFE)

Analiza în structură a gradului de îndatorare a companiilor arată două tipologii diferite de companii: cele supraîndatorate, multe dintre acestea având deficiențe majore de capitalizare, și cele subîndatorate, care preferă să își finanțeze prin resurse proprii necesarul pentru activitatea curentă, unele dintre acestea utilizând resursele interne și pentru activități de investiții. Există o serie de factori care pot explica aceste diferențe, cei mai importanți fiind gradul de cunoaștere al produselor financiare de către managerii firmelor, pregătirea personalului din instituțiile financiare implicate în activitatea de creditare și analizare a riscurilor din creditarea companiilor.

Grafic 1.9. Structura datoriilor companiilor nefinanciare (2020)

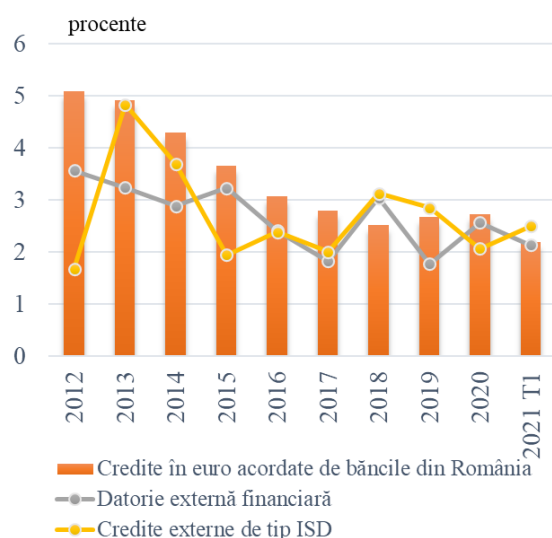
Sursa: MF, calcule BNR

Mai mult, analiza resurselor externe folosite de companii arată o preferință crescută pentru finanțarea de la nerezidenți, finanțarea de la acționari și finanțarea comercială (Grafic 1.9). Creditele de la instituțiile financiare autohtone contribuie cu doar 13,3 la sută, în timp ce creditele de la acționari sau entități afiliate (rezidente și nerezidente) sunt semnificativ mai mari (30,4 la sută), iar creditele comerciale depășesc dublul acestora (28,5 la sută). La nivel global, structura finanțării companiilor este în favoarea creditării bancare, creditele comerciale reprezentând o treime din finanțările oferite

de instituțiile de credit companiilor (BIS, 2020)⁷.

Ponderea finanțării de la instituții financiare și companii nerezidente este substanțială (20,2 la sută din totalul datorii). Acest lucru este de natură a majora riscurile la adresa stabilității financiare. Pe de o parte, sectorul real este expus riscurilor de refinanțare și *home bias*, prin canalul finanțării directe, dar și riscurilor dinspre țări terțe prin canalul creditorului comun, în special în perioade de evoluții adverse economice și/sau financiare. Pe de altă parte, instituțiile financiare autohtone se confruntă cu un fenomen mai pronunțat de selecție adversă, companiile cele mai bune beneficiind de finanțări de la nerezidenți.

Grafic 1.10. Costul finanțării companiilor

Sursa: BNR

Analiza costului de finanțare pentru acest tip de credite arată că aceste credite au fost contractate la costuri superioare celor oferite de instituțiile de credit autohtone (Grafic 1.10). Acest lucru poate indica folosirea unor mecanisme de transfer de preț în condițiile în care firma din România beneficiază și de beneficii fiscale ca urmare a deductibilității dobânzii de la acționari.

Creditele comerciale sunt importante pentru asigurarea unei bune funcționări a schimburilor comerciale atât în interiorul unei economii cât și la nivel internațional. Utilizarea acestui tip de finanțare între firme poate varia semnificativ în funcție de anumiți factori precum riscul de contrapartidă și incertitudinea privind evoluția economică (de

exemplu criza globală financiară din 2008) sau probleme de lichiditate ale firmelor. În ultimii ani se observă în România o creștere mai accelerată a creditelor comerciale comparativ cu volumul vânzărilor, ponderea creditelor comerciale în cifra de afaceri urcând de la 19 la sută media perioadei 2009-2018 la 27 la sută în anul 2020.

Creditele comerciale au o rată de neperformanță importantă, în special după o perioadă de recesiune economică. Astfel, ponderea datorii față de furnizori cu restanțe în total datorii față de furnizori a fost de 13 la sută în anul 2020, în scădere de la 25 la sută în anul 2009. Mai mult, 60 la sută din aceste restanțe au întârzieri de peste un an.

Finanțarea acestor datorii este realizată în cea mai mare parte prin alte resurse decât cele oferite de instituțiile financiare. În România, companiile finanțează doar o mică parte a acestor creanțe prin credite de tip *factoring*. Creditele bancare de tip *factoring* reprezintă sub 0,1 la sută din total credite bancare acordate companiilor (conform datelor din Centrala Riscului de Credit), respectiv sub 1 la sută din totalul creanțelor față de furnizori comparativ cu 24 la sută la nivel global (conform BIS 2020, date aferente anului 2017).

Accesul la finanțarea pentru creditele comerciale (creditele de tip *factoring*) poate contribui la

⁷ BIS (2020) Trade credit, trade finance, and the Covid-19 Crisis, 2020, BIS Bulletin nr. 24

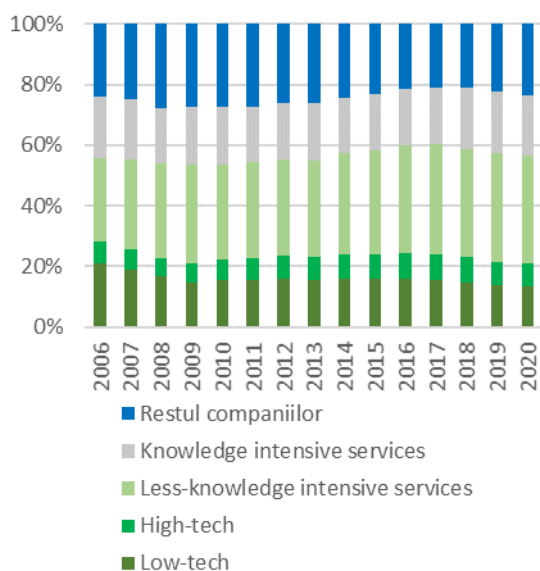
dezvoltarea comerțului, în special al celui internațional (OECD, 2021⁸). În cazul acestora, asimetria informațională este mai pronunțată, iar exportatorii, în special IMM, nu dispun de suficiente resurse necesare evaluării și monitorizării creditelor comerciale. Mai mult, întârzierile la plata creanțelor pentru contractele transfrontaliere pot fi mai mari decât la cele interne, iar creanțele mai greu de colectat. Astfel, apelarea la instituțiile financiare pentru finanțarea acestor datorii poate reduce constrângerile financiare ale firmei exportatoare.

Cea mai mare parte a creditelor comerciale sunt generate din relațiile de afaceri realizate între rezidenți, doar o mică parte fiind acumulate din relația rezidenți-nerezidenți. Conform datelor aferente balanței de plăți, creditele comerciale au totalizat 1,2 miliarde lei (0,4 la sută din creditele comerciale totale în anul 2020), creanțele comerciale față de nerezidenți fiind de aprox. trei ori mai mari (3,2 miliarde lei). În anul 2021, fluxurile de tipul creditelor comerciale s-au majorat semnificativ (creditul comercial au înregistrat un volum de 4,5 miliarde lei, în timp creanțele comerciale au crescut la 5,7 miliarde lei), dar rămân modeste comparativ cu volumul creditelor comerciale interne.

Tiparul de creștere economică și importanța sectorului financiar în modificarea acestuia

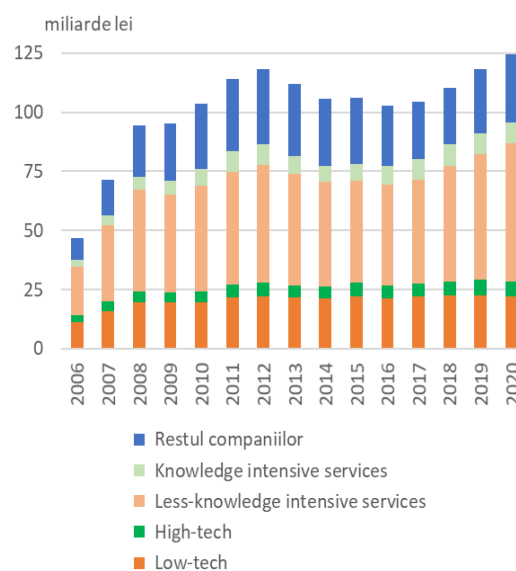
Este necesară o schimbare structurală a tiparului de creștere economică către domenii cu valoare adăugată mai ridicată, ponderea sectoarelor cu grad înalt de tehnologizare fiind în prezent unul redus (Grafic 1.11). Modificarea structurală a economiei trebuie să aibă obiective clare de aliniere a economiei românești la politicile europene astfel încât să favorizeze convergența reală la zona euro, să sprijine tranziția către un model de creștere economică favorabil mediului, să susțină procesul de digitalizare și să promoveze inovația și dezvoltarea tehnologică.

Grafic 1.11. Contribuția firmelor la VAB, în funcție de criteriul tehnologic

Sursa: MF, calcule BNR

Grafic 1.12. Expunerile bancare, după criteriul tehnologic

Sursa: BNR, MF, calcule BNR

Analiza structurii creditării bancare arată o pondere redusă a firmelor cu aport crescut de tehnologie în industrie și servicii (Grafic 1.12). De asemenea, sectorul firmelor exportatoare reprezintă doar 12 la sută din portofoliul corporativ al băncilor. Mai mult, ponderea creditelor pentru activitatea de comerț

⁸ OECD (2021) Trade finance for SMEs in the digital era. OECD SME and Entrepreneurship Papers.

exterior este extrem de redusă (0,1 la sută, decembrie 2021).

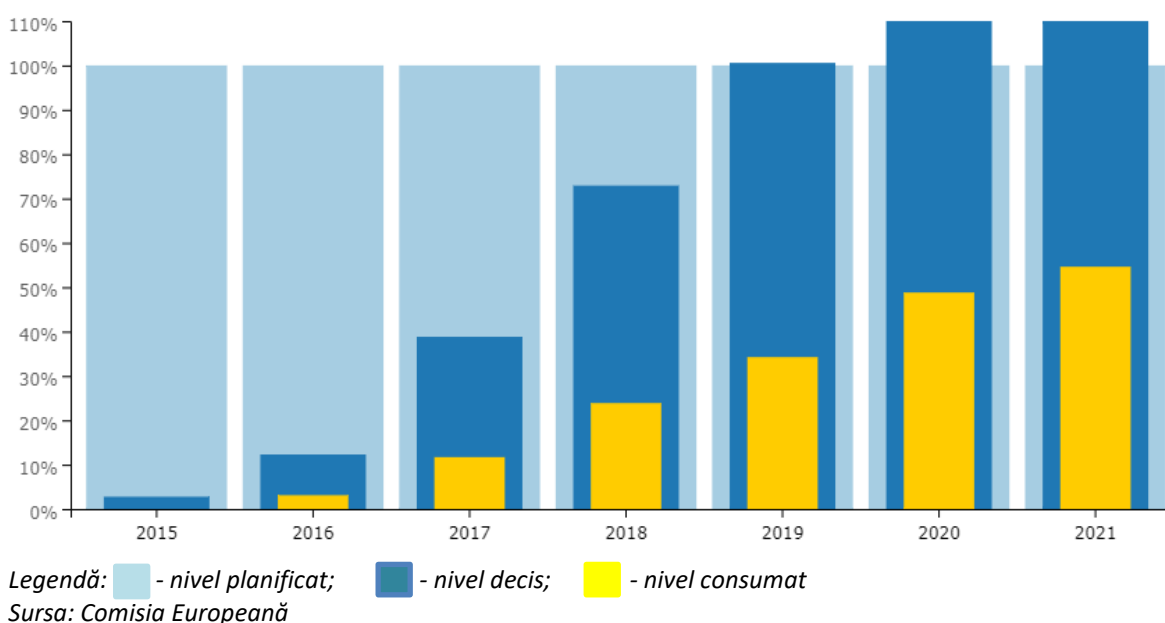
Un alt aspect important este că firmele din domeniile high-tech creditate de bănci au un grad ridicat de risc și au fost mai vulnerabile pe perioada pandemiei, rata de neperformanță majorându-se cu 13 puncte procentuale, ponderea volumului de credite neperformante în total ajungând la 4 la sută în condițiile în care creditele reprezintă doar 1 la sută din portofoliile băncilor. Majorarea s-a produs în condițiile în care rata de NPL era deja la 12,5 la sută în februarie 2020 (o valoare foarte mare relativ la media portofoliului total 7,2 la sută). Acest lucru poate fi determinat atât de caracteristicile specifice ale modelelor de afaceri care implică riscuri noi, în domenii aflate încă la început, cât și de nevoia de îmbunătățire constantă a expertizei salariaților băncilor implicați în procesul de creditare și evaluare a riscurilor.

2 Majorarea rolului sistemului financiar în cofinanțarea proiectelor din fonduri europene

2.1. Analiza contextului

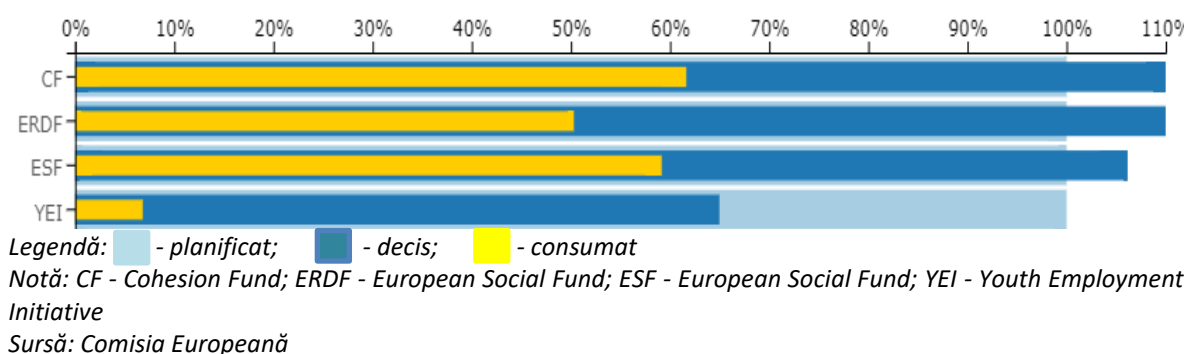
În ultimii ani, una dintre problemele structurale întâmpinate la nivel național a fost cea a gradului scăzut de absorbție a fondurilor europene. Datele arată că în România gradul de absorbție a fondurilor europene structurale și de investiții alocate prin programele operaționale aferente Cadrului financiar multianual 2014-2020 este de doar 55% (Grafic 2.1), România situându-se sub media europeană dar și sub cea a țărilor din regiune în ceea ce privește gradul de absorbție a fondurilor europene.

Grafic 2.1. Evoluția nivelului de absorbție al fondurilor europene pentru cadrul financiar multianual 2014-2020

Deși, la nivel general gradul de absorbție a fondurilor europene este unul relativ scăzut, analiza pe componente ilustrează probleme structurale importante. Astfel, există fonduri precum YEI (Youth Employment Initiative) pentru care gradul de absorbție a fost de doar 7 la sută (Grafic 2.2). Totuși, un avantaj al acestui context este că, dintre cele patru, categoria de fonduri YEI este cea pentru care pentru cadrul financiar multianual în cauză, 2014-2020, a fost planificată cea mai mică sumă, în cazul României. La colțul opus, pentru CF (Cohesion Fund) gradul de absorbție este de 62 la sută. O altă componentă cu un nivel ridicat de absorbție este ESF (European Social Fund), în cazul căreia, pentru cadrul financiar multianual studiat au fost utilizate aproximativ 59 la sută din fondurile planificate, în timp ce, pentru componenta ERDF (European Regional Development Fund) au fost utilizate aproximativ jumătate din fondurile planificate. Analizând situația de la nivelul fiecăreia din cele 4 categorii de fonduri, se observă diferențe importante, precum și zone la nivelul cărora există un spațiu important pentru a fi realizate îmbunătățiri.

Grafic 2.2. Evoluția nivelului de absorbție al fondurilor europene, pe categorii, pentru cadrul financiar multianual 2014-2020

Mai mult, România a demarat și atragerea de fonduri pentru exercițiul financiar curent (în derulare în perioada 2021-2027), fondurile structurale și de investiții alocate prin aceste programe fiind chiar mai mari decât cele anterioare (38,3 miliarde euro, comparativ cu 34,7 miliarde euro). Estimările preliminare pentru necesarul de finanțare din piață, pentru co-finanțarea pe care beneficiarii trebuie să o asigure din surse proprii, pentru proiectele finanțate în cadrul programelor operaționale din exercițiul 2021-2027 e prezentată în Tabel 2.1.

Tabel 2.1. Nivelul cofinanțării din surse proprii din partea beneficiarilor pentru programele operaționale din exercițiul 2021 – 2027

Program operațional (PO)	Co-finanțare din surse proprii ale beneficiarilor (euro)
PO Sănătate	502,444,647
PO Incluziune și Demnitate Socială	68,874,812
PO Educație și Ocupare	495,916,958
PO Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare	1,657,120,235
PO Dezvoltare Durabilă	1,131,643,498
PO Transport	102,953,302
POR-uri	3,190,714,014
Total	7,149,667,466

Sursă: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Co-finanțarea medie este de 50% în cazul întreprinderilor, ca urmare a aplicării regulilor ajutorului de stat (100% cheltuieli eligibile din care 50% din partea Uniunii Europene și a bugetului de stat și 50% din surse proprii ale beneficiarului, libere de ajutor de stat). În cazul unităților administrative teritoriale (UAT) sau al organizațiilor non-guvernamentale (ONG) nivelul de co-finanțare este de 2% (100% cheltuieli eligibile din care 85% din partea Uniunii Europene, 13% din partea bugetului de stat și 2% din partea UAT/ONG).

România are de implementat măsurile necesare utilizării fondurilor puse la dispoziție prin Mecanismul de redresare și reziliență, Comisia Europeană a avizat favorabil în luna septembrie 2021 și, ulterior, Consiliul Uniunii Europene în luna octombrie 2021 PNRR în valoare de 29,2 miliarde euro. Investițiile avute în vedere a fi realizate prin intermediul acestor programe sunt de natură a susține un model de creștere sustenabil. În cazul PNRR s-a realizat în prima fază o estimare grosieră de 1,5 miliarde de euro a nivelului de co-finanțare din surse proprii ale beneficiarilor privați. Modalitățile de implementare a reformelor și investițiilor prevăzute în PNRR se stabilesc la nivelul coordonatorilor de

reformă/investiție, iar în cadrul planului este prevăzut calendarul pentru atingerea Țintelor proiectului. Având în vedere importanța de a implementa reformele/investițiile conform calendarului agreat cu Comisia Europeană, se așteaptă interes și participare din partea sistemului privat, ca actori activi pentru asigurarea succesului implementării măsurilor.

În cadrul PNRR, la nivelul Componentei 9: Suport pentru sectorul privat, cercetare, dezvoltare și inovare, se regăsesc măsuri privind instrumentele financiare pentru sectorul privat, acestea sunt prezentate pe larg în cele ce urmează:

a. Măsura 1: Garanția de portofoliu pentru Reziliență – 300 mil. EUR

La nivelul acestei măsuri partenerul de implementare este Fondul European de Investiții ("FEI"). Finanțarea eligibilă, pentru a face parte din portofoliul garantat prin prezenta măsură, poate include o gamă largă de produse de creditare, precum: capital de lucru, linii de credit, credite de investiții, leasing, etc. Aceste elemente, precum și sectoarele economiei vizate vor fi determinate în urma analizei de piață, ținând cont de Regulamentul Facilității de Recuperare și Reziliență precum și de criteriile de eligibilitate din cadrul programului InvestEU.

Intermediarii financiari eligibili pentru această măsură pot fi: bănci comerciale, fonduri de garantare, instituții de microfinanțare, companii de leasing și orice alte entități autorizate să acorde credite.

Beneficiari finali ai acestei măsuri sunt: IMM-urile (până la 249 de angajați) și întreprinderile cu până la 500 de angajați, întreprinderile individuale, fermierii individuali și întreprinderile agricole ar putea fi eligibili pentru garanția de portofoliu.

b. Măsura 2: Garanția de portofoliu pentru acțiune climatică – 200 mil. EUR

La nivelul acestei măsuri partenerul de implementare este Fondul European de Investiții.

Beneficiarii finali pot fi IMM-urile (până la 249 de angajați) și întreprinderile cu până la 500 de angajați, de asemenea și persoanele fizice. În ceea ce privește persoanele fizice, pot primi sprijin prin intermediul instrumentului financiar gospodăriile ce solicită împrumuturi pentru a finanța investiții eligibile în cadrul măsurii pentru Acțiune climatică.

Finanțarea eligibilă poate include o gamă largă de produse de creditare, precum: capital de lucru, linii de credit, credite de investiții, leasing, etc. Aceste elemente, precum și sectoarele economiei vizate vor fi determinate în urma analizei de piață, ținând cont de Regulamentul Facilității de Recuperare și Reziliență, precum și de criteriile de eligibilitate din cadrul programului InvestEU.

Prin urmare, criteriile finale de eligibilitate, compoziția portofoliului de credite, rata de garantare și clauzele de risc vor urma dispozițiile/criteriile stabilite pentru programul InvestEU, în cazul unei contribuții (top-up) pentru un produs din cadrul compartimentului UE.

c. Măsura 3: Fond de capital de risc pentru redresare – 400 mil. EUR

La nivelul acestei măsuri partenerul de implementare este Fondul European de Investiții.

FEI selectează intermediari financiari cu care semnează acorduri de finanțare pentru fonduri de capital de risc (noi sau existente), create pentru o perioadă de 10 ani. Se estimează că se vor selecta inițial (până în 2026) până la 20 intermediari financiari. Fondurile de capital de risc pot fi naționale sau regionale, noi sau existente, cu obligația investirii contribuției primite de la Fondul de Fonduri pentru

Redresare în România.

Investițiile la nivelul beneficiarului final vor lua forma de capital de risc (equity) și cvasicapital (quasi-equity), în funcție de tipul de fond și nevoile beneficiarilor finali. Costul total al investiției prin măsura de capital de risc este de 400 milioane euro până în 2026 (excluzând resursele rambursate) și va include:

- Investiții în beneficiari finali;
- Costuri și comisioane de management pentru entitatea desemnată pentru administrarea fondului de fonduri - un plafon anual de 0,5% pentru durata implementării instrumentului (inclusiv după 2026);
- Costuri și comisioane de management la nivelul intermediarilor financiari, stabilite în mod competitiv (plafon indicativ – 20% pentru durata existenței fiecărui fond, inclusiv după 2026).

Numărul estimat de beneficiari este de 100. Sumele medii investite pe categorii de beneficiari finali pot fi estimate (în mod ilustrativ), astfel:

- 50.000-200.000 euro pentru start-up-uri;
- 200.000 – 3.000.000 euro pentru companii în stagii incipiente de creștere;
- 3.000.000 – 5.000.000 pentru întreprinderi în etape avansate de creștere;
- peste 5.000.000 pentru mid-caps;
- 5.000.000 – 20.000.000 pentru proiecte de tip energie regenerabilă sau biomasă.

d. Măsura 4: Fond de fonduri pentru digitalizare, acțiune climatică și alte domenii de interes – 300 mil. EUR

Partener de implementare este Banca Europeană de Investiții.

Fondul de fonduri este destinat să includă cel puțin două substructuri de fonduri, dintre care una ar putea fi implementată prin intermediul mai multor intermediari financiari subiacenți, care vor fi numiți în urma finalizării unui proces de selecție transparent, nediscriminatoriu, necondiționat și competitiv. Cealaltă substructură ar avea ca scop facilitarea împrumuturilor directe din partea BEI și, cel mai probabil, va fi gestionat direct de BEI. Acesta va răspunde nevoilor proiectelor care depășesc 25 de milioane EUR și care, prin urmare, nu necesită neapărat agregare și implicarea intermediarilor financiari din afara BEI.

Diferitele substructuri de fonduri vor viza finanțarea pentru a acoperi o gamă adecvată de nevoi de acoperire/finanțare de pe piață (subvenții pentru investiții, subvenții la dobândă, granturi pentru asistență tehnică).

Opțiunile de gestionare a granturilor rămân deschise, deoarece granturile pot fi gestionate de Fondul de fonduri gestionat de BEI și/sau de băncile comerciale din cadrul fondului 1.

e. Măsura 5: Investiții în eficiență energetică în sectorul rezidențial și al clădirilor – 50 mil. EUR

Partener de implementare este Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Garanția de portofoliu pentru investiții în eficiență energetică și energie regenerabilă în sectorul rezidențial și al clădirilor va include o garanție de portofoliu neplafonată, parțial acoperită de către

InvestEU/compartimentul pentru România - acoperirea primei pierderi ('First Loss Piece'). Garanția va fi furnizată de către Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare intermediarilor financiari selectați care finanțează beneficiarii finali eligibili, respectând un set predeterminat de criterii de eligibilitate.

În plus față de investițiile menționate anterior, unde se așteaptă implicare directă din partea instituțiilor financiare, planul prevede și alte investiții destinate mediului de afaceri. Acestea sunt prezentate pe larg la nivelul componentelor din PNRR, în cele ce urmează.

2.1.1. Suport pentru sectorul privat, cercetare, dezvoltare și inovare

a. Scheme de ajutor pentru sectorul privat (535 mil. EUR)

Aplicată pentru adoptarea de tehnologii/soluții digitale precum inteligența artificială, datele, tehnologia de cloud, platformele, tehnologia blockchain și transformarea digitală a proceselor de lucru ale întreprinderilor (de ex. utilizarea tehnologiilor digitale pentru automatizarea proceselor de lucru, utilizarea datelor pentru managementul dinamic al activelor și un leadership predictiv/prescriptiv, utilizarea/dezvoltarea platformelor locale pentru vânzarea de produse/servicii, dezvoltarea de noi servicii digitale), prin:

- Măsura 1. Schemă de minimis și schemă de ajutor de stat în contextul digitalizării IMM-urilor (alocare: 500 mil. Euro)
- Măsura 2. Schema de minimis pentru ajutarea firmelor din România în procesul de listare la bursa (Alocare: 35 mil. Euro)

În acest context, pentru *Măsura 1. Schemă de minimis și schemă de ajutor de stat în contextul digitalizării IMM-urilor* se urmărește crearea a 2 instrumente:

- a) un instrument de grant care să sprijine întreprinderile în crearea de tehnologii digitale avansate;
- b) un instrument de grant de până la 100.000 euro pe întreprindere care să sprijine IMM-urile în adoptarea tehnologiilor digitale.

Investițiile se vor încadra și vor fi conforme cu criteriile de selecție ale următoarelor coduri din cadrul Anexei VI a Regulamentului 241/2021:

Tabel 2.2. Criterii de selecție ale proiectelor finanțate prin Măsura 1

Crearea de tehnologii digitale avansate			
021c	Investiții în tehnologii avansate, cum ar fi: capacități de calcul de înaltă performanță și de informatică cuantică/capacități de comunicare cuantică (inclusiv criptare cuantică); proiectarea, producția și integrarea sistemelor în domeniul microelectronicii; următoarea generație de capacități de date, cloud și edge (infrastructuri, platforme și servicii); realitatea virtuală și augmentată, tehnologia profundă și alte tehnologii avansate digitale. Investiții în securizarea lanțului digital de aprovizionare.	100%	150 milioane euro

021d	Dezvoltarea și implementarea de tehnologii, măsuri și structuri de sprijin în materie de securitate cibernetică pentru utilizatorii din sectorul public și privat.		
Adoptarea de tehnologii digitale			
010	Digitalizarea IMM-urilor (inclusiv comerț electronic, activități economice electronice și procese economice în rețea, centre de inovare digitală, laboratoare vii, antreprenori web și start-up-uri în domeniul TIC, B2B).	100%	315 milioane euro
012	Servicii și aplicații TI dedicate competențelor digitale și incluziunii digitale.	100%	35 milioane euro

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Ținta pentru cele 5.492 de proiecte a fost calculată astfel:

- crearea de tehnologii digitale avansate și securitate cibernetică (108 întreprinderi), astfel:

Pentru proiectele de inteligență artificială, date și cloud computing, blockchain, internet of things și securitate cibernetică, valoarea medie finanțată a unui proiect este de 1.200.000 euro și are un buget alocat de 127.500.000 euro.

Pentru proiectele de High Performance Computing and Quantum Computing valoarea medie finanțată a unui proiect este de 10.000.000 euro și are un buget alocat de 20.000.000 euro.

- adoptarea de tehnologii digitale:

La o valoare medie a proiectului de 65.000 euro/întreprindere (valoare minimă este de 30.000 euro, iar valoarea maximă este 100.000 euro), se vor finanța 5.384 proiecte din bugetul alocat de 350.000.000 euro.

Pentru Măsura 2. Schema de minimis pentru ajutarea firmelor din România în procesul de listare la bursă, schema de finanțare va fi disponibilă pentru companiile cu capital majoritar privat, cu sediul social în România. Costul estimat este de 200.000 EUR/pe companie pentru listări pe piața principală reglementată și 25.000 EUR/companie pentru piața alternativă.

Tabel 2.3. Calendarul de implementare

Activitate	Termen finalizare
Schemă de ajutor pentru digitalizarea IMM-urilor	
Selectarea administratorului schemei (lansarea apelului, evaluarea contractelor și monitorizarea proiectelor)	Q1 2022
5492 contracte de finanțare semnate	Q2 2024
Schema de minimis pentru ajutarea firmelor din România în procesul de listare la bursă	
Selectarea administratorului schemei	Q3 2022
280 contracte de finanțare semnate care vor permite listarea la Bursa de Valori București	Q2 2025

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Coordonatorul investiției este Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene, ce deține calitatea de furnizor al schemei de ajutor de stat/minimis și va delega partea de implementare/administrare schemă unui administrator.

b. Proiecte transfrontaliere și multinaționale – Procesoare cu consum redus de energie și cipuri semiconductoare (alocare: 500 mil. Euro)

Reprezintă un instrument strategic cheie, care contribuie la atingerea obiectivelor Strategiei Industriale a UE, respectiv la creșterea autonomiei strategice a UE.

Investițiile se vor realiza prin proceduri de achiziție publică, în conformitate cu prevederile legale în vigoare, pentru derularea unor activități specifice autorităților publice (non-economice), iar finanțarea investițiilor realizate de către autoritățile publice nu va fi considerată ajutor de stat.

Investițiile prevăzute vor fi implementate până în Q3 2023 și vor urmări participarea sau asocierea într-un proiect important de interes comun european (IPCEI-ME). În acest sens, Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene va reprezenta Guvernul României.

Fondurile alocate pentru acest proiect din Planul Național de Redresare și Reziliență se ridică la o primă rezervare de 500 de milioane de euro. Aceste fonduri pot fi considerate ca “seed funding”.

Tabel 2.4. Calendarul de implementare

Activitate	Termen finalizare
Intrarea în vigoare a Hotărârii Guvernului prin care se alocă finanțarea necesară de 500 de milioane EUR pentru sprijinirea extinderii capacităților naționale până la prima dezvoltare industrială și participarea sau asocierea la un proiect multinațional.	Q2 2022
Entități selectate pentru a participa sau a se asocia la proiect	Q4 2022
Entități din consorțiile care participă la cererile de proiecte ale Întreprinderii Comune Tehnologii Digitale Esențiale (KDT JU)	Q4 2022
Contracte semnate de întreprinderile participante	Q3 2023

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

c. Înființarea și operaționalizarea Centrelor de Competență (25 mil. EUR)

Selectarea a 5 proiecte complexe de cercetare, dezvoltare și inovare, câte unul pentru fiecare misiune Orizont Europa (buget investiție: 5 milioane EUR x 5 misiuni =25 milioane EUR).

Coordonatorul investiției este Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, investiția se va realiza prin schemă de ajutor de stat și se va finaliza până la 30 iunie 2024.

Se va elabora pachetul de informații pentru lansarea competiției unice pentru finanțarea de proiecte CDI complexe, numite centre de competență, care va include condițiile de derulare a competiției, eligibilitate, buget, costuri eligibile, calendar, criterii de evaluare. Evaluarea se va face cu evaluatori externi. Toate investițiile din PNRR se vor regăsi în HG-ul de recuperare economică post-COVID prin activități CDI, care va fi elaborat și adoptat în Q1 2022.

Tabel 2.5. Calendarul de implementare

Activitate	Termen finalizare
Aprobare schemă pentru finanțarea centrelor de competență pentru misiunile din Orizont Europa	Q2 2022
Lansare apel pentru finanțarea centrelor de competență pentru misiunile din Orizont Europa	Q3 2022
Înființarea a 5 centre de competență pentru misiunile din Orizont Europa	Q4 2022

Buget atras de centrele de competență din proiecte de cercetare, dezvoltare și inovare din sectorul privat (1.25 milioane EUR)	Q4 2025
--	---------

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Un buget eligibil este de maxim 5 milioane EUR/proiect și cu un număr minim de 5 parteneri (5 organizații publice de cercetare, dezvoltare și inovare și 5 organizații private de cercetare, dezvoltare și inovare). Va exista un buget maxim pentru IMM-uri de 200.000 EUR și un buget maxim pentru o organizație publică de cercetare, dezvoltare și inovare de 500.000 EUR. IMM-urile cofinanțează activitățile de cercetare și inovare cu 25%.

d. Dezvoltarea programelor de mentorat Orizont Europa (5 mil. EUR)

Obiectivul vizează creșterea capacității actorilor interesați din România de a participa la proiecte Horizon Europe prin mentoring, dar și susținerea dezvoltării excelenței organizațiilor câștigătoare sau asigurarea participării cu succes la programele europene CDI și competiții transnaționale.

Coordonatorul investiției este Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, finanțările se vor realiza prin schemă de ajutor de minimis, iar investiția se va finaliza în Q2 2026.

Finanțarea se realizează prin vouchere de max. 10.000 euro alocate în regim competitiv, în cadrul programului de mentorat Orizont Europa.

Tabel 2.6. Calendarul de implementare

Activitate	Termen finalizare
Aprobare schemă	Q2 2022
Lansare apel	Q3 2022
Finalizare implementare	Q2 2026
500 vouchere acordate ca parte a programului de mentorat Orizont Europa	Q2 2026

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

e. Consolidarea excelenței și susținerea participării RO la parteneriatele și misiunile din Orizont Europa (31 mil. EUR)

Se are în vedere susținerea financiară pentru activități complementare celor finanțate prin parteneriatele europene CDI cu componenta privind economia verde sau digitală (care sunt evaluate global la nivel european) și/sau granturi alocate în regim competitiv pentru activități CDI care corespund agendei strategice a parteneriatului european și ajută la construcția națională a excelenței pentru un domeniu considerat prioritar de România și au efect sinergic asupra participării României la Orizont Europa, respectiv urmăresc sprijinirea activităților de cercetare tehnologică și aplicată în sectoare economice cu potențial de creștere, relevante la nivel european.

Coordonatorul investiției este Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, investiția se va finaliza în Q4 2023, prin schemă de ajutor de stat și/sau minimis. Bugetul/proiect finanțat este maxim 1 milion EUR, iar bugetul maxim pentru IMM-uri este de 200.000 EUR (schema de minimis).

Numărul minim de parteneri: 1 dacă este o întreprindere privată CDI. Dacă partenerul este o organizație CDI publică atunci numărul minim de parteneri este 3, ceilalți 2 fiind IMM-uri.

Tabel 2.7. Calendarul de implementare

Activitate	Termen finalizare
Aprobare schema	Q2 2022
Lansare apel	Q3 2022
55 de contracte de finanțare semnate	Q4 2023

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

2.1.2. Managementul deșeurilor

a. Construirea instalațiilor de reciclare a deșeurilor pentru a îndeplini obiectivele de reciclare din pachetul de economie circulară (220 mil. euro)

Acordarea de finanțare în condițiile unei scheme de ajutor de stat pentru operatorii economici care realizează investiții în instalații de reciclare a deșeurilor colectate separat pentru reducerea impactului deșeurilor asupra mediului și populației, reducerea consumului de resurse în scopul promovării dezvoltării economice sustenabile în toate regiunile și atingerii țintelor de reciclare din pachetul economiei circulare.

Lansarea în consultare publică a versiunii preliminare a Ghidului specific pentru această investiție este estimată a se realiza în T2/2022, iar lansarea Ghidului specific final și a apelului de proiecte este estimată a se realiza cel târziu în T3/2022.

Coordonatorul investiției este MMAP, în colaborare cu autorități locale și operatori publici, iar rezultatul așteptat al investiției este punerea în funcțiune a 26 de instalații de reciclare a deșeurilor până la 30 iunie 2026.

Schema de ajutor de stat se adresează operatorilor economici care realizează investiții inițiale în oricare dintre cele 8 regiuni de dezvoltare ale României, în conformitate cu Harta ajutoarelor regionale pentru România pentru perioada 1 ianuarie 2022 - 31 decembrie 2027, astfel cum a fost aceasta aprobată prin Decizia Comisiei Europene nr. C(2021) 9750 final/20.12.2021. Conform acesteia, intensitatea medie a ajutorului de stat regional, acordat în condițiile art. 14 din Regulamentul Comun de exceptare nr. 651/2014 este de aproximativ 50% din valoarea investiției, dar variază (între 35%-75%), conform Deciziei Comisiei Europene nr. C(2021) 9750 final/20.12.2021, în funcție de tipul zonelor în care se situează investiția, de categoria întreprinderii beneficiare etc.

Se estimează că valoarea unei investiții tipice este de 16,5 mil. euro fără TVA aceasta având următoarele componente: linie de granulare, moara PET, linie de sortare, linie de spălare, sistem electric, conducte, construcții, depozitare și logistică.

2.1.3. Energie

a. Noi capacități de producție de energie electrică din surse regenerabile (460 mil. euro)

Granturi pentru construirea/instalare de noi capacități de producție de energie din surse regenerabile, cu obiectivul de a instala 950 MW de capacitate de producție de energie din surse regenerabile sau volumul maxim compatibil cu licitația organizată în condiții concurențiale.

Tabel 2.8. Natura, tipul și dimensiunea investiției și calendarul de implementare

Investiție	Tip apel	Valoare	Timp implementare
Schemă de susținere pentru instalarea centralelor de producție energie electrică din surse regenerabile de energie (solar și eolian), inclusiv, capacități aferente stocării RES, ca activitate secundară	Call deschis de proiecte	460 mil. EUR	2022 - 2024

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Tabel 2.9. Calendarul de implementare

Activitate	Termen finalizare
Lansarea unei proceduri de ofertare pentru proiecte de producție de energie din surse regenerabile (energie eoliană și solară)	Q1 2022
Capacitate suplimentară instalată din energie din surse regenerabile (energie eoliană și solară)	Q2 2024

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Coordonatorul investiției este Ministerul Energiei, iar implementarea investiției se va finaliza până în Q2 2024, prin ajutor de stat, astfel:

- Schemă elaborată în baza art. 41 din Regulamentul (UE) nr. 651/2014 (GBER), prin care se poate acorda ajutor de stat în valoare de maxim 15 mil. de euro pe întreprindere, pe proiect de investiții, exceptat de la notificare. Întrucât se are în vedere organizarea unei proceduri de ofertare concurențială, intensitatea ajutorului de stat poate ajunge la 100% din costurile eligibile, stabilite în conformitate cu prevederile art. 41 din Regulamentul (UE) nr. 651/2014 (GBER).

- Pentru ajutoarele de stat mai mari de 15 mil. de euro pe întreprindere, pe proiect de investiții, se va institui o schemă elaborată în baza secțiunii 4.1 - Ajutor pentru reducerea și eliminarea emisiilor de gaze cu efect de seră, inclusiv prin sprijin pentru energie regenerabilă din noile Orientări privind ajutoarele de stat pentru protecția mediului și energie (CEEAG 2022, C(2021) 9817 final), ce trebuie notificată la Comisia Europeană. Întrucât se are în vedere organizarea unei proceduri de ofertare concurențială, intensitatea ajutorului de stat poate ajunge la 100% din costurile eligibile, stabilite în conformitate cu orientările privind ajutoarele de stat menționate mai sus.

b. Lanț industrial de producție și/sau asamblare și/sau reciclare a bateriilor, a celulelor și panourilor fotovoltaice (inclusiv echipamente auxiliare), precum și noi capacități de stocare a energiei electrice (280 mil. euro)

Cu 3 sub-măsuri, respectiv: investiții în lanțul valoric al bateriilor (fabricare, asamblare și reciclare), care va duce la atingerea unei capacități anuale totale de fabricare și asamblare a bateriilor de cel puțin 2 GW până la 31 decembrie 2025; susținerea investițiilor în întregul lanț valoric al celulelor și panourilor fotovoltaice (fabricare, asamblare și reciclare), care va duce la atingerea unei capacități anuale totale de cel puțin 200 MW de celule și panouri fotovoltaice până la 31 decembrie 2025; achiziționarea și instalarea de capacități de stocare a energiei electrice (baterii) de cel puțin 240 MW (sau 480 MWh) până la 31 decembrie 2025.

Semnarea contractelor de finanțare pentru fiecare dintre cele 3 sub-măsuri (investiții în lanțul valoric al bateriilor, investiții în lanțul valoric al celulelor și panourilor fotovoltaice și în capacități de stocare a energiei electrice) se va realiza până în Q3 2022, iar punerea în funcțiune/instalarea capacităților

rezultate se va realiza până în Q4 2025 (pentru toate cele 3 sub-măsuri).

Tabel 2.10. Criterii aferente proiectelor finanțate

Investiție	Tip apel	Valoare	Calendar implementare
Investiții în întregul lanț valoric al bateriilor (producție - asamblare - reciclare)	Call deschis de proiecte	150 mil. euro	2022 – 2025
Investiții în întregul lanț valoric al celulelor și a panourilor fotovoltaice (producție - asamblare - reciclare)	Call deschis de proiecte	50 mil. euro	2022 - 2025
Dezvoltarea capacităților de stocare a energiei electrice (baterii)	Call deschis de proiecte	80 mil. euro	2022 - 2025

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Pentru investițiile în întregul lanț valoric al bateriilor (producție - asamblare - reciclare), respectiv în întregul lanț valoric al celulelor și a panourilor fotovoltaice (producție - asamblare - reciclare), se poate elabora o schemă de ajutor de stat regional în conformitate cu noile Orientările privind ajutorul de stat regional (C(2021) 2594 final), fiind necesară notificarea la CE.

Schema de ajutor de stat se adresează operatorilor economici care realizează investiții inițiale în oricare dintre cele 8 regiuni de dezvoltare ale României, în conformitate cu Harta ajutoarelor regionale pentru România pentru perioada 1 ianuarie 2022 - 31 decembrie 2027, astfel cum a fost aceasta aprobată prin Decizia Comisiei Europene nr. C(2021) 9750 final/20.12.2021. Conform acesteia, intensitatea ajutorului de stat regional acordat este cuprinsă între 30%-70%, conform Deciziei Comisiei Europene nr. C(2021) 9750 final/20.12.2021, în funcție de tipul zonelor în care se situează investiția, de categoria întreprinderii beneficiare, de valoarea investiției etc.

Pentru dezvoltarea capacităților de stocare a energiei electrice (baterii), se va institui o schemă de ajutor de stat pentru dezvoltarea capacităților de stocare a energiei electrice (baterii) elaborată în baza secțiunii 4.1 - Ajutor pentru reducerea și eliminarea emisiilor de gaze cu efect de seră, inclusiv prin sprijin pentru energie regenerabilă din noile Orientări privind ajutoarele de stat pentru protecția mediului și energie (CEEAG 2022, C(2021) 9817 final), ce trebuie notificată la Comisia Europeană. Întrucât se are în vedere organizarea unei proceduri de ofertare concurențială, intensitatea ajutorului de stat poate ajunge la 100% din costurile eligibile, stabilite în conformitate Orientări privind ajutoarele de stat menționate mai sus.

Implementarea investiției se va finaliza până la 31 decembrie 2025, iar coordonatorul investiției este Ministerul Energiei.

b. Asigurarea eficienței energetice în sectorul industrial (64 mil. euro)

Vizează înlocuirea echipamentelor la nivelul operatorilor economici, re tehnologizarea și modernizarea sistemelor de producție, sisteme de contorizare, monitorizare și optimizare a consumului de energie al operatorilor economici, achiziționarea de panouri fotovoltaice și sisteme de telegestiune, sisteme privind identificarea vârfurilor de consum și eliberarea graduală de energie și planificare a acesteia; achiziția de platforme digitale de centralizare a datelor de consum/reducerea consumului/monitorizarea indicatorilor pentru fiecare echipament individual la nivelul operatorilor/ramurii de activitate/digitalizare și transfer date la distanță.

Investiția va contribui la realizarea unei reduceri de cel puțin 30% a emisiilor directe și indirecte de

GES comparativ cu emisiile ex-ante, pentru cel puțin 50 de proiecte, care urmează să fie monitorizate printr-o platformă IT pentru centralizarea și analiza consumului național de energie.

Lansarea apelului pentru selecția proiectelor privind eficiența energetică în sectorul industrial se va realiza până în Q2 2022, iar finalizarea acestor proiecte se estimează a se realiza până în Q4 2025.

Tabel 2.11. Natura, tipul și dimensiunea investiției

Investiție	Tip apel
Schemă de stimulare a eficienței energetice în industrie	Call deschis de proiecte

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Bugetul întregii scheme, de 64 mil. euro, urmează să fie distribuit solicitanților prin apeluri competitive, fie în mod distinct pentru IMM-uri – întreprinderi mari, fie pentru întreprinderi unice.

Coordonatorul investiției este Ministerul Energiei, iar implementarea investiției se va finaliza până în Q4 2025, prin schemă de ajutor de stat pentru investiții în favoarea măsurilor de eficiență energetică.

Se va elabora o schemă de ajutor de stat pentru investiții în favoarea măsurilor de eficiență energetică, conform art. 38 din Regulamentul (UE) nr. 651/2014 (GBER), exceptată de la notificare.

Intensitatea ajutorului este de 30% din costurile eligibile, stabilite conform art. 38 din Regulamentul (UE) nr. 651/2014 (GBER). Intensitatea poate fi majorată cu 20 de puncte procentuale în cazul ajutoarelor acordate întreprinderilor mici și cu 10 puncte procentuale în cazul ajutoarelor acordate întreprinderilor mijlocii.

Pentru investițiile situate în zone asistate care îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul 107 alineatul (3) litera (a) din TFUE, intensitatea ajutorului poate fi majorată cu 15 puncte procentuale, respectiv cu 5 puncte procentuale pentru investițiile situate în zone asistate care îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul 107 alineatul (3) litera (c) din TFUE.

d. Fondul pentru modernizare

În plus față de măsurile aferente PNRR, un alt instrument de finanțare este Fondul pentru Modernizare, a cărui perioadă de implementare este 2021-2030. Acest instrument a fost instituit prin *Directiva (UE) 2018/410 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 martie 2018 de modificare a Directivei 2003/87/CE în vederea rentabilizării reducerii emisiilor de dioxid de carbon și a sporirii investițiilor în acest domeniu și a Deciziei (UE) 2015/1814*. Beneficiarii acestor fonduri sunt statele membre ce au înregistrat un PIB per capita sub 60 la sută din media statelor membre UE.

România are alocat un procent de 11,98% din totalul de 2% din cantitatea totală de certificate alocate statelor membre prin schema EU-ETS pentru perioada 2021-2030, pe care o poate utiliza pentru finanțarea investițiilor. Astfel, numărul total de certificate alocate României este de 200.766.069, din care: 33.018.490 (11,98%) - din Fondul pentru modernizare; 81.673.875 - transfer din art. 10(2)(b) Directiva EU ETS; 86.073.704 - transfer din art. 10c Directiva EU ETS.

2.1.4. Transformarea digitală

a. Scheme dedicate perfecționării/recalificării angajaților din firme (36 mil. euro)

Obiectivul investiției este acela de a sprijini IMM-urile din România să își recalifice forța de muncă în domenii tehnice cheie (programare/coding, data analytics, cyber-security, computerassisted design, additive manufacturing).

Vor aplica IMM-urile care doresc să beneficieze de aceste cursuri. Pentru implementarea acestei investiții se va institui o schemă transparentă de ajutor de minimis, care se adresează întreprinderilor ce doresc să îmbunătățească competențele digitale ale angajaților, cu aplicabilitate în tehnologiile emergente (cum ar fi internetul obiectelor, volumele mari de date, învățarea automată, inteligența artificială, automatizarea proceselor robotice, tehnologia blockchain), vizând atât creșterea competitivității forței de muncă, cât și a firmelor.

Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării este furnizorul de ajutor de minimis iar valoarea totală maximă de care poate beneficia o întreprindere unică este de 200.000 de euro, în corelare cu numărul de angajați instruiți.

Firmele de training care vor instrui beneficiarii de ajutor de minimis, vor fi selectate printr-o procedură competitivă, deschisă, transparentă și necondiționată. Acestea vor primi un voucher, pe baza rezultatelor testelor de absolvire a cursurilor (150 EUR/per cursant care a absolvit cu succes programul în baza testării în cadrul platformei de e-learning, dezvoltate de MCID).

Se estimează că 2000 de IMM-uri vor primi finanțare pentru a sprijini participarea personalului lor la cursuri în domeniul competențelor digitale, prin intermediul a 200 firme training.

Până la 1 martie 2022 se preconizează obținerea avizului favorabil pe schema de minimis, implementarea investiției se va finaliza până la 31 decembrie 2025.

Tabel 2.12. Caracteristicile investiției

Instituția responsabilă	Calendar	Finanțare din PNRR	Alte costuri	Finalizare implementare investiție
Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării	• 2022 - 31 decembrie 2025	Schemă de minimis - valoarea totală maximă de care poate beneficia o întreprindere unică este de 200.000 de euro, în corelare cu numărul angajați instruiți.	TVA aferent cheltuielilor Cheltuieli neeligibile, detaliate în schemă/ ghid	31 decembrie 2025

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

2.1.5. Turism și cultură

a. Accelerarea digitalizării producției și distribuției de filme (5,46 mil. euro)

Obiectivul investiției este acela de a consolida capacitatea microîntreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii de a produce filme și de a accelera tranziția digitală a producătorilor și distribuitorilor de film din România prin creșterea capacităților digitale de producție, distribuție, marketing și

promovare, inclusiv a tehnologiilor de arhivare digitală.

Activitățile eligibile includ dezvoltarea capacităților de editare/postproducție pentru produsele digitale, crearea de microplatforme VoD, marketing, management (maxim 10%) și digitalizare (achiziționarea de echipamente IT - editare video, subtitrare digitală, arhivare digitală), dezvoltare și distribuirea conținutului cultural audiovizual, instruirea personalului pentru a obține abilități digitale. Investiția care urmează să fie sprijinită implică, de asemenea, sprijin pentru producția și distribuția de conținut digital (cod 021a).

Tabel 2.13. Caracteristicile investiției

Instituția responsabilă	Calendar	Finanțare din PNRR	Finalizare implementare investiție
Ministerul Culturii	• M - Q3 2023: Semnarea contractelor de finanțare • T - Q1 2025: 40 de producători și distribuitori de filme cu capacități digitale dezvoltate	Schemă de minimis - valoarea maximă pe proiect este de 100.000 de euro.	31 martie 2025

Sursa: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene

Menționăm că în bugetul de stat se vor include 3 categorii de cheltuieli pentru fiecare investiție: fonduri europene alocate prin Mecanismul de Redresare și Reziliență, finanțării publice naționale și TVA.

2.1.6. Agricultură

Pentru următoarea perioadă de programare privind fondurile europene pentru agricultură și dezvoltare rurală, MADR a elaborat Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS 2023-2027) care conține intervenții atât din Fondul european de garantare agricolă (FEGA) cât și din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR), reunind practic Pilonul I (plăți directe și măsuri de piață/ intervenții sectoriale) și Pilonul II (investiții) de finanțare ai PAC. PNS 2023-2027 a fost transmis, spre aprobare, Comisiei Europene în data de 28.02.2022.

Referitor la sectorul de dezvoltare rurală, bugetul FEADR pentru această perioadă de programare este de 4,84 mld. euro (5,68 mld. euro alocare publică), o mare parte din intervenții fiind destinate investițiilor. La acestea se vor adăuga o serie de intervenții sectoriale (apicultură, legume-fructe, vitivinicol) cu o alocare financiară de aprox. 0,21 mld. euro din FEGA.

Tabel 2.14. Intervențiile pentru investiții finanțate din FEADR prin PNS

Principalele prevederi ale intervențiilor FEADR propuse prin PNS					
Denumire intervenție	Alocare publică*	Valoarea proiectului	Beneficiari	Tipuri de investiții eligibile	Principii de selecție
	euro				
Investiții în consolidarea exploatațiilor tinerilor fermieri instalați și a fermierilor recent instalați	176.648.471	max. 200.000 euro /proiect	○ Tineri fermieri ○ Fermieri care s-au instalat în max. 5 ani la depunerea CF și nu mai mult de 45 de ani ○ Nu sunt eligibili PFA și PF ○ Min 12.000 SO	-Investiții corporale și necorporale în sectorul vegetal, zootehnic și mixt. -Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES; -Producerea și utilizarea energiei din surse regenerabile;	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică.
Investiții în exploatațiile pomicole	151.383.529	max. 1 500 000 Euro/proiect Costuri standard	○ Fermieri cu excepția PFA și PF Min 4.000 SO	-Reconversie și înființare plantații pomicole; -Înființarea și modernizarea unităților de condiționare la nivelul fermelor; -Înființarea/dezvoltarea componentei de comercializare/marketing la nivel de exploatație; -Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES; - Producerea și utilizarea energiei din surse regenerabile;	Principiile care vor sta la baza criteriilor de selecție, vor avea în vedere: •Principiul înființării de pepiniere și sau reconversiei de plantații pomicole; •Principiul investițiilor în plantațiile care promovează patrimoniul genetic pomicol (soiuri cu rezistență genetică la boli și dăunători); •Maturitatea financiară a solicitantului; •Principiul apartenenței la o formă asociativă; •Principiul proprietății; •Aplicarea agriculturii de precizie;
Investiții în producție primară - sector legume și/sau cartofi	121.383.529 din care 50.000.000 cartofi	max. 2.000.000 euro/proiect 500.000 euro/proiect condiționare cartofi	○ Fermieri cu excepția PFA și PF Min 12.000 SO	-Înființarea, extinderea și/sau modernizarea exploatațiilor de legume/cartofi, inclusiv prin investiții în spații protejate și dotarea tehnică a fermelor cu utilaje agricole echipamente și instalații pentru irigații, precum și de combatere locală a căderilor de grindină, respectiv generatoare terestre;	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică.

				-Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES; - Producerea și utilizarea energiei din surse regenerabile;	
Investiții în producție primară – sector hamei, flori și struguri de masă	50.395.294	max. 1.000.000 euro/proiect	○ Fermieri cu excepția PFA și PF Min 4.105 SO hamei Min 4.000 SO pentru strugurii de masă și flori, plante ornamentale, aromatice și medicinale;	-Investiții în înființarea și reconversia culturilor de hamei și struguri de masă; -Investiții în înființarea, extinderea și/sau modernizarea culturilor de flori, plante ornamentale, plante medicinale și plante aromatice atât pentru culturile în câmp cât și pentru culturile în spații protejate, după caz; - Înființarea, extinderea și/sau modernizarea unităților de condiționare la nivel de fermă -Înființarea/dezvoltarea componentei de comercializare/marketing la nivel de exploatare; - dotarea tehnică a fermelor cu utilaje agricole -Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES; -Producerea și utilizarea energiei din surse regenerabile;	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică.
Investiții în producția primară – sector zootehnic	236.677.647	max. 2.000.000 euro/proiect	○ Fermieri cu excepția PFA și PF Min 12.000 SO	-înființarea, extinderea și/sau modernizarea fermelor zootehnice -investiții în instalații și/sau echipamente pentru gestionarea/utilizarea deieciilor de origine animală; -investițiile neproductive menite să protejeze efectele de animale de daune provocate de animale sălbatice; -Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES; -Producerea și utilizarea energiei din surse regenerabile;	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică.
Investiții în condiționarea, procesarea și marketingul – produselor agricole și pomicole în afara exploatarei	252.941.176	max. 15 mil euro/proiect investiție nouă max. 3 mil euro/proiect modernizare	• Forme asociative cu rol economic (cooperative agricole, grupuri și organizații de producători) • Alți operatori economici (IMM-uri și întreprinderi mari) • PFA nu sunt solicitanți eligibili	• Înființarea, extinderea și/sau modernizarea infrastructurii de logistică/distribuție și/sau procesare a produselor agricole și pomicole, inclusiv comercializare/ marketing ca o componentă secundară; • Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES, ca parte componentă a proiectului;	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică

				• Investiții în economia circulară, ca parte componentă a proiectului; Investiții legate de utilizarea soluțiilor digitale în condiționare, procesare, marketing și management.	
Investiții pentru procesarea și marketingul produselor agricole în vederea obținerii unor produse alimentare și produse transformate, altele decât cele prevăzute în Anexa 1 a Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene	202.075.294	max. 15 mil euro/proiect schemă de ajutor de stat regional (GBER)	• IMM-uri și întreprinderi mari • PFA nu sunt solicitanți eligibili	• Înființarea, extinderea și/sau modernizarea unităților de condiționare și procesare a produselor agricole (ex. panificație), inclusiv investiții în comercializare/marketing, ca o componentă secundară a proiectului; • Investiții care contribuie la reducerea emisiilor de GES, ca parte componentă a proiectului; • Investiții în economia circulară, ca parte componentă a proiectului; • Investiții de producerea îngrășământului/fertilizantului organic obținut din dejecții de origine animală/resturi vegetale/subproduse/produse secundare din sectorul agro-alimentar, în vederea comercializării; • Investiții legate de utilizarea soluțiilor digitale în condiționare, procesare, marketing și management.	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică
Modernizarea infrastructurii de irigații	400.973.412	Max. 1.000.000 euro/beneficiar	○ Organizații ale utilizatorilor de apă pentru irigații, înființate în conformitate cu legislația în vigoare	Modernizarea infrastructurii de irigații (stații de punere sub presiune și rețeaua aferentă), a clădirilor aferente stațiilor de punere sub presiune și/sau racordarea la utilități, montarea sistemelor de contorizare a apei, construcția/modernizarea bazinelor de colectare și stocare a apei de irigat	1. Principiul suprafețelor deservite 2. Principiul complementarității cu sisteme de irigații modernizate în amonte 3. Principiul prioritizării investițiilor realizate în zonele cu potențial irigabil
Înființarea sistemelor de irigații	102.421.176	Max. 500.000 euro/beneficiar	○ Fermieri și formele asociative ale acestora, cu excepția persoanelor fizice	Înființarea sistemelor de irigații, inclusiv montarea sistemelor de contorizare a apei, construcția/modernizarea bazinelor de colectare și stocare a apei de irigat	1. Principiul suprafețelor deservite 2. Principiul utilizării soluțiilor digitale și/sau operațiuni legate de agricultură de precizie 3. Principiul prioritizării investițiilor realizate în zonele cu potențial irigabil

Crearea/modernizarea infrastructurii de acces agricolă	200.494.118	Max. 1.000.000 euro/beneficiar	Unitățile Administrativ Teritoriale și Asociațiile acestora, înființate conform legislației naționale în vigoare	Construcția, extinderea și/sau modernizarea drumurilor agricole către ferme (căi de acces din afara exploatațiilor agricole)	1. Principiul suprafețelor agricole deservite 2. Principiul agenților agricoli deserviți de investiție 3. Principiul arealului agricol la nivelul comunei
Crearea/modernizarea infrastructurii rutiere de bază din spațiul rural	200.988.235	Max. 1.000.000 euro/beneficiar	Comunele (Unități Administrativ Teritoriale) și Asociațiile acestora, înființate conform legislației naționale în vigoare	Construcția, extinderea și/sau modernizarea rețelei de drumuri de interes local	1. Principiul gradului de acoperire a populației deservite 2. Principiul conectivității în vederea asigurării legăturii cu principalele căi rutiere și alte căi de transport 3. Principiul rolului multiplu în sensul accesibilizării agenților economici, a zonelor turistice, a investițiilor sociale sau a altor investiții finanțate din fonduri europene
Sprijin pentru instalarea tinerilor fermieri (inclusiv transferul din Pilonul I)	250.691.764	Max. 70.000 EURO/proiect	Tinerii fermieri cu vârsta de până la 40 de ani, inclusiv, care la momentul depunerii cererii de finanțare deține formare sau competențe profesionale adecvate din sectorul zootehnic, legume, fructe sau cartofi. Prin implementarea Planului de afaceri exploatația agricolă va avea dimensiunea economică Min. 8 000 SO.	Toate cheltuielile prevăzute în Planul de afaceri pot fi eligibile, inclusiv costurile pentru capitalul de lucru, cadastrare, achiziționare de teren în procent maxim de 10% din valoarea sprijinului, cu respectarea legislației naționale și europene.	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra sustenabilitatea planului de afaceri și capacitatea de management a tânărului fermier.
Denumire intervenție	Alocare publică (euro)	Valoarea proiectului	Beneficiari	Tipuri de investiții eligibile	Principii de selecție
Înființarea grupurilor de producători în	15.444.706	Max. 100.000 euro/an .	GP din sectorul agricol și pomicol care se încadrează în definiția IMM-urilor și care au	Susținerea înființării și funcționării grupurilor de producători din sectorul agricol/pomicol, pe baza planului de afaceri.	1.Principiul reprezentativității grupurilor (numărul de membri);

sectorul agricol/pomicol			fost recunoscute oficial de către autoritatea competentă înainte de solicitarea sprijinului, dar după 1 ianuarie 2023.		2.Principiul calității produselor (grupurile care produc, depozitează și comercializează produse ecologice sau produse care participă la scheme de calitate naționale și europene etc.). 3.Principiul sectorului prioritar (lapte de bovine, suine, legumicultură, cartof, plante tehnice/oleaginoase/proteaginoase, plante medicinale și aromatice).
Cooperare și inovare în agricultură prin intermediul grupurilor operaționale PEI	40.082.353	max. 300.000 euro/proiect.	Grup operațional potențial/existent, fără statut juridic, constituit din minim un partener din categoriile de mai jos și cel puțin un fermier/un grup de producători/o cooperativă/altă formă de asociere în agricultură, în funcție de tema proiectului: -Partener cu domeniul de activitate – cercetare - dezvoltare -inovare; -Partener cu domeniul principal de activitate în sectorul agro-alimentar. Pe baza temei proiectului și problemei specifice/oportunității care vor fi abordate de Grupul Operațional, alți parteneri relevanți (de ex. consilieri, ONG-uri, alte consultanți, întreprinderi private, etc.) se pot alătura parteneriatului.	Elaborarea de studii pregătitoare, studii de fezabilitate și planuri, inclusiv planul proiectului, cheltuielile de funcționare ale Grupului Operațional, costurile directe generate în mod specific de activitățile incluse în planul de proiect depus de GO, echipamente, utilaje cu o capacitate adecvată pentru implementarea proiectului așa cum rezultă din planul proiectului, inclusiv mijloace de transport adecvate activității descrise în proiect etc. Aplicații/licențe software adecvate activității descrise prin proiect.	Principiile de selecție se vor axa pe dezvoltarea de către parteneriat a: - echipamentelor, produselor, tehnicilor, proceselor pentru reducerea meteo-dependenței producțiilor culturilor de câmp, - valorificarea eficientă în hrana animalelor de fermă a resurselor furajere, valorificarea biomasei (deșeurilor) din sectorul agricol, agricultură de precizie, protecția eco-sistemului, - promovarea tehnologiilor organice în protecția plantelor și a managementului integrat de combatere a bolilor și dăunătorilor, - intensificarea capacității solului de retenție a gazelor cu efect de sera, instrumente inteligente de monitorizare și control a activității polenizatorilor și a insectelor utile (albine si viermi de mătase).

LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității	500.000.000	2.420.000 Valoarea medie euro/ SDL	Grupuri de Acțiune Locală	- Operațiuni selectate în cadrul SDL, inclusiv activitățile de cooperare; - Cheltuieli de funcționare ale GAL și animare teritorială. Intervențiile LEADER sunt complementare cu intervențiile din PNS, demarcarea cu acestea se realizează la nivel de tip de beneficiar/ mărimea exploatației / acțiuni sprijinite/valoarea proiectului.	La selecția SDL se vor urmări: -calitatea parteneriatului; - acoperirea teritorială; -performanța/experiența anterioară a GAL-urilor; - calitatea SDL (includerea intervențiilor cu valoare adăugată care contribuie la dezvoltarea teritoriului); - caracterul multisectorial al strategiei. Criteriile de selecție ale proiectelor din cadrul SDL vor fi stabilite de GAL în funcție de specificul local.
Investiții în crearea și dezvoltarea de activități neagricole	212.180.832	max. 200.000 euro /proiect	Microîntreprinderi din mediul rural, cu excepția PFA	Investiții în active corporale și necorporale necesare, cu punerea în valoare a produselor locale, în special a celor provenite de la formele asociative.	Procesul de selecție va viza prioritizarea proiectelor care vor demonstra caracterul rezilient, durabil și sustenabil al investițiilor, precum și performanța economică.
Investiții în tehnologii forestiere care îmbunătățesc reziliența și valoarea de mediu a ecosistemelor forestiere	71.641.134	Operatori economici – 500.000 euro/proiect Ocoale silvice – 250.000 euro/proiect	Operatori economici atestați exploatare forestieră (cu excepția RNP – Romsilva) și Ocoalele silvice de regim autorizate.	a) Achiziția de echipamente/utilaje noi pentru colectarea și sortarea, încărcarea, manipularea lemnului în șantierul de exploatare (tractoare specializate, tractoare articulate (Forwarder), funiculare, încărcătoare, cap procesor, semiremorci, etc.), b) Achiziția de echipamente noi pentru efectuarea lucrărilor de conducere și îngrijire a arboretelor (motounelte, motoferăstraie, tractoare specializate, etc.), c) Achiziția de utilaje noi pentru tocarea lemnului, d) Echipamente de management al riscului (ex. pentru prevenirea și stingerea incendiilor) sau pentru monitorizarea managementului forestier (ex. camere supraveghere, senzori de mișcare/sunet, etc.), e) Achiziționarea sau utilizarea unor programe informatice pentru gestionarea echipamentelor/utilajelor achiziționate și/sau	Principii privind stabilirea criteriilor de selecție: ✓ principiul mărimii - se va acorda prioritate ocoalelor silvice cu suprafața cea mai mare și operatorilor economici cu capacitatea de exploatare atestată cea mai mare și care în ultimul an au efectuat lucrări de exploatare care au atins un procent cât mai mare din capacitatea atestată; ✓ principiul funcției de protecție - se va acorda prioritate, în cazul operatorilor economici, proiectelor pentru care valoarea destinată achiziționării de instalații de colectare prin cablu (funiculare) reprezintă cel

				gestionarea proceselor de exploatare, transport și depozitare a materialului lemnos. <i>Operatorii economici: eligibili pentru investițiile precizate la lit. a), c) și e).</i> <i>Ocoalele silvice sunt eligibile pentru investițiile precizate la lit. b), c) și d)</i>	puțin 30% din valoarea totală a proiectului și, în cazul ocoalelor silvice, celor pentru care valoarea destinată achiziționării de echipamente pentru managementul riscului sau pentru monitorizarea managementului forestier sau de utilaje pentru tocarea lemnului reprezintă cel puțin 10% din valoarea totală a proiectului.
--	--	--	--	--	---

Sursa: Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale

2.2. Rezultatele sondajului privind cofinanțarea proiectelor din fonduri europene de către sectorul bancar și cel al IFN

Evaluarea situației actuale privind finanțarea bancară asociată proiectelor cu fonduri europene reprezintă un demers important pentru o dimensionare corectă a problemei și pentru a putea identifica soluțiile potrivite pentru impulsionarea creditării pe acest segment de piață.

Având în vedere faptul că produsele de creditare asociate proiectelor cu finanțare europeană nu sunt evidențiate în mod separat în raportările prudențiale și statistice ale instituțiilor de credit, subgrupul de lucru a decis lansarea unui sondaj adresat băncilor și IFN-urilor prin care să se colecteze informații individuale, atât din perspectiva creditorilor cât și debitorilor. Chestionarul a fost distribuit pe parcursul lunii februarie 2022 prin intermediul Asociației Române a Băncilor (ARB) și Asociației Societăților Financiare (ALB), în vederea colectării datelor aferente perioadei 2015 – 2020 cu privire la creditele acordate pentru implementarea proiectelor din fonduri europene. Un prim element ce a fost analizat este legat de tipul de instrument financiar prin intermediul cărora companiile se finanțează în vederea implementării proiectelor cu fonduri europene. În acest sens în cadrul analizei au fost raportate de către bănci și IFN-uri următoarele categorii de credite:

- (i) credite de cofinanțare a cheltuielilor eligibile aferente proiectelor cu fonduri europene;
- (ii) credite de cofinanțare a cheltuielilor neeligibile ale proiectelor cu fonduri europene;
- (iii) credite de prefinanțare a cheltuielilor eligibile ale proiectelor cu fonduri europene;
- (iv) linii pentru finanțarea TVA aferentă proiectului;
- (v) plafoane de credite de investiții *revolving* multi-proiecte pentru implementarea proiectelor autorităților publice locale (APL);

În plus, au fost considerate și alte categorii de produse precum:

- (a) credite punte pentru subvenții APIA/alte tipuri de subvenții decontate din fonduri europene;
- (b) credite de investiții acordate în cadrul instrumentelor de garantare;
- (c) credite pentru capital de lucru acordate în cadrul instrumentelor de garantare.

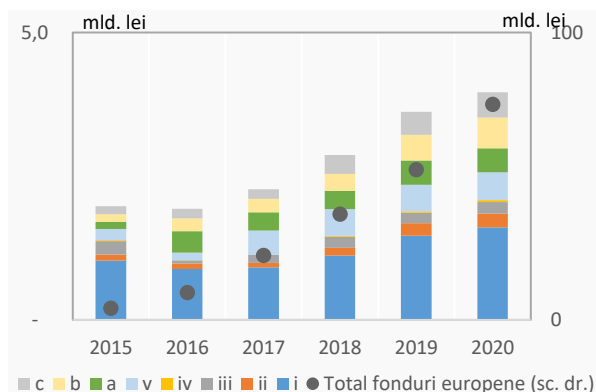
Răspunsurile la chestionar au fost transmise de către 14 instituții de credit, reprezentând 73,4% din totalul activelor sectorului bancar, un eșantion considerat reprezentativ pentru formularea unor concluzii preliminare privind calitatea portofoliului sau tipologia debitorilor care apelează la astfel de produse financiare.

Agregarea datelor statistice a fost dificilă având în vedere volumul semnificativ de informații transmis de bănci, dar și eterogenitatea raportării informațiilor privind creditele acordate. În total, au fost identificate aproximativ 39 mii de credite în cadrul Centralei Riscurilor de Credit. Eșantionul reprezintă aproximativ 3.2 la sută din stocul creditelor acordate companiilor nefinanciare, valoarea de la decembrie 2020.

Datele preliminare pe baza raportărilor băncilor și IFN din cadrul sondajului arată că, pe parcursul perioadei 2015 – 2020, cea mai importantă contribuție a fost generată de către categoria creditelor de cofinanțare a cheltuielilor eligibile aferente proiectelor cu fonduri europene (Grafic 2.3). Evoluția acestei componente a fost una ascendentă atât ca volum, cât și ca pondere în totalul creditelor acordate pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene. Alte două categorii de instrumente utilizate preponderent de beneficiarii de fonduri europene sunt plafoanele de credite de investiții *revolving* multi-proiecte pentru implementarea proiectelor autorităților publice locale (13 la sută), dar

și credite punte pentru subvenții APIA/alte tipuri de subvenții decontate din fonduri europene (12 la sută) (Grafic 2.4).

Grafic 2.3. Distribuția creditelor acordate pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene, pe ani

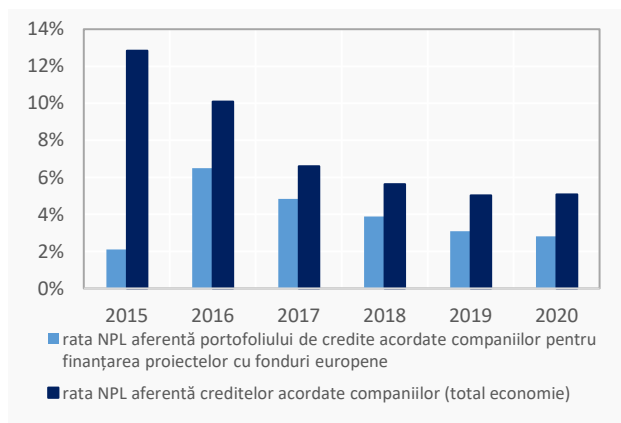

Notă: Categoriile de credite reprezentate în grafice sunt: (i) credite de cofinanțare a cheltuielilor eligibile aferente proiectelor cu fonduri europene; (ii) credite de cofinanțare a cheltuielilor neeligibile ale proiectelor cu fonduri europene; (iii) credite de prefinanțare a cheltuielilor eligibile ale proiectelor cu fonduri europene; (iv) linii pentru finanțarea TVA aferentă proiectului; (v) plafoane de credite de investiții revolving multi-proiecte pentru implementarea proiectelor autorităților publice locale (APL); (a) credite punte pentru subvenții APIA/alte tipuri de subvenții decontate din fonduri europene; (b) credite de investiții acordate în cadrul instrumentelor de garantare; (c) credite pentru capital de lucru acordate în cadrul instrumentelor de garantare.

Sursa: CRC, Sondajul privind creditarea asociată proiectelor cu fonduri europene, calcule BNR

În privința distribuției creditelor pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene în funcție de anul acordării, s-a putut observa că o accelerare a creditării pe acest segment în special pe parcursul ultimilor 2 ani ai exercițiului financiar.

Grafic 2.5. Dinamica ratei creditelor neperformante

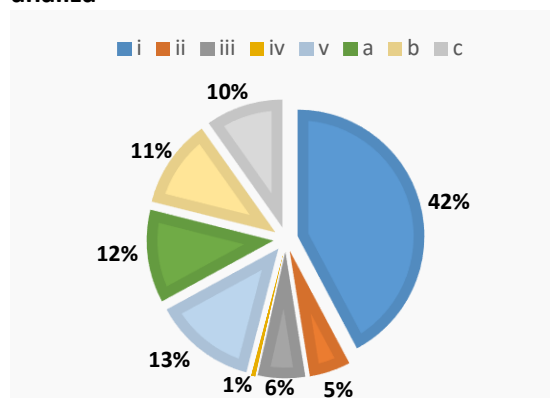

Sursa: CRC, Sondajul privind creditarea asociată proiectelor cu fonduri europene, calcule BNR

creditelor neperformante, pe parcursul întregii perioade analizate (Grafic 2.5).

În pofida faptului că pot exista diferențe ca urmare a variației mai ridicate a stocului de credite asociate fondurilor europene, comparativ cu întreg portofoliul acordat sectorului companiilor nefinanciare,

Grafic 2.4. Distribuția creditelor acordate pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene pe parcursul întregului interval de analiză

Stocul creditelor acordate s-a apropiat de pragul de 4 miliarde de lei la finalul anului 2020, nivel dublu comparativ cu anul 2015. Evoluția urmărește, într-o mare măsură, dinamica accesării fondurilor europene de pe parcursul exercițiului 2014 – 2020. Stocul creditelor acordate s-a apropiat de pragul de 4 miliarde de lei la finalul anului 2020, nivel dublu comparativ cu anul 2015 (Grafic 2.1).

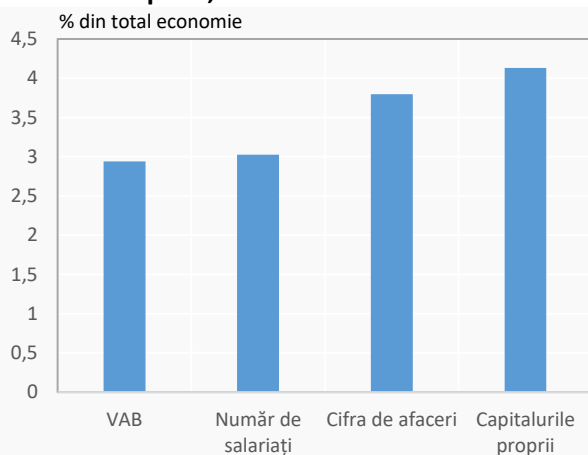
În continuare, este analizată calitatea portofoliului de credite identificat pe baza chestionarului transmis. Rezultatele sondajului atestă faptul că portofoliul de credite acordate pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene se caracterizează printr-o rată mai scăzută a

totuși se observă o traiectorie similară a ratelor de neperformanță, dar cu un nivel semnificativ mai redus în cazul creditelor identificate pe baza chestionarului.

Pe parcursul perioadei analizate, rata NPL medie pentru creditele acordate companiilor în vederea implementării proiectelor din fonduri europene a fost de 3,86 la sută, în timp ce pentru creditele acordate sectorului companiilor nefinanciare nivelul a fost aproape dublu, în același interval de timp (7,54 la sută). Prin urmare, unul dintre argumentele care pledează în favoarea impulsivității creditării pe acest segment este reprezentat de calitatea superioară a portofoliului care se menține pe tot parcursul intervalului de timp analizat, ce poate contribui la consolidarea poziției prudențiale a sectorului bancar de-a lungul unui ciclu financiar complet.

Prin coroborarea informațiilor privind companiile⁹ care au accesat aceste produse financiare cu bazele de date privind situațiile financiare aferente companiilor nefinanciare din România, se poate contura profilul financiar al acestui segment de piață și se pot realiza comparații cu informațiile disponibile la nivelul întregului sector.

Grafic 2.6. Dimensiunea sectorului companiilor ce au accesat credite pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene, la nivelul economiei

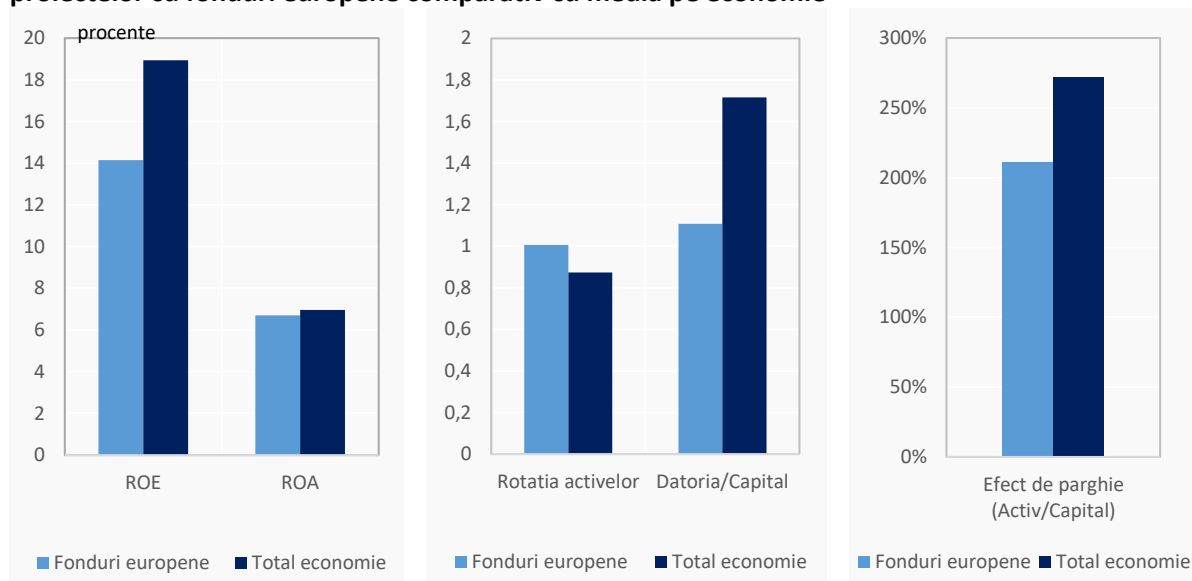
Companiile nefinanciare ce au utilizat credite pentru cofinanțarea proiectelor din fonduri europene nu au o contribuție semnificativă pentru economia națională. Companiile din această categorie au generat pe parcursul anului 2020 aproximativ 3 la sută din valoarea adăugată brută națională și aproximativ 3,8 la sută din cifra de afaceri realizată la nivelul economiei. De asemenea, în cadrul acestora își desfășoară activitatea aproximativ 3,02 la sută din totalul angajaților din economie, iar capitalurile proprii deținute reprezintă aproximativ 4,13 la sută din valoarea totală din economie (Grafic 2.6).

Sursa: MF, Sondajul privind creditarea asociată proiectelor cu fonduri europene, calcule BNR

Un alt element important ține de calitatea indicatorilor financiari ai firmelor care au accesat în această perioadă credite pentru implementarea proiectelor cu fonduri europene. În privința profitabilității, analizând nivelul indicatorului ROA (*Return on Assets*) se poate observa că aceste companii se situează în apropierea nivelului înregistrat pentru întreaga economie (Grafic 2.7). Totuși, se observă o diferență în privința indicatorului ROE (*Return on Equity*) – în cazul companiilor care au utilizat credite pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene, a fost înregistrat un nivel mai scăzut decât media întregului sector. Acest fapt a fost determinat, într-o mare măsură, de un nivel mai ridicat de capitalizare al acestor companii, spre deosebire de capitalizarea înregistrată la nivel național. În plus, aceste firme au și un grad de îndatorare (Datorie/Capital) mai scăzut, apropiat de pragul de referință (100 la sută).

⁹ În cadrul sondajului transmis băncilor și instituțiilor financiare nebankare au fost colectate informații statistice atât despre creditele individuale acordate, cât și despre debitorii care au accesat aceste produse.

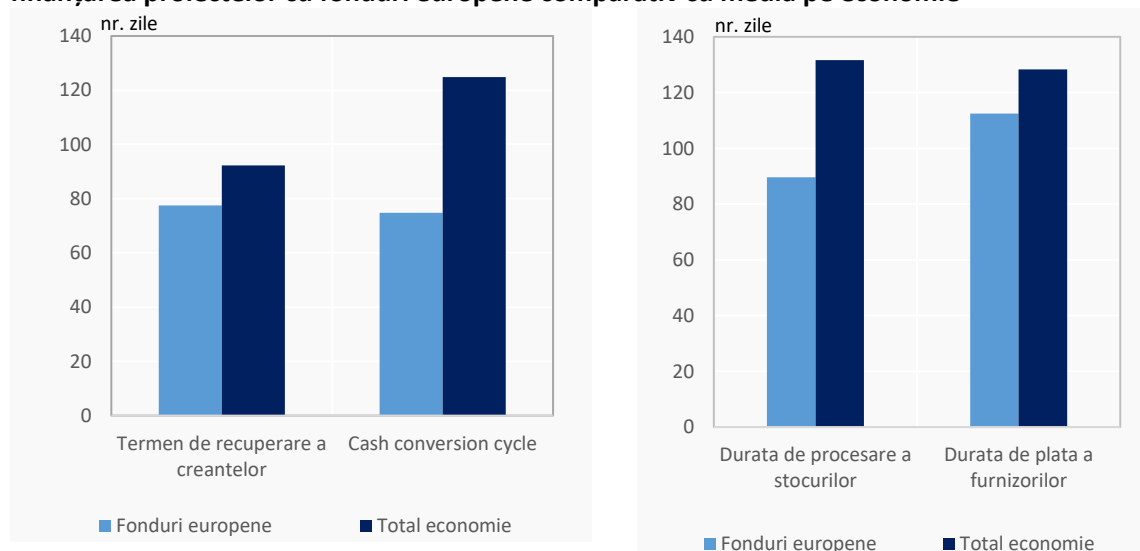
Grafic 2.7. Valoarea indicatorilor financiari ai companiilor ce au accesat credite pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene comparativ cu media pe economie

Sursa: MF, Sondajul privind creditarea asociată proiectelor cu fonduri europene, calcule BNR

În privința rotației activelor, se observă o valoare mai ridicată în cazul acestor companii comparativ cu valoarea înregistrată pentru întreaga economie (valoare apropiată de 1). Totodată, companiile identificate în cadrul chestionarului prezintă un termen de recuperare a creanțelor mai bun, dar și o durată de procesare a stocurilor mai rapidă. Totodată, aceste companii sunt cele pentru care a fost înregistrată o durată mai scăzută de plată a furnizorilor (Grafic 2.8). Toate informațiile menționate anterior ilustrează un nivel mai ridicat de eficiență al acestor companii în privința activității operaționale, față de media companiilor de la nivel național.

Grafic 2.8. Valoarea indicatorilor financiari ai companiilor ce au accesat credite pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene comparativ cu media pe economie

Notă: Cash conversion cycle exprimă timpul (măsurat în zile) necesar unei companii pentru a-și converti investițiile în stocuri și alte resurse în fluxuri de numerar. Această variabilă a fost calculată prin însumarea termenului de recuperare al creanțelor cu durata de procesare a stocurilor din care a fost scăzută durata de plată a furnizorilor.

Sursa: MF, Sondajul privind creditarea asociată proiectelor cu fonduri europene, calcule BNR

Sintetizând rezultatele sondajului în ceea ce privește profilul financiar al debitorilor, se poate concluziona că segmentul companiilor care s-au finanțat prin credite asociate proiectelor cu fonduri europene prezintă: (i) un grad de capitalizare mai ridicat comparativ cu media pe economie, (ii) un nivel al îndatorării mai redus și (iii) o activitate mai eficientă din perspectiva recuperării creanțelor, procesării stocurilor și plății furnizorilor.

2.3. Propuneri privind majorarea rolului sistemului financiar în cofinanțarea proiectelor din fonduri europene

2.3.1. Procesul de operaționalizare a instrumentelor financiare sub umbrela PNRR și a programelor operaționale

Măsură: armonizarea, în dialog cu sectorul bancar, a procesului de operaționalizare a instrumentelor financiare sub umbrela PNRR și a programelor operaționale, astfel încât instrumentele financiare să asigure un transfer semnificativ al riscului pentru intermediari, în sensul deplinei respectări a prevederilor din Regulamentului UE nr. 575/2013 privind cerințele prudențiale pentru instituțiile de credit și societățile de investiții, cu scopul a facilita accesul la finanțare al companiilor în domeniile vizate.

Instituție responsabilă: Guvern (Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene)

Termen: septembrie 2022

Acțiunile necesare sunt:

a. Creșterea gradului de predictibilitate, prin:

- o mai mare previzibilitate în ceea ce privește calendarul lansărilor de apeluri de proiecte, precum și a legislației incidente, fiind oportună publicarea unui calendar oficial pentru elaborarea documentelor și programelor, precum și a unui calendar cu programele/apelurile de propuneri de proiecte care urmează să fie lansate în cadrul PNRR și a celorlalte Programe Operaționale pe minim 6 luni în avans.
- publicarea în transparență publică după încheierea termenului de aplicare a listelor cu beneficiarii aplicați pe apelurile respective, (modelul Ministerului Economiei, Antreprenoriatului și Turismului) în cadrul programelor guvernamentale.
- publicarea listelor cu proiectele aprobate în timp real (maxim 2 săptămâni de la încheierea procesului de evaluare) și într-o manieră unitară pentru toate programele, care să conțină numele beneficiarilor și data aprobării proiectului/data semnării contractului de finanțare nerambursabilă.
- implicarea sectorului bancar în consultările publice inițiate de autorități pentru elaborarea programelor operaționale, ghiduri, scheme de ajutor de stat/minimis, alte documente programatice.
- implicarea sectorului bancar în construirea grilei ETF (evaluări tehnico-financiare), pentru asigurarea unui sistem de selecție cu un factor de succes mare de implementare.

- identificarea de către MF de soluții pentru îmbunătățirea creditelor de angajament și a bugetării pe programe la nivelul ministerelor de linie, pentru a întări predictibilitatea finanțării proiectelor.

b. Îmbunătățirea fluxului de implementare a proiectelor cu fonduri europene prin:

- demersuri pentru a evita imposibilitatea finanțării și implementării proiectelor după ce contractele de finanțare sunt semnate cu beneficiarii este necesară introducerea în ghidul solicitantului a obligativității menționării de către solicitanți în planul de afaceri elaborat la depunerea proiectului de informații privind sursele avute în vedere pentru implementarea proiectului din punct de vedere financiar (aport propriu, credit, etc.).
- prelungirea la 90 de zile a termenului de prezentare a contractului de credit (cofinanțare realizată cu împrumut bancar) în cazul condiționării semnării contractului de finanțare de furnizarea dovezii sus menționate, termenul prezent de 30 de zile fiind insuficient pentru evaluările de credit și alegerea proiectelor viabile. Evitarea solicitării ca dovadă a co-finanțării beneficiarului a Scrisorilor de confort, având în vedere experiența din perioadele de programare anterioare. Solicitarea pentru dovada co-finanțării doar a contractului de credit în situația în care co-finanțarea va fi realizată cu împrumut bancar.
- accesul băncilor la informații legate de cererile de rambursare, de cererile de plată, de stadiul implementării proiectelor, prin crearea unei platforme informatice care să conțină aceste informații la nivelul autorităților coordonatoare ale fiecărui program operațional. Se va putea crea astfel o cheie de urmărire din partea băncii pentru a evita schimbări majore de natură să perturbe rambursarea creditului și se va îmbunătăți urmărirea stadiului proiectului în cadrul acestei platforme informatice atât de către beneficiari, cât și de către bănci. Introducerea în acest sens de prevederi clare privind acordul beneficiarilor de a face publice datele proiectelor depuse pentru obținerea de finanțări nerambursabile, în Cererile de finanțare depuse de către clienți la Autoritățile de Management și ulterior în Contractele de Finanțare încheiate.
- avizarea achizițiilor de către autoritățile responsabile de gestionare a fiecărei priorități de investiții și includerea în acest aviz nu doar a verificării documentației, dar și a celorlalte obligații asumate de beneficiar în realizarea acestora (conflict de interese, transparență, etc.).
- avizarea achizițiilor înainte de realizarea de către client de cheltuieli în cadrul proiectului, cu excepția celor legate de elaborarea proiectului, studiu de fezabilitate, etc.
- dimensionarea și includerea în bugetul proiectului și a cheltuielilor referitoare la capitalul de lucru necesar demarării primului ciclu de producție, în funcție de tipul investiției (ex. în cadrul fermelor zootehnice este necesar a se include și cheltuielile legate de achiziția animalelor necesare populării acestor ferme), ca și cheltuieli neeligibile aferente proiectului.
- în aplicarea mecanismului decontării directe (cereri de plată/plată la factură), să fie făcută diferențierea în cadrul Declarației de eşalonare a cererilor de plată (pentru

proiectele PNDR / POPAM), a cererilor care se decontează pe fiecare tip de mecanism (în prezent toate se numesc cereri de plată).

- luarea în considerare a noilor dezvoltări avute în vedere de autorități, care vizează implementarea, la nivelul fiecărei ADR (Agenții de Dezvoltare Regională), de către intermediarii financiari a instrumentelor financiare, în completarea schemelor de grant; pentru bănci, implementarea simultană de instrumente financiare diferite, pentru fiecare ADR/Regiune europeană, este dificil de administrat și monitorizat. O soluție mai eficientă poate fi gestionarea acestor instrumente financiare centralizat, prin Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF) și implementarea prin divizia instrumente financiare din cadrul Ministerului Investițiilor și Proiectelor Europene, cu monitorizarea indicatorilor specifici la nivel regional de către ADR-uri. În acest context, este oportună majorarea bugetului alocat acestui PO pentru instrumente financiare.
- posibilitatea clarificării rangului creditorilor asupra veniturilor proprii ale administrației publice locale (APL) în situația unor credite succesive acordate de diverși creditori.
- asumarea unor timpi de răspuns rezonabili (max. 15 zile) pentru furnizarea de răspunsuri de către autoritățile care gestionează schemele de grant respective la solicitările de clarificări ale beneficiarilor în raport cu modificările legislative.
- aplicarea prevederilor incidente ale Regulamentului UE nr. 910/2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă în interogarea Centralei Riscurilor de Credit, în completarea Regulamentului Nr.2/2012 al BNR.
- includerea în Programele Operaționale a unor instrumente financiare pentru autoritățile publice locale pentru proiectele generatoare de venituri pentru care intensitatea grantului este mai redusă și pentru a căror implementare beneficiarii apelează la credite bancare.

2.3.2. Admiterea instituțiilor financiare nebancare ca parteneri direcți în procesul de finanțare a fondurilor europene

Măsură: extinderea cadrului legal în sensul admiterii instituțiilor financiare nebancare înscrise în Registrul special al BNR ca parteneri direcți în procesul de finanțare și implementare a proiectelor finanțate din fonduri europene.

Instituție responsabilă: Guvern (Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene)

Termen: septembrie 2022

Extinderea cadrului legal în sensul admiterii instituțiilor financiare nebancare înscrise în Registrul special al BNR ca parteneri direcți în procesul de finanțare și implementare a proiectelor finanțate din fonduri europene prin ajustarea Ordinului MFE nr. 2010/2016 în sensul reglementării exprese a posibilității beneficiarilor de fonduri structurale de a constitui ipoteci și în favoarea instituțiilor financiare nebancare înscrise în Registrul special al BNR (nu doar a instituțiilor de credit cum este prevăzut în prezent la art. 7 pct. 15 al anexei Ordinului) și aplicarea acestui cadru legislativ modificat

și pentru programele operaționale din perioada 2021-2027.

Principalele argumentele în sprijinul acestei modificări sunt:

- instituțiile financiare nebancare înscrise în Registrul special al BNR prezintă în mod semnificativ aceeași credibilitate și aceleași garanții precum instituțiile de credit, iar excluderea acestora din sfera entităților în favoarea cărora se pot constitui ipoteci este nejustificată, având doar un efect limitativ asupra opțiunilor de finanțare a beneficiarilor, și, implicit, un efect blocant asupra absorbției fondurilor europene;
- abordare unitară pentru toate sectoarele economice având în vedere faptul că o asemenea modificare ar fi perfect aliniată cu modificarea adusă cadrului legislativ aplicabil proiectelor finanțate din fonduri europene pentru agricultură, adusă prin HG nr. 800/2018, articolului 13 alin. (2) din HG nr. 226/2015, care în urma modificării prevede: „Pentru asigurarea finanțării cheltuielilor necesare derulării proiectului, beneficiarul finanțării din FEADR poate constitui garanții în favoarea unei instituții financiare, respectiv unei instituții de credit sau instituții financiare nebancare înregistrate în registrul special al Băncii Naționale a României”.

3 Digitalizarea serviciilor bancare și rolul FinTech în creșterea intermedierei financiare

Context

În ultimii ani sectorul financiar a înregistrat modificări semnificative ca urmare a dezvoltărilor tehnologice, ceea ce a condus nu doar la schimbări în modelele de afaceri existente ci și la apariția unora noi. Mai mult, pandemia a reprezentat și un catalizator pentru tehnologie, cauzând schimbări la o scală mai mare și cu o viteză mult sporită față de orice strategie IT a unei întreprinderi sau inițiativă legislativă.

Plățile digitale, open banking, acordările de credite automate, mobile banking, creditarea peer-to-peer și autentificarea digitală reprezintă doar o parte din modelele de afaceri care au apărut în ultimii ani, principalele forțe care au susținut aceste transformări fiind orientarea spre experiența clienților, scăderea costurilor sau identificarea de noi nișe de activitate care să deservească nevoi mai noi sau mai vechi.

În iulie 2020, Banca Reglementărilor Internaționale¹⁰ a emis un document în cadrul căruia erau sintetizate politicile implementate de diferite țări ca răspuns la pandemie în vederea încurajării utilizării finanțării digitale. Măsurile variau de la proiectarea de rețele de încasări/ plăți (en. cash-in/ cash-out) ca servicii esențiale, reducerea sau eliminarea comisioanelor sau relaxarea procedurilor de cunoaștere a clienței pentru a facilita înrolarea la distanță și utilizarea canalelor digitale. Pe măsură ce țările au ieșit din perioada de restricții (*lockdown*), noile măsuri au inclus susținere publică directă pentru furnizorii și utilizatorii de FinTech¹¹ și precum și furnizarea de *sandbox*¹²-uri.

La nivelul UE se urmărește să se asigure că cetățenii și întreprinderile pot beneficia pe deplin de oportunitățile oferite de finanțele digitale. Noul pachet privind finanțele digitale¹³, adoptat de Comisia Europeană în septembrie 2020, este menit să stimuleze capacitățile de competitivitate și inovare ale Europei în sectorul financiar, astfel cetățenii și întreprinderile pot beneficia de mai multe opțiuni în domeniul serviciilor financiare și al soluțiilor moderne, asigurând în același timp protecția consumatorilor și stabilitatea financiară.

În plus, la nivelul UE programul de asigurare a accesului la finanțare pentru întreprinderile mici și mijlocii¹⁴ descrie *crowdfunding* ca o alternativă pe care aceste entități ar trebui să o ia în considerare, explicând conceptul, modelele de afaceri posibile precum și pașii pe care acestea le-ar putea avea în vedere.

Prin raportare la piața financiară din România, grupul de lucru a identificat următoarele arii principale în care ar fi necesare măsuri în vederea înregistrării de progrese semnificative de natură să impulsioneze intermedierea financiară, în special în segmentul companiilor:

- **Implementarea unor modele alternative de creditare** - Tehnologiile disponibile astăzi la scară largă, în lume, în Europa, dar și în România, permit dezvoltarea unor modele de acordare de împrumuturi din partea unor deținători de lichiditate din afara sistemului financiar

¹⁰ En. *Bank of International Settlements (BIS)*

¹¹ En. *Financial Technology* – termen utilizat pentru tehnologia și inovația care susține furnizarea serviciilor sau produselor financiare sau entitățile care furnizează această tehnologie/ inovație.

¹² En. *Regulatory sandbox* – termen utilizat în legătură cu abordarea de reglementare care permite testarea în timp real, pentru o perioadă limitată de timp a inovațiilor tehnologice sub supravegherea autorității de reglementare.

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-finance/>

¹⁴ [Peer-to-peer lending \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/peer-to-peer-lending/)

reglementat (precum instituțiile de credit), către companii care au nevoie de lichiditate și mai ales acele IMM-uri care nu au acces la creditarea tradițională din perspectiva eligibilității. În acest moment, nu s-au înregistrat dezvoltări suficiente la nivelul României din perspectiva cadrului de reglementare și de supraveghere pentru a permite implementare adecvată a unor astfel de modele de afaceri.

- **Dezvoltarea unor instrumente de reglementare de tip *sandbox*** – În ultimii ani, la nivel European, au putut fi observate mai multe companii care au introdus tehnologii inovative care au necesitat asistență din partea autorităților de reglementare și supraveghere pentru a le implementa prin intermediul unei testări controlate și ghidate în vederea identificării și gestionării riscurilor din timp. Unele autorități de supraveghere prudențială din statele membre au o abordare comună, considerând că viitorul serviciilor financiare se află la intersecția dintre domeniul digital și financiar. Ca atare, acestea au întreprins deja sau întreprind demersuri pentru instituirea unor instrumente specifice, de tip *Regulatory Sandbox*, orientate spre facilitarea și susținerea unei transformări cât mai rapide a infrastructurii de reglementare și supraveghere potrivită necesităților specifice FinTech, pentru a veni astfel în sprijinul propriilor piețe, din punct de vedere al avantajului concurențial.
- **Disponibilitatea datelor cu privire la clienți** – În prezent, există numeroși agregatori de informații (de ex. autorități sau instituții publice) care dețin date care ar putea facilita și reduce durata procesului de creditare (prin procesare mai rapidă, efort mai redus de colectare de către client și transmiterea către finanțator), îmbunătăți procesul de creditare (de ex. informații suplimentare cu privire la bonitatea clientului sau control suplimentar asupra veridicității informațiilor) sau asigura infrastructura necesară pentru derularea acțiunilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Noile tehnologii ar permite conectarea finanțatorilor la aceste baze de date astfel încât acestea să fie valorificate în vederea facilitării intermedierei financiare.
- **Armonizarea legislației naționale la cadrul european** pentru a asigura flexibilitate în implementarea inițiativelor în domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic al semnăturii electronice (simplă) sau al semnăturii electronice avansate, ceea ce ar conduce la reducerea birocrăției, reducerea timpilor alocăți diferitelor operațiuni, reducerea costurilor de acces la semnătura electronică.

3.1. Instrumente de reglementare de tip *sandbox*

Măsură: cercetarea oportunității dezvoltării piețelor financiar-bancare, prin (i) analiza oportunității dezvoltării unui instrument de tip *Regulatory Sandbox*, precum și analiza cadrului de reglementare și a unor modele de *Regulatory Sandbox* dezvoltate de alte bănci centrale; (ii) creșterea competitivității pieței de capital din România prin susținerea implementării tehnologiilor inovatoare bazate pe registrele distribuite (DLT) în rândul entităților care asigura infrastructura pieței, prin implementarea unui proiect-pilot pentru un sistem de tranzacționare și un sistem de decontare bazat pe DLT, în conformitate cu cadrul european în domeniu.

Instituții responsabile: Banca Națională a României, Autoritatea de Supraveghere Financiară

Termen: martie 2023

În linie cu practica la nivelul statelor membre, dar și cu obiectivele stabilite de Comisia Europeană cu privire la susținerea inovațiilor care au ca scop dezvoltarea pieței serviciilor financiare, apreciem că este oportună facilitarea accesului companiilor FinTech, dar și a jucătorilor tradiționali care inovează, la un cadru de testare a soluțiilor inovatoare, care să permită o adoptare a acestora într-un mod controlat, testat și validarea din partea autorităților de reglementare și supraveghere. Regulatory Sandbox reprezintă un set de proceduri, procese și resurse, implementat de una sau mai multe autorități naționale cu competențe relevante pe piața financiară, prin care se oferă posibilitatea entităților interesate să testeze (anterior lansării pe scară largă/generală) buna funcționare a produselor/serviciilor financiare sau a modelelor de afaceri ori soluțiilor de conformare la cerințele de supraveghere, cu conținut de inovație tehnologică. ESAs au publicat un raport comun în cuprinsul căruia au fost prezentate elementele care ar trebui să caracterizeze un astfel de mecanism, astfel încât implementarea lui să nu inducă riscuri la adresa sistemului financiar. Astfel, este în continuare necesară cercetarea oportunității dezvoltării unui instrument similar la nivelul autorităților de reglementare din România (BNR, ASF) pentru a permite companiilor FinTech, dar și jucătorilor tradiționali (bănci, infrastructuri ale piețelor) să testeze soluții inovatoare care au potențialul de a susține digitalizarea serviciilor financiare, dar și cu impact din perspectiva unor problematici de interes pentru autoritățile de reglementare, cum ar fi intermedierea financiară. Este important de menționat că astfel de soluții pot viza zonele de analiză de risc a companiilor prin utilizarea unor date diversificate și din surse multiple (financiare și non-financiare) care se consideră că reflectă un risc adecvat al clientului și sprijină instituțiile în decizia de finanțare. Contextul actual determină necesitatea elaborării de modele avansate de accesare a datelor din surse relevante și de procesare a acestora, de analiză a riscului, context în care sunt necesare eforturi suplimentare în vederea extinderii facilităților curente de testare pentru a acoperi o gamă mai largă de inovații financiare. Ca și elemente importante în cadrul unui Sandbox, identificăm:

- Asistență în relația companii FinTech și bănci pentru asigurarea unui cadru propice colaborărilor în zona de utilizare a noilor tehnologii și a datelor alternative pentru operațiuni KYC, AML sau măsurarea riscurilor de fraudă sau de credit pentru IMM-uri printr-o procedură standard simplificată, pentru inițiere de Sandbox în cadrul băncilor;
- Monitorizarea proceselor de autorizare de noi jucători în ecosistemul financiar românesc (cereri de licența de operatori de monedă electronică, cereri de licență de operatori de informare cont și inițiere plăți, infrastructuri ale piețelor etc.);
- Crearea unor ghiduri de autorizare care să ofere o mai mare transparență proceselor și criteriilor de autorizare, facilitând accesul noilor jucători;
- Inițierea unui “Regulatory sandbox”, un cadru reglementat în care companiile inovative românești care vor să testeze fezabilitatea unor noi proiecte, tehnologii și idei de afaceri, care au atins un nivel de maturitate adecvat, să poată avea un spațiu de validare, fără să trebuiască să treacă prin procese de autorizare complete, care de obicei durează între 6 luni și 2-3 ani.

Măsurare impact

Apelul băncilor la externalizarea funcțiilor și serviciilor către terți și/sau la utilizarea furnizorilor de servicii cloud a fost destul de scăzut pe perioada pandemiei, dar tendința pare a fi de accentuare în viitorul apropiat. În prezent, serviciile externe sunt furnizate mai mult de entități din cadrul grupurilor din care băncile fac parte, dar este posibilă o creștere a riscului de concentrare a acestor servicii la

nivelul unui număr restrâns de furnizori. Față de societățile FinTech, instituțiile de credit din România se află mai mult pe poziția de colaborator pentru dezvoltarea de produse și servicii bancare, decât dezvoltator de aceea considerăm importantă implementarea unui *sandbox* în care reglementatorul să cunoască produsul dezvoltat de băncile comerciale în colaborare cu FinTech.

Măsura propusă implică realizarea următoarelor etape:

- Analiză la nivelul pieței din România în vederea identificării oportunității dezvoltării unui instrument de tip Regulatory Sandbox la nivelul piețelor financiare bancare - termenul estimat pentru această etapă care presupune contractarea unui consultant extern în vederea realizării analizei de oportunitate pentru piețele financiare bancare este septembrie 2022;
- Analiza cadrului de reglementare și a unor modele de Regulatory Sandbox dezvoltate de alte bănci centrale – termenul estimat este decembrie 2022;
- Creșterea competitivității pieței de capital din România prin susținerea implementării tehnologiilor inovatoare bazate pe registrele distribuite (DLT) în rândul entităților care asigura infrastructura pieței prin implementarea unui proiect pilot pentru un sistem de tranzacționare și sistem de decontare bazat pe DLT, în conformitate cu cadrul european în domeniu în vigoare - termen decembrie 2022.

3.2. Cercetarea modelelor de finanțare alternativă

Posibilă acțiune: elaborarea, în dialog cu asociațiile de profil, a unei analize privind modelele de finanțare alternativă.

În vederea facilitării implementării modelelor alternative de creditare de natură să susțină în principal intermedierea financiară pentru segmentul întreprinderilor mici și mijlocii considerăm necesară realizarea unei cercetări (analize) în următoarele 3-6 luni care să vizeze aspecte precum:

- Stadiul implementării legislației europene în domeniu și eventualele măsuri care ar putea fi luate pentru a facilita adoptarea acestora (de ex. oferirea de asistență pentru fundamentarea propunerilor legislative);
- Alocarea atribuțiilor de reglementare și supraveghere pentru creditarea alternativă și nevoile autorităților de pregătire (de ex. emitere de reglementări secundare, întocmire ghiduri de autorizare, schimb de experiență cu autorități din alte state membre);
- Impactul potențial al creditării alternative pentru sectorul financiar din România și aspecte critice de monitorizat de către autoritățile competente.

Prin modele de creditare din surse alternative care pot viza întreprinderile mici și mijlocii se consideră:

- Soluții de finanțare bazate pe tehnologia registrelor distribuite;
- Împrumuturi Peer to Peer (P2P lending);
- Crowdfunding - sindicalizare împrumuturi oferite de investitorii alternativi (inclusiv cei care nu desfășoară activitatea de creditare cu titlu profesional).

Împrumuturile alternative au loc prin platforme online care utilizează tehnologia pentru a reuni debitorii care nu sunt deserviți de instituțiile tradiționale de creditare (bănci sau IFN-uri) cu potențialii investitori în împrumuturi, care caută investiții atractive generatoare de randament. Modelele alternative de creditare au luat naștere din împrumuturi de consum negarantate peer-to-peer, cu

solduri mici, finanțate de investitori individuali și s-au declinat cu un ritm alert în întreaga lume și în spațiul creditelor pentru IMM-uri.

Măsurare impact

O astfel de măsură este de natură să faciliteze dezvoltarea acestui segment de piață cu un potențial ridicat în mod consecvent cu evoluțiile europene, întârzierile cauzate de adoptarea legislației europene sau de implementare efectivă de către autoritățile competente sau jucători reducând atât competitivitatea pieței locale (jucătorii locali preferând piețele din alte state membre mai agile) și limitând accesul întreprinderilor locale la surse alternative de creditare.

Impact direct al operaționalizării pieței de finanțare alternativă ar fi:

1. Creșterea nivelului de intermediere financiară în creditarea companiilor IMM cu acces limitat la finanțarea furnizată de instituțiile financiare din perspectiva eligibilității.

Investitorii alternativi oferă împrumuturi cu risc mai ridicat datorită potențialului de randament ridicat. Aceștia iau deciziile de împrumut pe baza de rapoarte de tip “Analytics” bazate pe volume mari de date tradiționale dar și alternative, fără procese complexe de analiza datorită tehnologiilor care pot procesa informații extinse, în timp real despre:

- nivelul de risc de neplată pe care îl comportă afacerea finanțată;
- potențialele riscuri de fraudă;
- măsurile de diminuare a riscurilor ce pot fi luate datorită capacității de monitorizare a afacerii finanțate pe durata împrumutului.

Exemple de tehnologii care ar putea fi utilizate: Blockchain, Machine Learning, Computer Vision, NLP, RPA etc.

Exemple de surse de date tradiționale utilizate: Rezultate financiare, Informații Recom, Istoric de credit, Incidente de plăți, Insolvente, etc.

Exemple de surse de date alternative: Istoric de tranzacții bancare (Open Banking), Informații litigii, Amprenta și informații digitale și online, Social Media, Telecomunicații, Geo localizare, Modele Psihometrice etc.

2. Utilizarea lichidității finanțatorilor alternativi în cofinanțarea proiectelor din fonduri europene.

Utilizarea acestor modele de creditare alternativă poate contribui și la dezvoltarea unor produse inovatoare de creditare pentru IMM-uri inexistente în sistemul de creditare tradițională, precum:

- Pre-finanțarea contractelor de execuție P2P sau Crowdlending - impact major pentru proiectele finanțate prin fonduri nerambursabile;
- Finanțarea anumitor cheltuieli ale IMM-ului cum ar fi cheltuielile de marketing digital sau de consultanță pentru accesarea programelor UE;
- Emisiunea de obligațiuni convertibile etc.

3. Sprijinirea sectoarelor inovative prin acordarea de împrumuturi companiilor de tip start-up, sau care nu îndeplinesc criteriile de eligibilitate pentru creditarea tradițională, însă care dispun de oportunități de inovare și necesită finanțare pentru cercetare și dezvoltare a unor tehnologii/ modele de afaceri inovative.

Astfel, măsura propusă este aliniată atât planurilor de dezvoltare și inițiativelor de reglementare la

nivel european și global, cât și obiectivului de a stimula intermedierea financiară în România.

3.3. Dezvoltarea infrastructurii necesare susținerii procesului de digitalizare a serviciilor financiare

3.3.1 Facilitarea accesului integrat la bazele de date cu privire la clienți în vederea îmbunătățirii procesului de creditare, cât și pentru derularea acțiunilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului

Măsură: dezvoltarea infrastructurii necesare susținerii procesului de digitalizare a serviciilor financiare prin facilitarea accesului integrat la bazele de date cu privire la clienți în vederea îmbunătățirii procesului de creditare.

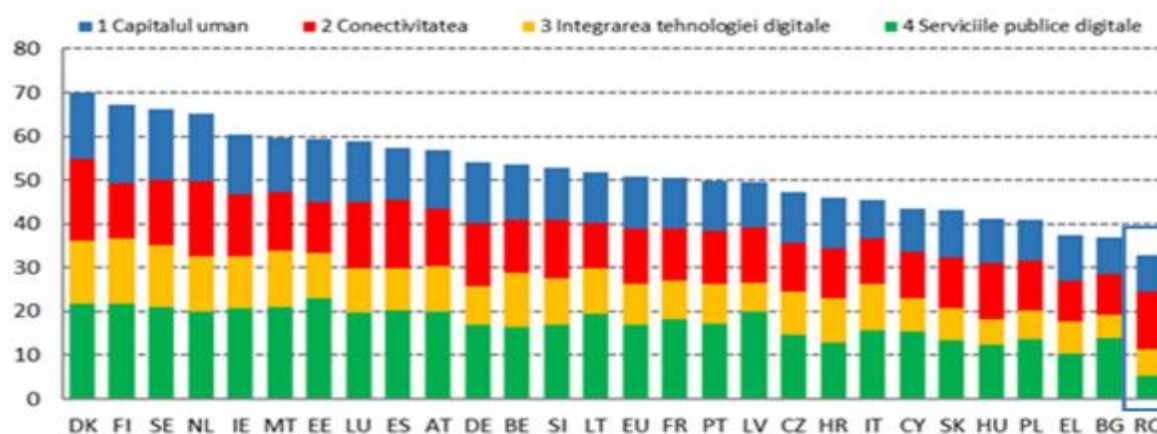
Instituții responsabile: Guvern (Ministerul Finanțelor, Ministerul Afacerilor Interne)

Termen: septembrie 2022

Este de așteptat ca, pe fondul unei cereri de servicii digitale mai reduse în România, dar și ca urmare a celui mai redus grad de intermediere financiară și a celui mai redus grad de digitalizare din UE, tranziția către o pondere mai mare a serviciilor digitale să fie mai temperată în România.

Conform *Digital Economy and Society Index* (DESI), publicat pe site-ul Comisiei Europene¹⁵ (2021), România ocupă ultimul loc în rândul statelor membre ale UE în privința nivelului de digitalizare (indicele economiei și societății digitale, Grafic 3.1), cu un punctaj de 32,9 față de 50,7 media UE, dar tendința este crescătoare (Grafic 3.2).

Grafic 3.1. Clasamentul indicelui economiei și societății digitale, 2021

Sursa: Comisia Europeană

Raportul CE (2021) identifică deficitul de specialiști în domeniul tehnologiei informației ca principal factor care limitează capacitatea țării de a inova și de a profita de avantajele transformării digitale, în pofida faptului că România se situează pe locul 4 după numărul de absolvenți în acest domeniu. De asemenea, printre alte obstacole, se evidențiază și decalajul digital existent între zonele urbane și cele rurale.

¹⁵ DESI | Shaping Europe's digital future (europa.eu)

Referitor la cererea de servicii digitale, potrivit concluziilor unui sondaj recent (*McKinsey & Company*¹⁶, 2020), 43 la sută dintre utilizatorii noi din România au accesat serviciile digitale pe perioada pandemiei doar din cauza măsurilor administrative adoptate. O posibilă atenuare a acestei crize sanitare ar putea să conducă la reluarea interacțiunilor fizice care nu au fost posibile în timpul pandemiei. Totuși, pe partea ofertei, având în vedere că 70 la sută din sectorul bancar românesc este deținut de bănci europene, avansul în digitalizare poate fi stimulat prin eforturile de eficientizare ale grupurilor-mamă europene.

Având în vedere obiectul raportului CNSM, creșterea intermedierei financiare pe segmentul persoanelor juridice recomandarea noastră este accelerarea procesului de digitalizare la nivelul serviciilor publice cu precădere la nivelul persoanelor juridice prin implementarea conceputului de OPEN DATA în bazele de date publice administrate în prezent de instituțiile publice.

Pe parcursul întregului proces au fost identificate mai multe surse de date la care este necesar accesul programatic printr-un schimb electronic de informații sau prin intermediul interfețelor de tip API, însă având în vedere cadrul și obiectul studiului, grupul recomandă implementarea unor interfețe absolut necesare pentru verificarea surselor de venit și a obligațiilor de plată către instituțiile statului:

- furnizarea de către ANAF pe baza de mandat autorizat a datelor cu privire la declarațiile de impozit pe venit pentru categoriile de persoane juridice și ai administratorilor;
- furnizarea de către TREZORERIA Statului pe baza de mandata autorizat a datelor cu privire la disponibilitățile aferente persoanelor juridice;
- furnizarea de informații de bonitate din CRC, Biroul de Credit, PSD2;
- validarea cărților de identitate ale administratorilor;
- verificarea proceselor în care sunt implicate firmele sau administratorii acestora la instanțele judecătorești.

În vederea prevenirii fraudei pentru toate entitățile care furnizează servicii financiare (atât în faza de identificare a posibilităților de creditare, cât și în partea de mentenanță) este susținut accesul companiilor de tip FinTech la interfațarea cu serviciile oferite de către Banca Națională, respectiv Centrala Riscurilor Bancare și Centrala Incidentelor de Plăți.

Măsurare impact

O astfel de măsură este de natură să faciliteze dezvoltarea creditării la nivelul instituțiilor bancare și

Grafic 3.2. Evoluția indicelui economiei și societății digitale (DESI)

Sursa: Comisia Europeană

¹⁶ Studiul a inclus 1200 de utilizatori români cu vârste cuprinse între 18 și 85 de ani și acoperă următoarele domenii: bancar, asigurări, retail alimentar și de modă, telecomunicații, utilități, sectorul public, divertisment, servicii de sănătate, călătorii și educație.

nonbancare (prin realizarea unor procese complet digitale fără a mai fi necesară interacțiunea fizică cu un potențial client, persoană juridică), atenuarea și gestionarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului și a riscului de fraudă, dar și dezvoltarea unor noi modele de business de către companiile FinTech care pot dezvolta astfel procese complet bazate pe tehnologie (comparatoare de produse de creditare pentru persoane juridice, verificare în operațiuni de tip prescoring a ratelor potențiale de îndatorare, etc.).

Impactul direct al disponibilităților datelor cu privire la persoanele juridice:

- creșterea nivelului de intermediere financiară în creditarea companiilor IMM (prin simplificarea proceselor de creditare cel puțin în faza de prescoring și de verificare a eligibilității);
- dezvoltarea de modele noi de business pentru faza de prescoring care să permită utilizarea de date publice cu date alternative în vederea limitării riscurilor de creditare, dar și de fraudă;
- atenuarea și gestionarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului și a riscului de fraudă.

Măsura propusă este aliniată atât planurilor de dezvoltare și inițiativelor de reglementare la nivel european și global cât și obiectivului de creștere a indexului de digitalizare în România.

3.3.2 Armonizarea legislației naționale la cadrul european pentru a asigura flexibilitate în implementarea inițiativelor în domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic și al semnăturii electronice (simplă) și al semnăturii electronice avansate

Măsură: dezvoltarea infrastructurii necesare susținerii procesului de digitalizare a serviciilor financiare prin armonizarea legislației naționale la cadrul european pentru a asigura flexibilitate în implementarea inițiativelor în domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic și al semnăturii electronice (simplă) și al semnăturii electronice avansate.

Instituție responsabilă: Guvern (Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării)

Termen: decembrie 2022

- Armonizarea legislației naționale la cadrul european, care să asigure flexibilitate în implementarea inițiativelor în domeniul digital, prin recunoașterea efectului juridic al semnăturii electronice (simplă) sau al semnăturii electronice avansate, ar conduce la reducerea birocrăției, reducerea timpilor alocăți diferitelor operațiuni, reducerea costurilor de interacțiune dintre cetățeni, companii, autorități și bănci, îmbunătățind astfel experiența clienților în procesul de creditare.
- Recunoașterea efectelor juridice pentru semnăturile electronice simple și avansate, în conformitate cu prevederile Regulamentului (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE, normă cu aplicare directă în statele membre ale Uniunii Europene, ar permite creșterea gradului de digitalizare a serviciilor, în conformitate cu reglementările europene și ar simplifica accesul la servicii bancare al clienților care dețin deja aplicații de Internet/Mobile Banking.
- Legea specială nr. 455 din 2001 a rămas necorelată cu Noul Cod de Procedură Civilă (din 2013) și reduce, în continuare, mijlocul de probă la înscrisul în formă electronică care îndeplinește

condițiile referitoare la semnătura calificată; or, Noul Cod de Procedură Civilă, urmând o concepție modernă, permite ca datele în formă electronică materializate într-un document care le reproduce să producă efecte juridice și să formeze obiect al unui mijloc de probă. Noul Cod fiind însă legea generală, nu poate modifica implicit legea specială din 2001 care a rămas astfel aplicabilă.

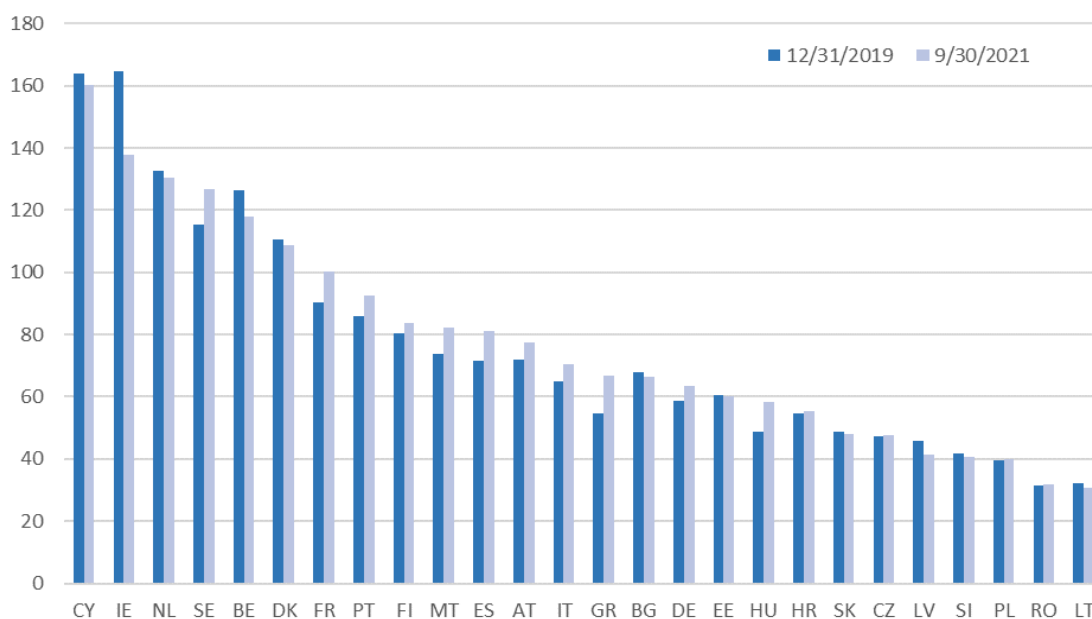
Măsurare impact

- Pe lângă multiplele beneficii în cele mai variate domenii și tipuri de interacțiuni, o astfel de reglementare ar asigura respectarea unor principii indispensabile pentru o creștere sustenabilă a intermedierei financiare: libertatea contractuală, concurență liberă și loială, reglementare sustenabilă pentru viitor, interesul public, reducerea birocrăției și ar asigura condiții de concurență echitabile pentru instituțiile financiare din România în raport cu celelalte state europene. Este necesară asigurarea conformității legislației românești cu prevederile legislației comunitare, în special ale Regulamentului EU nr. 910/2014 (Regulamentul eIDAS), privind crearea pieței unice (inclusiv digitale) europene.
- Reglementarea europeană încurajează utilizarea largă a tuturor tipurilor de semnături electronice, „pledând” și pentru acceptarea semnăturilor electronice cu un nivel de securitate mai scăzut. Regulamentul lăasă în sarcina fiecărui Stat Membru obligația de a stabili efecte juridice și pentru semnăturile electronice și semnăturile electronice avansate, stabilind doar principiul potrivit căruia semnăturilor electronice nu le pot fi refuzate efecte juridice pe motiv că sunt în format electronic sau că nu sunt de tip calificat.
- Pentru a permite clienților accesarea produselor și serviciilor bancare de la distanță în vederea limitării deplasărilor la sucursale, acest proiect a devenit cu atât mai important cu cât simplifică accesul la serviciile bancare al clienților care dețin deja aplicații de Internet/Mobile Banking - de exemplu, să transmită diverse documente necesare procesului KYC sau de creditare, sau să semneze documente în relația cu banca, într-un mediu securizat.
- În aceeași ordine de idei, există și posibilitatea folosirii platformelor de internet și mobile banking existente, care au deja sute de mii de clienți, pentru dezvoltarea de alte servicii financiare digitale; folosirea acestor platforme, care oferă toate garanțiile de securitate, ar permite extinderea rapidă a gamei serviciilor dacă legislația nu ar împiedica, direct sau indirect acest lucru și ar avea un efect pozitiv asupra gradului de intermediere financiară.

4 Creșterea contribuției sistemului financiar în creditarea firmelor

În România, contribuția sistemului financiar autohton la creditarea companiilor nefinanciare este printre cele mai reduse din UE (Grafic 4.1). Ponderea în PIB a creditului acordat companiilor de către bănci și IFN s-a redus în ultimii ani la 16,8 la sută din PIB în decembrie 2021 (dacă includem și creditele cesionate și vândute, Grafic 4.2), valoarea maximă atinsă în ultimii 15 ani fiind de 24,2 la sută în PIB (în anul 2012).

Grafic 4.1. Îndatorarea sectorului companiilor nefinanciare (credite bancare și titluri de natura datoriei) în țările UE (% PIB)

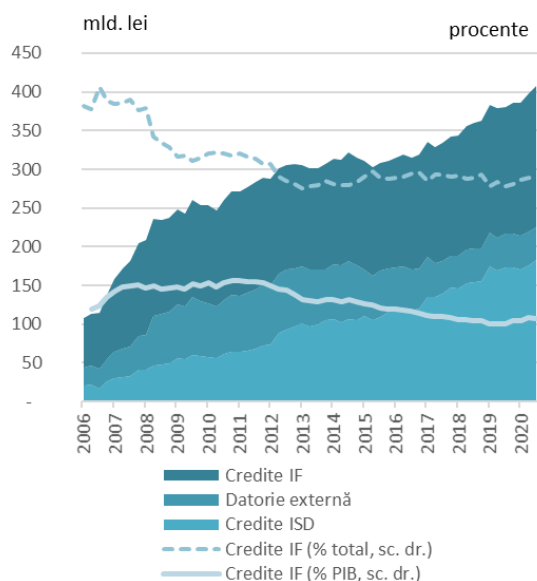

Sursa: BCE

După criza financiară globală din 2007-2008, creditarea companiilor nefinanciare nu a mai fost corelată cu cea din țările din regiune (Grafic 4.3). Având în vedere prezența importantă a grupurilor bancare europene atât în România, cât și în țările din regiune, aceste evoluții sunt determinate de factori specifici economiei românești. Pe de o parte, gradul redus de capitalizare, disciplina laxă la plată a companiilor nefinanciare și eficiența redusă a mecanismelor de ieșire din piață a companiilor neviabile limitează accesul companiilor la finanțarea specializată. Pe de altă parte, identificăm tipare diferite de finanțare, companiile preferând într-o mult mai mare măsură utilizarea resurselor proprii, a celor de la acționari și creditarea comercială.

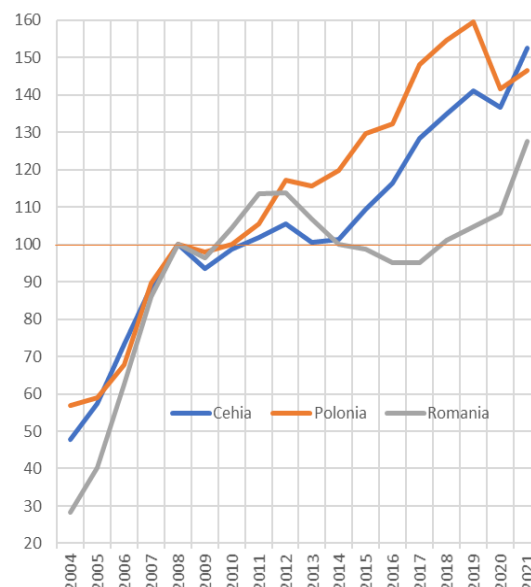
România este printre țările cu cea mai mică pondere a companiilor care doresc să își crească investițiile în anul 2022 (BEI 2022), cele mai importante bariere fiind, conform companiilor, gradul mare de incertitudine privind evoluțiile viitoare, disponibilitatea forței de muncă calificate adecvate și costul energiei. Alte probleme importante care limitează investițiile sunt considerate cadrul legal și de reglementare, infrastructura rutieră și cererea pentru produse și servicii. Accesul la finanțare reprezintă o problemă mai puțin stringentă.

Grafic 4.2. Îndatorarea financiară a companiilor din România și ponderea creditelor de la bănci și IFN autohtone

Sursa: BNR, MF, calcule BNR

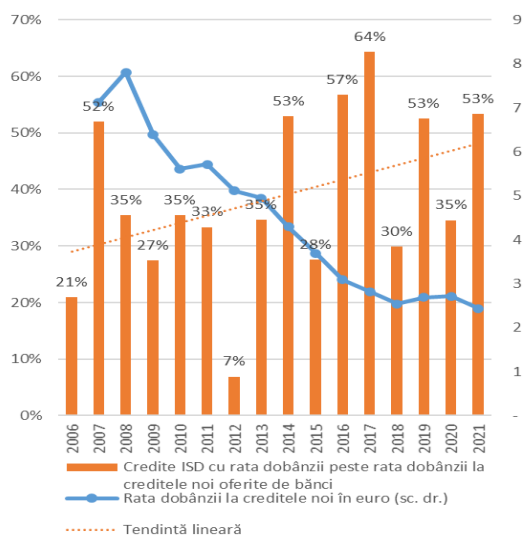
Grafic 4.3. Creditul bancar acordat companiilor nefinanciare în Cehia, Polonia și România (indice, decembrie 2008 = 100%).

Sursa: BCE, calcule BNR

Aceleași concluzii rezultă și din Sondajul privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România (BNR 2021). Doar 15 la sută dintre companii menționează accesul la finanțare ca o problemă care le afectează activitatea.

Grafic 4.4. Ponderea creditelor externe de tip ISD cu rata dobânzii superioară celei oferite de bănci pe piața internă (iunie 2021¹⁷) și evoluția ratei dobânzii

Sursa: BNR, MF, calcule BNR

Un factor care contribuie la utilizarea redusă de către companii a finanțării bancare este și încrederea acestora în instituțiile de credit, în special din partea IMM-urilor. Conform sondajului BNR, 21 la sută dintre IMM-uri au un nivel ridicat de încredere în sectorul bancar românesc. Mai mult, 56 la sută dintre companii consideră că au nevoie de finanțare bancară (BNR 2021).

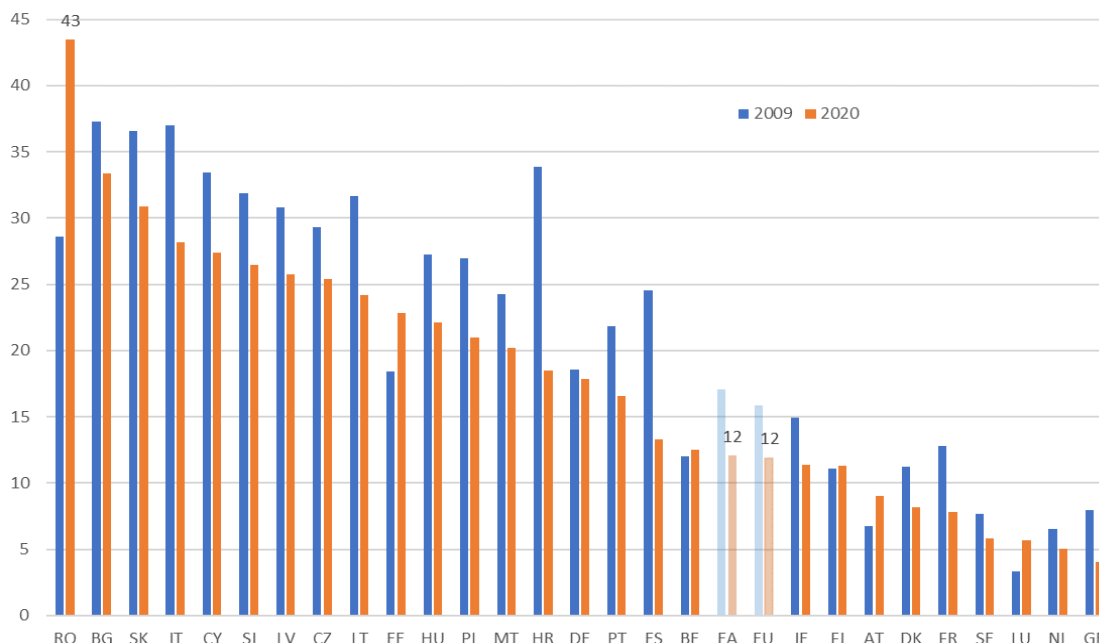
În ultimii 15 ani, companiile din România au apelat tot mai mult la creditele nerezidente de tip mamă-fiică sau de la entități nerezidente membre ale grupului, valoarea acestor credite majorându-se de peste 9 ori. Analiza costului acestor credite arată că o parte importantă a fost contractată la rate ale dobânzii mai mari față de cea oferită de

sectorul bancar autohton la creditele în euro. Mai mult, în ultimii ani se observă o intensificare a

¹⁷ Graficul este calculat pe baza informațiilor privind stocul de credite ISD la iunie 2021. Barele reprezintă ponderea creditelor ISD cu rate de dobândă superioare pentru fiecare an de acordare a creditelor

acestei practici pe fondul scăderii pronunțate a ratei dobânzii pe piața internă (Grafic 4.4).

Grafic 4.5. Ponderea creditului comercial în total bilanț companii nefinanciare

Sursa: Eurostat

Un alt aspect preocupant este apelarea într-o mai mare măsură la creditarea comercială comparativ cu alte state din UE. România are cea mai mare rată de utilizare a creditului comercial la nivel european (Grafic 4.5). Pe partea de cerere, nivelul ridicat al creditului comercial poate fi explicat printr-o insuficientă înțelegere de către manageri a produselor oferite de instituțiile financiare și printr-un grad scăzut de educație financiară a managerilor, iar pe partea de ofertă, printr-o lipsa de înțelegere a costurilor asociate acordării acestui tip de creditare.

4.1. Elemente de natura cererii

4.1.1. Sănătatea financiară a sectorului companiilor nefinanciare

Analiza sănătății financiare a sectorului companiilor nefinanciare arată că o parte importantă a firmelor au solvabilitate redusă și un grad mare de îndatorare totală.

Posibilele măsuri pentru rezolvarea acestei probleme pot fi grupate în două categorii: (i) măsuri de impunere a cerințelor privind un nivel minim al capitalizării și de stimulare a capitalizării companiilor prin acordare de facilități fiscale și (ii) măsuri de îmbunătățire a mecanismelor de ieșire de pe piață a firmelor neviabile, respectiv, procedura insolvenței, a modalităților de reorganizare extrajudiciară și a mecanismelor de prevenție a insolvenței companiilor. Literatura de specialitate arată că reforma legii falimentului companiilor care determină o reducere a costurilor asociate falimentului unei firme, în special pentru cele mici și a celor cu acționar unic, contribuie la reducerea ponderii firmelor zombi (McGowan et al., 2017).

Unele din aceste aspecte au fost discutate pe larg în Raportul CNSM din anul 2018, măsurile propuse fiind incluse în Recomandarea CNSM 2/2018 referitoare la implementarea unor măsuri privind sănătatea financiară a companiilor, dar cele mai multe din măsuri nu au fost implementate încă.

S-a făcut un pas înainte pentru îmbunătățirea situației, aprobându-se ordonanța de urgență nr 153/2020, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2021 și care se aplică pentru perioada 2021-2025. Conform acesteia, companiile care își majorează capitalurile proprii primesc o reducere la plata impozitului pe profit. Considerăm că sunt în continuare necesare reglementări pentru a determina companiile cu capital negativ să se încadreze în prevederile legii societăților comerciale nr. 31/1990 și a Legii contabilității nr. 82/1991.

Măsurile incluse în recomandarea CNSM din 2018 privind societățile decapitalizate au fost incluse în Proiectul de Lege privind modificarea și completarea Legii societăților comerciale nr. 31/1990 și a Legii contabilității nr. 82/1991 (aflat în procedură parlamentară).

Deficiențe privind capitalizarea companiilor nefinanciare

Posibile acțiuni:

- Continuarea eforturilor de îmbunătățire a cadrului de reglementare privind sectorul companiilor nefinanciare conform *Recomandării CNSM R/2/2018 referitoare la implementarea unor măsuri privind sănătatea financiară a companiilor*.
- Monitorizarea efectelor OUG 153/2020 pentru instituirea unor măsuri fiscale de stimulare a menținerii/creșterii capitalurilor proprii, precum și pentru completarea unor acte normative.
- Analizarea măsurilor incluse în Proiectul de Lege privind modificarea și completarea Legii societăților nr. 31/1990 și a Legii contabilității nr. 82/1991 și analizarea oportunității privind reluare a acestuia.

Analizarea oportunității impunerii unor măsuri suplimentare, cum ar fi:

- i) dizolvarea companiei în cazul înregistrării de pierderi cel puțin 3 ani succesivi și în condițiile menținerii capitalurilor negative cel puțin 2 ani consecutivi,
- ii) diminuarea termenului de acoperire a pierderilor istorice din profiturile ulterioare la 5 ani,
- iii) convertirea în capital social a împrumuturilor asociaților cu vechime mai mare de 3 ani, precum și de analizat oportunitatea impunerii unor cerințe de raportare (de ex. de precizat sursa de proveniență a împrumuturilor asociați rezidenți) sau a altor măsuri privind îmbunătățirea mecanismului de implementare a unor prevederi legale privind conversia datoriilor de la acționari în acțiuni și/sau repartizarea de dividende doar după readucerea activului net în limita prevăzută de lege,
- iv) reevaluarea regimului de taxare al dividendelor. În ceea ce privește acest aspect, conform datelor strânse de Deloitte, în cele mai multe țări europene impozitarea dividendelor este la un nivel semnificativ mai ridicat de 5%. Totuși, considerăm că orice modificare fiscală trebuie bazată pe un studiu de impact și pe luarea în calcul a tuturor elementelor aplicabile veniturilor din dividende (de exemplu, dubla impozitare economică care provine din impozitarea profiturilor societății).

Modalitățile de impunere sau stimulare a cerințelor privind nivelul minim de capitalizare au fost analizate pe larg în anii anteriori, unele dintre acestea ducând la implementarea unor măsuri, care însă nu au prevăzut, de cele mai multe ori, aspecte coercitive în cazul neîndeplinirii lor.

Posibilă acțiune: revizuirea Legii insolvenței persoane juridice astfel încât să asigure o soluționare mai rapidă a companiilor aflate sub procedura insolvenței și cu un cost mai mic.

Procedura de insolvență în România are o durată medie de 3,3 ani, conform datelor Băncii Mondiale pentru anul 2019, România situându-se printre țările cu cele mai mari valori alături de Bulgaria (3,3 ani) și Grecia (3,5 ani), în timp ce media UE este de 2 ani. Rata de recuperare a creanțelor de la firmele aflate în insolvență este de 34 la sută în cazul României, față de o medie europeană de 70-80 la sută. Analiza acestor indicatori de eficiență a procedurii insolvenței nu au înregistrat modificări importante în ultimii ani în cazul României (2014-2019), conform Băncii Mondiale. Rata de recuperare a activelor a înregistrat un vâns modest de la 30 la sută în anul 2014, în timp ce durata procedurii de insolvență s-a menținut la aceeași valoare. Analiza datelor ONRC arată chiar o majorare a duratei insolvenței cu 6 luni în perioada 2014-2020 (creșterea fiind relativ constantă pe parcursul perioadei și neputând fi atribuită doar crizei determinate de pandemia COVID19).

Îmbunătățirea cadrului legal privind insolvența trebuie să constituie o preocupare importantă în special în contextul unor evoluții economice adverse precum cele determinate de pandemia COVID-19 sau cele determinate de războiul din Ucraina. Astfel, apreciem că se impune o evaluare atentă a cadrului legal aplicabil în prezent insolvenței în noul context economic, în special din punct de vedere al eficienței și al capacității acestuia de a reduce costurile pentru societate și a asigura protejarea intereselor tuturor părților implicate în procesul insolvenței.

În contextul proiectului de implementare a Directivei 1023/2019 privind restructurarea și insolvența, prin modificarea și completarea Legii nr. 85/2014, inițiat de Ministerul Justiției¹⁸, comunitatea bancară a formulat observații și propuneri de completare a textului propunerii legislative. Acestea au fost exprimate în întâlnirile cu Ministerul Justiției și grupul de experți, din care rezultă, în principal:

- Implementarea unei forme de publicitate privind cadrele de restructurare, chiar și simplificată și de informare a creditorilor bancari cu privire la parcursul procedurii având în vedere cerințele prudențiale aplicabile instituțiilor de credit privind finanțarea, monitorizarea și administrarea creditelor;
- Definirea unei perioade de implementare a acordului de restructurare de maxim 6 luni;
- Precizarea procedurii de vot;
- Dreptul creditorilor de a contesta acordul de restructurare din perspectiva viabilității;
- Introducerea unei atribuții noi a administratorului judiciar de a confirma starea de dificultate a debitorului;
- Creanțele în litigiu (creanțele al căror quantum este necorelat în contabilitatea debitorului cu cea a creditorului) să rămână în afara acordului de restructurare.

Este necesară constituirea unui cadru legislativ clar, care să asigure un echilibru între interesele debitorilor și cele ale creditorilor. Doar în acest fel se poate asigura debitorilor o restructurare reală și eficientă și, totodată creditorilor un grad de recuperare a creanțelor mai ridicat, dublat de perspectiva continuării sau dezvoltării unor relații comerciale profitabile în timp pentru ambele părți.

¹⁸ Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Legii nr.85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență și a altor acte normative (PL-x nr. 194/2022) a fost adoptat de Senat în data de 11 aprilie 2022.

4.1.2. Tipare de finanțare a sectorului companiilor nefinanciare

Modelul de finanțare al companiilor nefinanciare din România arată două aspecte cu implicații negative asupra dezvoltării intermedierei financiare: (i) dependența crescută de finanțarea nerezidentă și (ii) preferința pentru sursele interne de finanțare, precum și cele comerciale și de la acționari.

Dependența crescută de finanțarea nerezidentă

Posibilă acțiune: revizuirea procedurilor organelor fiscale astfel încât practicile de tip "price transfer" să fie implementate și gestionate cât mai eficient, în special în ceea ce privește monitorizarea atentă a costurilor de împrumut în relațiile transfrontaliere cu societățile-mamă.

Cu privire la preferința companiilor de a contracta finanțări de la companiile mamă, raportată la creditarea în valută, și admitând generarea unei vulnerabilități la nivel macroeconomic semnificative, subliniem totuși că are relevanță scăzută raportarea dintre costul finanțării potențial a fi perceput de către sistemul financiar local față de dobânda plătită întrucât decizia de finanțare intra-grup este legată de cele mai multe ori de:

i) optimizare fiscală (costurile cu dobânzile plătite grupului fiind deductibile în mare măsură). În principiu, acest aspect este tratat de directivele europene care au fost preluate în Codul fiscal, în baza cărora cheltuielile cu îndatorarea sunt deductibile limitat, însă probleme rămân (această limitare se aplică tuturor tipurilor de finanțări, inclusiv cele bancare, iar limita superioară exclude majoritatea IMM-urilor de la aplicare);

ii) intenția de a nu afecta fluxul de numerar al companiilor (în multe cazuri aceste dobânzi fiind numai înregistrate fără a fi efectiv plătite, astfel fiind fără impact asupra fluxului de numerar companiei comparativ cu dobânzile bancare care ar fi antrenat plăți corespunzătoare) și condiții de finanțare mai relaxate (posibilitatea de reeșalonare, compensări), termenele de plată foarte lungi și rambursarea dobânzii doar la scadență pot să fie de fapt indicii că potențial o astfel de finanțare are mai degrabă natura unui element de capital și ar trebui raportat ca atare;

iii) decizii de management financiar ale grupului (ex. finanțările sunt negociate la nivelul întregului grup, fiind implementate mecanisme de reducere a riscului de lichiditate (*cash pooling*), astfel încât relevanța sporită are comparația dintre costul finanțării la nivelul întregului grup versus dobânda potențială plătită de subsidiara locală unei instituții financiare din România).

În urma reorganizării ANAF, în cadrul acesteia a fost înființată o structură care are ca atribuții monitorizarea combaterii erodării bazei de impozitare și transferul profiturilor companiilor.

Preferința mai mare pentru finanțarea comercială și creditele de la acționari

Măsură: demararea, alături de mediul universitar și sistemul financiar, a unor programe pentru creșterea conștientizării în rândul firmelor a faptului că finanțarea prin credite comerciale și credite de la acționari ar putea avea pe termen mediu costuri totale mai mari decât cele oferite de instituțiile financiare și cele aferente finanțării prin utilizarea instrumentelor financiare specifice pieței de capital.

Instituții responsabile: Guvern (Ministerul Antreprenoriatului și Turismului), Banca Națională a

Termenul de realizare: decembrie 2022

Furnizorii practică creditul comercial în principal pentru a crește cotele de piață sau pentru a le menține. Prima impresie este că acest mod de finanțare este fără costuri. Dacă nu se reușește sincronizarea încasărilor cu plățile, pe care la rândul său trebuie să le facă furnizorilor proprii, și cu plata taxelor și impozitelor, pot apărea cheltuieli suplimentare cu penalități determinate de întârzierea la plată. De asemenea, clienții care apelează la termene de plată prelungite pot intra la rândul lor în probleme de incapacitate de plată și atunci furnizorul va trebui să aibă cheltuieli suplimentare de administrare a creanțelor, de recuperare a lor (plată de taxe și comisioane pentru firmele de recuperare a creanțelor, cheltuieli de judecată etc). În acest context, mulți furnizori care oferă credit comercial vor avea *prețuri mai mari* la produsele furnizate, pentru a-și acoperi riscurile și costurile suplimentare ce pot apărea în contextul acordării acestuia. Concentrându-se pe astfel de strategii de obținere a cotelor de piață, nu se mai concentrează pe diferențierea față de competitori prin calitatea produselor, serviciilor, marketing adecvat etc, ci doar prin amânarea la plată. Ulterior îi va fi mult mai dificil să își schimbe strategia de piață, ca urmare a apariției unor probleme de sincronizare a fluxului de numerar.

Clienții acceptă și preferă creditul comercial, considerând că nu plătesc nicio dobândă sau taxă pe perioada utilizării creditului comercial. De cele mai multe ori acest lucru este infirmat, deoarece ei vor cumpăra acele mărfuri de la furnizori în contextul unor prețuri mult mai mari decât în cazul în care le-ar cumpăra cu plata imediată (motivație prezentată mai sus, în cazul furnizorului). Aceste diferențe de preț sunt, acumulate pe o anumită perioadă de timp, mai mari decât costurile cu finanțarea prin instituții de credit și IFN-uri, prin linii de credit sau alte instrumente de creditare.

De regulă, creditul comercial este folosit de către clienți pentru finanțarea capitalului de lucru. Problemele apar în special în situația în care sunt finanțate investiții pe termen lung prin credit comercial. Resursele rezultate din încasarea creanțelor înaintea termenului de plată sunt utilizate pentru achiziția acestor investiții, în loc de a fi direcționate în mod firesc pentru plata datoriilor pe termen scurt, aflate încă în termene de plată acordate prin credit furnizor, întâmpinând ulterior dificultăți în plata datoriilor exigibile.

Neplata la timp a datoriilor pe termen scurt către furnizori îi va aduce antreprenorului costuri suplimentare cu dobânzi și penalități, cheltuieli de judecată etc. Mai mult, cu timpul, furnizorii pot cere garanții suplimentare (angajamente de plată garantate prin fidejusiune, bilete la ordin etc.) cu costuri suplimentare sau pot întrerupe furnizarea de mărfuri până la încasarea creanțelor datorate. În tot acest timp au loc perturbări și sincope în activitatea firmei, cu impact asupra cifrei de afaceri, încasărilor și, în final, a profitabilității. Utilizarea unei linii de credit, de exemplu, ar putea evita aceste situații, cu condiția respectării prevederilor contractuale din relația cu banca.

De multe ori, pentru clienți, este mai importantă obținerea unor amânări la plată și mai puțin cea a unui preț mai bun, având un comportament irațional din punct de vedere economic. Acest comportament poate fi întâlnit în mai multe situații: oportunitatea unei achiziții într-un termen scurt până la care nu s-ar încadra în caz că ar apela la un credit; evitarea birocrăției din procesul de contractare a unei finanțări bancare; senzația de libertate în luarea unor decizii în afaceri și în special cele de ordin financiar. Și în aceste ipostaze antreprenorul poate ajunge în situații de nesincronizare a fluxului de numerar și la întârzieri la plată, care, prin plata de penalități, va avea costuri mai mari, pe

lângă cele cu acceptarea unui preț mai mare a materiilor prime/aprovizionarea.

Pentru a îndrepta astfel de comportamente e nevoie de o simplificare a procesului de acordare a finanțărilor de către bănci (demers ce este în derulare în prezent prin fenomenul de digitalizare în bănci), precum și de intensificare a acțiunilor de educație financiară și antreprenorială. Utilizarea în mod neinspirat a creditului comercial duce la creșterea interdependenței dintre firme și a riscului de contagiune în ceea ce privește intrarea în incapacitate de plată și faliment. Aceste împrejurări de risc crescut pot conduce în spirală la creșterea în continuare a prețurilor produselor oferite cu credit comercial.

Unii antreprenori consideră că apelând la *resursele proprii în calitate de asociat* pentru a împrumuta firma va avea costuri de finanțare zero. Acest lucru este o iluzie, de asemenea, din următoarele puncte de vedere:

- Dacă apelează la credit bancar ca persoană fizică pentru a susține firma, este posibil ca acest lucru să fie făcut cu costuri mai mari și, în perspectiva unui faliment, nu poate să își recupereze integral sau parțial sumele împrumutate, urmând să achite până la scadență acel credit din resurse proprii.
- Dacă apelează la alți terți, poate avea costuri mult mai mari (ex. cămătari, amanet etc.).
- Ratează oportunități de fructificare a resurselor personale care i-ar fi putut aduce câștiguri mai mari.

Retragerea sumelor împrumutate într-un termen mai scurt în contextul în care sumele împrumutate au fost folosite pentru investiții pe termen lung pot aduce destabilizarea fluxului de numerar al firmei și apariția de cheltuieli cu dobânzi, penalități etc..

În cazul în care datoria către asociați nu este eșalonată la plată pentru o perioadă mai mare de un an, îi poate afecta dimensiunea capitalurilor proprii și a activelor nete.

4.2. Elemente de natura ofertei

4.2.1. Asigurarea unui mediu predictibil din punct de vedere legislativ

Posibile acțiuni: încheierea unui parteneriat constructiv între instituțiile financiare și autoritățile pentru a finanța economia în condiții de predictibilitate care să includă și consultarea prealabilă a creditorilor cu privire la condițiile de acordare a schemelor de suport.

Existența numeroaselor proiecte legislative cu impact negativ asupra activității de creditare afectează creșterea intermedierei financiare. Posibila alterare a procesului de creditare în România nu face decât să adâncească deficitele în raport cu media europeană în termeni de bunăstare economică. În acest sens, supunem atenției o serie de propuneri legislative cu impact negativ asupra capacității de creditare a sistemului bancar:

- Proiectul de Lege privind protecția consumatorilor față de executările silite abuzive sau intempestive (PL-x nr. 663/2019), presupune pierderea caracterului de titlu executoriu al contractului de credit.
- Proiectul de Lege privind protecția consumatorilor contra riscului valutar în contractele de credit (PL-x nr. 662/2019) prevede conversia monedei de plată a contractului la cursul istoric plus maxim 20%.
- Proiectul de Lege privind protecția consumatorilor față de cesiunile speculative de creanțe

(PL-x nr. 665/2019), ar permite eliberarea de datorie la prețul real al cesiunii plus dobânda, ceea ce ar încuraja hazardul moral.

- Propunerea legislativă privind protecția consumatorilor cu privire la costul total al creditării și la cesiunea de creanțe (PL-x 18/2022) este înregistrată la Camera Deputaților pentru dezbateră. Comunitatea bancară europeană nu susține, ca principiu general, plafonarea dobânzilor, întrucât consideră că astfel de măsuri ar trebui să se aplice doar în situația unor eșecuri repetitive ale piețelor. O astfel de măsură ar putea conduce la fragmentarea pieței. Clienții mai riscanți vor fi stimulați să apeleze la creditori nereglementați și nesupravegheați. Această măsură ar distorsiona concurența pe piața reglementată la nivel european și, implicit, în plan național, prin afectarea competitivității prețurilor într-o economie de piață care ar trebui să funcționeze liber. România, ca stat european, nu ar trebui să facă notă discordantă de la modul unic de legiferare din interiorul pieței unice. Mai mult, orice formă de legiferare va decide legiuitorul european, aplicarea unei astfel de limitări nu va viza contractele de credit aflate în derulare, așa cum se propune prin intermediul propunerii legislative. O astfel de legiferare în plan național va afecta capacitatea băncilor care activează în România, investind încredere pe termen lung, de a concura pe poziții egale în raport cu competitorii europeni. Costul creditelor este influențat de o serie de factori exogeni și endogeni, precum contextul macroeconomic intern și internațional, nivelul resurselor și maturitatea, neperformanța și riscul de credit asociat, ratingul, etc..

- Proiectul de lege privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 58/2022 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul protecției consumatorilor – este important ca modificarea prevederilor Legii 193/2000 privind clauzele abuzive să se realizeze în concordanță cu directivele europene, inclusiv cea privitoare la litigiile colective, astfel încât scopurile urmărite de legiuitor să fie atinse cu respectarea principiilor constituționale privitoare la asigurarea securității și predictibilității cadrului juridic.

Comunitatea bancară își manifestă îngrijorarea profundă față de impactul negativ care ar urma să se propage în economia națională în situația aprobării propunerilor legislative de mai sus în forma actuală. Inițiativele legislative pot avea implicații multiple, atât la nivelul consumatorilor, instituțiilor de credit, cât și la nivel macroeconomic. Spre exemplu, un studiu KPMG, care a analizat efectele adoptării unor reglementări similare, a indicat următoarele aspecte care ar putea afecta negativ atât consumatorii, cât și instituțiile de credit astfel:

- Însăsprirea condițiilor de creditare ar putea conduce la migrarea unor categorii de consumatori către soluții nereglementate și nesupravegheate.
- o potențială reducere a creditării populației și companiilor cu 5% ca urmare a diminuării capacității instituțiilor de credit de a finanța sectorul privat este estimată să conducă la reducerea consumului cu 1,95%, a investițiilor cu 0,30% și a PIB cu 2,64%;
- Plafonarea dobânzilor cumulată cu creșterea costurilor aferente gestionării creditelor neperformante pun presiune atât asupra veniturilor, cât și a costurilor instituțiilor;
- Măsurile ar putea afecta stabilitatea și perspectivele de profitabilitate ale sistemului bancar, diminuând interesul investitorilor în acest sector pe piața din România;
- Efectele asupra consumatorilor și instituțiilor de credit pot genera efecte în lanț asupra economiei în ansamblu;
- Lipsa predictibilității legislative poate avea consecințe negative asupra mediului de afaceri și

investițiilor.

În ultimii ani cadrul legislativ al activității bancare din România a suferit numeroase modificări, unele necesare (pentru armonizarea cu legislația europeană), altele însă creând incertitudine și volatilitate în mediul de afaceri. În ultimii 5 ani, impredictibilitatea cadrului legislativ bancar s-a accentuat, numărul de inițiative legislative cu impact asupra sectorului bancar crescând de la an la an (aproximativ 50 de legi noi în perioada 2014- 2018). Predictibilitatea cadrului legal în sectorul financiar-bancar este importantă pentru crearea unui mediu favorabil creșterii sustenabile a intermedierei financiare în România.

4.2.2. Dezvoltarea pieței de capital

Măsură: încurajarea listării firmelor pe sistemul multilateral de tranzacționare administrat de BVB, inclusiv prin (i) simplificarea procedurilor de listare și (ii) implementarea utilizării unei platforme electronice posibil de accesat de către emitent și autoritățile cu atribuții în aprobarea solicitării de listare, pentru asigurarea celerității procesului.

Instituție responsabilă: Autoritatea de Supraveghere Financiară

Termene de realizare: (i) decembrie 2022 și (ii) iunie 2023

Listarea pe piața de capital a IMM-urilor poate avea efecte pozitive asupra creșterii intermedierei financiare din mai multe puncte de vedere:

- întărește elementele de guvernanță corporativă;
- crește transparența cu privire la activitatea firmei și disciplina financiară;
- crește mărimea firmei (upgrade la corporație) și nevoia de a utiliza produse și servicii bancare, în special de finanțare, mai complexe;
- optimizează distribuirea riscurilor în economie;
- crește gradul de solvabilitate al firmei (capital social mai mare).

Piața de capital din România a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare prin accederea în liga piețelor emergente. Această clasificare reprezintă un element transformator al pieței de capital din România, dar și un imbold pentru creșterea importanței acesteia în susținerea antreprenorilor și a economiei României. A fost astfel îmbunătățit cadrulul legislativ și aspectele operaționale aplicabile tuturor participanților și investitorilor care accesează piața de capital din România.

Totuși, în continuarea acestor demersuri, considerăm că se impune simplificarea procedurilor pentru listarea pe sistemul multilateral de tranzacționare administrat de BVB, în prezent procesul de listare al companiilor pe acest sistem fiind îngreunat de transmiterea documentațiilor în paralel către BVB, Depozitarul Central și ASF, neexistând un set unitar de documente și posibilitatea de accesare simultană a documentațiilor de către cele 3 instituții.

În acest sens apreciem că simplificarea documentației necesare în vederea listării urmată de dezvoltarea unei platforme electronice, pe care să o poată accesa emitentul, intermediarii și cele trei instituții ar facilita un răspuns rapid solicitării de listare; certificatul de înregistrare a documentelor financiare în evidențele ASF sau codurile de identificare a instrumentelor financiare emise de către Depozitarul Central s-ar putea obține de asemenea prin intermediul acestei platforme, simplificând și asigurând celeritate procesului de listare. În prezent o instituție nu poate avansa cu analiza cererii de

listare până la primirea de exemplu a codurilor de identificare a instrumentelor financiare alocate de Depozitarul Central, o platformă care să asigure interconectivitatea procesului de analiză al fiecărei instituții fiind necesară și din această perspectivă a condiționărilor reciproce din cadrul mecanismelor de aprobare a cererilor de listare specifice fiecărei instituții.

În al doilea rând, se impune creșterea educației financiare a antreprenorilor, listarea pe piață antrenând obligații de raportare financiară și non-financiară, în scopul creșterii transparenței și adoptării unor decizii de investiții fundamentate. Aceste cerințe de raportare sunt de multe ori un impediment în luarea deciziei de listare sau menținerii ulterioare a unui instrument financiar pe piață, astfel încât conștientizarea importanței transparenței și creșterea educației financiare sunt necesare (de ex. s-ar putea derula de către ASF/BVB campanii, care să promoveze rolul unui director financiar cel puțin pentru companiile de talie medie, precum și cursuri de formare privind cerințele de raportare impuse emitenților).

4.2.3. Îmbunătățirea mecanismelor de soluționare a expunerilor neperformante

Riscul de nerambursare a creditelor contractate de către sectorul neguvernamental a fost cotate ca fiind un risc sistemic ridicat, cu perspectivă de menținere, pe Harta riscurilor la adresa stabilității financiare din România, întocmită de Banca Națională a României. Există posibilitatea să asistăm la incapacitatea unor clienți de a efectua plățile către bănci și, implicit, la creșterea creditelor neperformante la nivelul sistemului bancar. România a înregistrat una dintre cele mai rapide viteze de reducere a ratei creditelor neperformante dintre țările europene, reducerea fiind de 6 ori în șapte ani, până la 3,35% la finele lunii decembrie 2021. Potrivit studiului de impact realizat de KPMG Advisory, reducerea ratei creditelor neperformante la un nivel de 3% ar putea genera pentru instituțiile de credit capital suplimentar de 2,3 miliarde lei, care ar putea conduce la o creditare suplimentară de 22,6 miliarde lei.

Dezvoltarea de noi mecanisme de soluționare a firmelor cu dificultăți financiare

Măsură: Extinderea accesului companiilor la activitatea desfășurată de Centrul de Soluționare Alternativă a Litigiilor în Domeniul Bancar, prin modificarea corespunzătoare a prevederilor OG nr.38/2015 privind soluționarea alternativă a litigiilor dintre consumatori și comercianți, în ceea ce privește competența CSALB, respectiv soluționarea litigiilor dintre companii și comercianții căror activitate este reglementată, autorizată și supravegheată/monitorizată de BNR, precum și sucursalelor comercianților străini ce desfășoară activități pe teritoriul României, în domeniul bancar, prin procedurile CSALB.

Instituție responsabilă: Guvern (Ministerul Economiei)

Termenul de realizare: decembrie 2022

Plecând de la unele dintre vulnerabilitățile structurale la adresa stabilității financiare a României, respectiv disciplina scăzută la plata în economie și dezechilibre în bilanțul companiilor, precum și pentru a adresa direct nivelul scăzut al intermedierei financiare, măsura propusă urmărește să crească nivelul de educare financiară al antreprenorilor, sprijinindu-i în accesarea finanțărilor bancare/IFN.

Propunerea are la bază experiența de succes a activității Centrului de Soluționare Alternativă a Litigiilor în Domeniul Bancar, adresat persoanelor fizice, care, de la înființarea acestuia, în 1 martie 2016 și până

la finalul T3 2021, a gestionat 2,426 de negocieri între consumatori și bănci/IFN, dintre care 1,857 s-au încheiat cu acordul părților. De asemenea se au în vedere experiențe de succes din alte state, astfel:

- Irlanda/Credit Review Office – înființat în 2010, emite o opinie asupra aplicațiilor de credite ale IMM-uri, refuzate la finanțare (credite între 1,000 EUR și 3 mil EUR); subliniem că acest organism nu are atribuții definite de statut sau derivând din reglementările bancare naționale de a interveni în decizia de creditare a băncilor, scopul fiind de a identifica măsuri care ar putea face aplicația de credit eligibilă; este suplinită astfel lipsa de cunoștințe, educație financiară a aplicațiilor, fără o ingerință directă în practicile bancare. De la înființare, rata de succes a acestei instituții a fost de 54% (solicitări de credit inițial refuzate care au fost ulterior aprobate de instituțiile financiare).
- Belgia/mai multe instituții cu profil de mediere între antreprenori și instituții financiare funcționează în fiecare dintre regiunile țării.

De exemplu, în regiunea flamandă, funcționează Credit Ombudsman, care oferă servicii gratuite de mediere a refuzurilor de creditare, precum și a solicitărilor de restructurare a creditelor existente. Rata de succes este ridicată, peste 70%, peste 30% dintre refuzuri fiind redirecționate către alți finanțatori decât cei care au respins inițial propunerea de creditare.

- Franța/Instituția de Mediere a Creditelor funcționează din 2008, cu implicarea personalului Banque de France, scopul fiind de analiză a propunerilor de finanțare respinse și de identificare măsuri pentru a spori eligibilitatea pentru creditare. În cca. 10 ani de la înființare, peste 53 de mii de companii au solicitat servicii de mediere, rata de succes fiind de peste 60%. Se estimează că în 10 ani de funcționare s-a reușit deblocarea a cca. 6,4 mld EUR finanțări și au fost prezervate în consecință peste 400 mii de locuri de muncă.

Apreciem că măsura este cu atât mai relevantă în contextul economiei românești, având în vedere eligibilitatea încă redusă pentru credite bancare a unui număr mare de companii. Astfel conform raportului de stabilitate financiară BNR 2021, cca. 32%, 233 de mii de companii, au înregistrat pierderi nete în 2020. O opinie din partea unui terț independent asupra sustenabilității unei cereri de finanțare din partea unei astfel de companii poate contribui la creșterea încrederii în procesul de creditare și la adoptarea unor măsuri de restructurare potrivite în vederea diminuării/eliminării pierderilor.

De asemenea, având în vedere preferința companiilor locale pentru creditul furnizor și așteptările privind creșterea ratei de credite neperformante, măsura propusă poate contribui la creșterea ponderii finanțărilor bancare în ansamblul surselor de finanțare ale companiilor, precum și la identificarea unor măsuri de restructurare pentru companii în dificultate financiară.

Tratamentul fiscal al expunerilor neperformante

Posibilă acțiune: eliminarea plafonului de deductibilitate de 30% pentru creanțele cesionate, prin abrogarea art. 25 alin. (10) și (11) din Codul Fiscal.

Studiile empirice au arătat o serie de efecte negative ale creșterii taxării băncilor. Majoritatea demonstrează că o creștere a taxării băncilor este urmată de o creștere a ratelor de dobândă la credite și de scăderea volumului creditării în perioadele următoare. De exemplu, Caminal (2003) și Albertazzi și Gambacorta (2010) (9 țări europene și USA, 1981-2003) demonstrează că are loc o creștere a dobânzilor la credite ca urmare a creșterii costului capitalului. Unele studii în această direcție arată și

o creștere a marjelor de dobândă. Demirgüç Kunt și Huizinga (1999 – 80 de țări în perioada 1988-95 și 2001) găsesc că o creștere a taxelor bancare este transferată în totalitate în ratele de dobândă mai mari la creditele clienților. Chiorazzo și Milani (2011) estimează, pe un eșantion de 15 bănci europene, pentru perioada 1994–2001, că pe termen scurt 45% din creșterea taxei este transferată clienților prin rate ale dobânzilor mai mari, iar pe termen lung ponderea devine de 80%, iar estimările făcute de Albertazzi și Gambacorta (2010) găsesc acest procent la nivelul de 90%. În aceeași ordine de idei, Kogler (2016) demonstrează introducând diverse taxe în analiză, că, pe un eșantion de 2987 bănci, din 23 țări UE, în perioada 2007-2013, ratele de dobândă la credite au crescut între 20 și 24 puncte de bază. Studiul făcut de Haskamp (2018) pe un eșantion de bănci germane estimează o creștere de 0,14 pp a ratelor de dobândă a creditelor bancare după introducerea unei taxe în perioada 2011-2014. Același lucru a estimat și Banerji et al. (2017) pe un eșantion de bănci japoneze (148 bănci, 1998-2001), arătând că pe lângă creșterea ratelor de dobândă, are loc și o scădere a volumului de creditare. Alt studiu care arată că taxe mai mari aplicate băncilor duc la integrarea acestor creșteri de taxe în dobânzile la credite acordate clienților este cel a lui Gaganis et al. (2013) realizat pe un eșantion de 46 de țări. În perioada 2001-2009. Efectul devine și mai puternic în cazul sistemelor bancare concentrate.

Boscá et al. (2019) arată că în cazul creșterii taxării băncilor din Spania, parte din costurile cu fiscalitatea sunt transferate clienților persoane fizice și firme prin dobânzi mai mari. Pe lângă acest rezultat, ei arată și apariția altor efecte negative. Astfel, ei demonstrează că pe termen lung, odată cu creșterea fiscalității aplicată băncilor, asistăm la o creștere generalizată a dobânzilor, o scădere a creșterii economice (PIB), precum și a volumului creditelor, dobânzilor și capitalului bancar.

O potențială creștere accelerată a ratei creditelor neperformante în contextul pandemic și al amânării rambursării ratelor poate fi soluționată pe fond, cel puțin în primă rundă, prin cesiunea creanțelor cu deductibilitatea integrală a pierderilor, pentru a preîntâmpina afectarea indicatorilor de solvabilitate, a capacității de creditare a economiei și chiar a stabilității financiare. Vânzările de credite neperformante reprezintă o modalitate principală de curățare a bilanțurilor instituțiilor de credit, susținută și de reprezentanții Băncii Centrale Europene, care enumeră, printre soluțiile disponibile pentru a adresa problema creditelor neperformante, și vânzările directe către investitori sau către societăți de administrare a activelor. De altfel, toate autoritățile competente la nivel european în acest domeniu fac demersuri de sprijinire a procesului de reducere a nivelului creditelor neperformante din portofoliile băncilor și solicită eliminarea barierelor legislative privind cesiunile de creanțe.

Pentru băncile din România, în urma modificării legislației prin limitarea deductibilității pierderilor rezultate, cesiunile de creanțe au devenit o opțiune dezavantajoasă, putându-se ajunge chiar în situația în care prețul cesiunii să fie mai mic decât costul fiscal asociat tranzacției. Astfel, conform art. 25 alineatul (10) care a fost adoptat prin OG nr. 25/2017 "În cazul creanțelor cesionate, pierderea netă reprezentând diferența dintre prețul de cesiune și valoarea creanței cesionate este deductibilă în limita unui plafon de 30% din valoarea acestei pierderi. În cazul în care cesionarul cedează creanța, pierderea netă se determină ca diferență între prețul de cesiune și costul de achiziție al creanței. În cazul instituțiilor de credit, în situația în care creanțele cesionate sunt acoperite parțial sau integral cu ajustări pentru pierderi așteptate, precum și în situația în care creanțele sunt scoase din evidență în conturi în afara bilanțului și apoi sunt cesionate, 70% din diferența între valoarea creanței înstrăinate și prețul de cesiune reprezintă elemente similare veniturilor".

Limitarea deductibilității pierderilor generate de creanțele cesionate sau impozitarea suplimentară a acestora este de natură a descuraja cesiunea de credite neperformante în favoarea celor performante.

Prin art. 33 din OUG 70/2020 a fost completat art. 25 din Codul Fiscal cu alin. 11 respectiv "Prevederile alin. (10) nu se aplică în cazul cesiunilor de titluri de stat, obligațiuni și alte instrumente de datorie care conferă deținătorului un drept contractual de a încasa numerar, cheltuielile înregistrate din aceste cesiuni fiind deductibile la calculul rezultatului fiscal". Din această perspectivă, s-a clarificat tratamentul fiscal al cesiunilor de titluri de stat, însă rămâne în continuare nesoluționată abordarea fiscală a cesiunii celorlalte categorii de active bancare, în principal creditele neperformante.

Eliminarea limitării deductibilității pierderilor rezultate din creanțele cesionate/ impozitării suplimentare a acestor operațiuni, este solicitată în baza următoarelor argumente:

-limitarea/îngreunarea cesiunilor de creanțe prin tratamentul fiscal aplicat poate conduce la acumularea de stocuri de credite neperformante în portofoliile instituțiilor de credit, cu efecte negative asupra indicatorilor financiari ai acestora și totodată cu impact negativ pentru Bugetul Statului, din cauza lipsei de apetit pentru vânzări de creanțe ce ar putea conduce la o creștere a bazei impozabile.

-obiectul de activitate al instituțiilor de credit vizează, ca obiectiv economic la acordarea unui credit, colectarea de dobânzi și comisioane, fără a se urmări vânzarea creanțelor rezultate. De regulă, cesiunea de creanțe survine după epuizarea tuturor celorlalte mijloace posibile de recuperare; așadar, aceasta nu trebuie privită ca un demers comercial obișnuit, ci ca o ultimă opțiune de valorificare și de evitare a acumulării de credite neperformante

-mai mult, în industria bancară predomină criteriul urgenței, generat de un tip de reglementare cu un nivel mult mai ridicat de exigență, precum și de stricta periodicitate a acestor reglementări, care prevede că pierderile, fie ele potențiale sau realizate, sunt dublate de cerințe de capital pentru acționari.

-impactul macroeconomic al blocării pieței de tranzacționare a creditelor neperformante este, în principal, pe două direcții: (1) reducerea veniturilor la Bugetul de Stat și (2) reducerea resurselor disponibile pentru finanțarea economiei.

-acumularea de stocuri de credite neperformante în portofoliile instituțiilor de credit pune presiuni importante pe structura de costuri a finanțatorilor, cu consecințe în lanț asupra consumatorilor și a economiei, în general:

- scăderea solvabilității la nivelul sistemului bancar
- reducerea capacității de finanțare a economiei
- reducerea consumului, producției și investițiilor
- reduceri de taxe și impozite încasate de stat
- presiune pe bugetul de stat
- creșterea riscului de țară
- creșterea costurilor de finanțare ale Guvernului

Potrivit unui studiu Deloitte citat mai jos, din 16 state din Europa Centrală și de Est, România impune cel mai drastic sistem de impozitare pentru creanțele neperformante.

În plus, potrivit studiului PriceWaterhouseCoopers (2021):

o la nivel European există o puternică preocupare pentru evitarea acumulării imediate a creditelor neperformante concretizate prin planul de acțiune al Comisiei Europene, ce include propuneri de dezvoltare a piețelor secundare de vânzare a creanțelor, dezvoltarea infrastructurii, crearea de companii de gestiune a activelor neperformante și un cadru legislativ favorabil cesiunii de

creanțe

o sectorul bancar european așteaptă o creștere accelerată a NPL-urilor pe fondul deteriorării calității activelor ca urmare a situațiilor induse de criza sanitară și, mai nou, de cea geopolitică. În România ne așteptăm ca această creștere să fie chiar mai accentuată din cauza cadrului fiscal, care descurajează cesiunea de creanțe neperformante, cu impact direct nefavorabil în creditare și creșterea economică. Potrivit studiilor de specialitate, de exemplu Huljak et al. (2020), creșterea ratelor creditelor neperformante duce la scăderea creditării, creșterea marjelor de credit și determină o încetinire a ritmului de creștere a PIB-ului, iar o reducere a ratei NPL poate avea un impact pozitiv semnificativ pentru economie.

o Limitarea deductibilității pierderilor din cesiunile de creanțe are, în fapt, efectul unei suprataxări a operațiunii

o Impactul suprataxării:

- piața cesiunilor de creanțe neperformante a înregistrat scăderi importante după introducerea suprataxării, în special în cazul sectorului bancar, care concentrează cea mai mare parte a creanțelor neperformante (i.e. sumele cesionate de 5,2 mld RON și 6,2 mld RON în 2016 respectiv 2017 au scăzut la 2,1 mld RON respectiv 1,8 mld RON în 2018 și 2019)
- în România, dinamica de reducere a ratei NPL a încetinit în urma introducerii limitării deductibilității. În perioada 2015-2017 s-a înregistrat o scădere cumulată de 14,3% a ratei NPL, în timp ce după introducerea suprataxării, în perioada 2018-2020, scăderea cumulată a fost de doar 2,6%. În lipsa suprataxării, ritmul de scădere a ratei NPL ar fi fost mai accentuat rezultând o rată estimată de 3% la Decembrie 2020, în condițiile realizării de venituri la Bugetul de Stat de 49 mil RON
- reducerea ratei NPL ar elibera resurse semnificative pentru finanțarea economiei și ar crește veniturile operatorilor specializați în colectarea de creanțe neperformante, acestea generând, la rândul lor, venituri la Bugetul de Stat; în funcție de scenariul de risc (nivel preconizat al ratei NPL de 6% sau 15%) de 239 mil lei, respectiv 1,2 mld lei. S-ar genera, astfel, un impact incremental pozitiv de aproximativ 1 mld lei din eliminarea suprataxării.
- de asemenea, o acumulare de stocuri de credite neperformante ar putea duce la o restrângere a creditării și, implicit, al gradului de intermediere financiară. Restrângerea accesului la finanțare poate avea efecte negative directe, reducând consumul și investițiile (și implicit veniturile impozabile), cât și efecte de runda a doua asupra sistemului bancar și a percepției de țară la nivel macroeconomic. O reducere potențială a creditării către populație și agenți economici de 1% este estimat a avea un impact de 0,42% (4,4 mld RON) în creșterea PIB ului real an la an. În scenariul de bază în care rata NPL ajunge la 6% o restrângere a creditării ar putea duce la 0,86% scădere în PIB (9,1 mld RON), iar în scenariul de stres de 15% rată NPL o restrângere a creditării ar putea duce la 2,03% scădere în PIB (21,4 mld RON)

o Este important de menționat că există deja în legislația curentă o serie de mecanisme care asigură tratamentul fiscal echitabil privind vânzarea NPL:

- Reglementările privind prețurile de transfer - organele de control pot oricând acționa împotriva operatorilor care au cesionat portofolii de credite neperformante la prețuri subevaluate către cesionari afiliați nerezidenți, în condițiile în care, modificarea legislației

privind introducerea limitei de deductibilitate a pierderilor din cesiunile de creanțe fiind argumentată prin prețurile infime la care se vând aceste creanțe

- Regula generală anti-abuz - în măsura în care cesiunea de creanță nu are substanță, organele de control au posibilitatea de a nu lua în considerare tranzacția sau de a o reîncadra, ajustând efectele fiscale (abordare avută în vedere în inspecțiile fiscale recente)

De asemenea, România își păstrează întotdeauna dreptul de taxare a sumelor colectate ca urmare a cesiunilor de creanțe, fie prin impozitarea profiturilor operatorilor specializați din România, fie prin impozitarea prin reținere la sursă a veniturilor din dobânzi încasate de cesionarii nerezidenți de la debitorii români. Astfel, prin cesiune statul român nu pierde dreptul de impozitare a veniturilor generate de creditele acordate pe piața din România

Potrivit studiului comparativ la nivelul Europei - Deloitte (2021):

o modificarea cadrului legal privind impozitarea cesiunilor de creanță ar fi o măsură benefică pentru toți agenții economici, dar mai ales pentru bănci, având în vedere că ar încuraja vânzarea portofoliilor neperformante către firme specializate și le-ar permite instituțiilor de credit să se concentreze doar pe activitatea lor de bază (atragera de depozite și acordarea de credite).

o în regiune există mai multe exemple de regimuri fiscale mai favorabile unor astfel de tranzacții. Majoritatea țărilor analizate de Deloitte România (11 dintre cele 16 țări analizate) permit deductibilitatea integrală a pierderilor rezultate din cesiunea creanțelor, România fiind printre țările care limitează deductibilitatea acestora și în modul cel mai drastic. Spre exemplu, Polonia permite deductibilitatea integrală atunci când cesiunea este realizată către fonduri specializate, în timp ce Letonia acceptă acest lucru dacă creditele sunt vândute către un stat membru al Uniunii Europene, al Spațiului Economic European sau către un stat cu care există o convenție de evitare a dublei impunerii.

Potrivit Ministerului de Finanțe:

- regimul fiscal aplicabil pierderii nete înregistrate în cazul cesiunii de creanțe, prevăzut la art. 25 alin. (10) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, a fost instituit, începând cu anul 2018, la inițiativa ANAF care a constatat că, în cazul instituțiilor de credit, se înregistra o reducere semnificativă a profitului impozabil ca urmare a deducerii pierderilor din cesiunea creditelor neperformante dar și a celor performante, atât către terți dar și către persoane afiliate acestora, în general, persoane juridice nerezidente.
- regimul fiscal actual a vizat limitarea deducerii pierderii nete înregistrate ca urmare a cesiunii de creanțe, în contextul în care, în majoritatea cazurilor, profitul realizat din recuperarea creanțelor respective nu era impozitat în România.

În prezent, se află în dezbateri parlamentară o propunere de modificare a prevederilor art. 25 alin.(10) din Codul fiscal, prin depunerea unui amendament asupra proiectului de *Lege pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.130/2021 privind unele măsuri fiscal-bugetare, prorogarea unor termene, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative*, în sensul completării art. 25 alin. (10) din Codul fiscal, cu următorul text: "[...] Prevederile prezentului alineat nu se aplică dacă un alt contribuabil preia creanța, iar reglementările Titlului II "Impozitul pe profit" se aplică în continuare acelei creanțe."

Astfel, această modificare vizează deducerea integrală a pierderii nete înregistrate ca urmare a cesiunii de creanțe de către cedent în condițiile în care cesionarul are statutul fiscal de plătitor de impozit pe

profit în România.

Măsurile prezentate mai sus au fost analizate la nivelul Ministerului Finanțelor, atât din perspectiva efectelor bugetare, cât și în ceea ce privește compatibilitatea cu legislația europeană.

Criteriile de definire a previziunii pentru creditele date în plată

Posibilă acțiune: modificarea Legii pentru modificarea Legii 77/2016 privind darea în plată a unor bunuri imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite, în sensul eliminării criteriilor de predefinire a impreviziunii.

În anul 2020, prin modificarea Legii 77/2016 privind darea în plată a unor bunuri imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite (după Decizia CCR 731/2019) au fost definite criteriile față de care se consideră existența impreviziunii, respectiv:

- pe durata creditului, cursul de schimb valutar, aplicabil în vederea plății ratei creditului, înregistrează la data transmiterii notificării de dare în plată o creștere de peste 52,6% față de data încheierii contractului de credit;
- pe durata creditului, obligația de plată lunară înregistrează o creștere de peste 50% ca urmare a majorării ratei de dobândă variabilă;
- este necesară menținerea pragurilor valorice prevăzute mai sus în ultimele 6 luni anterioare transmiterii notificării de dare în plată;
- prezumțiile referitoare la impreviziune au caracter absolut: creditorul care formulează contestație are obligația de a dovedi neîndeplinirea condițiilor de admisibilitate a notificării de dare în plată.

Impactul negativ al Legii ar putea conduce la:

- Înăsprirea condițiilor de creditare / reducerea creditării pentru consumatori, inclusiv prin eliminarea creditelor în valută din oferta băncilor;
- Restrângerea gamei de produse / ofertei de credite pentru consumatori este de natură să conducă la limitarea concurenței pe piața creditelor;
- Necesitatea constituirii de provizioane suplimentare privind portofoliul de credite în valută ce intră sub incidența legii, prin contaminare, ceea ce afectează capitalul băncilor;
- Stingerea creditelor prin finalizarea procedurilor de dare în plată duce la reducerea sumelor de recuperat de către bancă pentru creditele respective, ceea ce împreună cu creșterea costurilor aferente gestionării imobilelor luate în plată pune presiune atât asupra veniturilor, cât și a costurilor instituțiilor;
- Măsurile ar putea afecta stabilitatea financiară ca urmare a diminuării perspectivelor de profitabilitate ale sectorului bancar;
- implicațiile economiei în ansamblu ca urmare a consecințelor asupra consumatorilor și instituțiilor de credit.

Având în vedere Decizia nr. 432 din 17 iunie 2021 a Curții Constituționale a României, soluția pentru a limita impactul negativ al Legii nr. 52/2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 77/2016 privind darea în plată a unor bunuri imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite asupra

capacității băncilor de susținere a creditării este modificarea legii în sensul eliminării criteriilor de predefinire a impreviziunii.

5 Îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor și a pregătirii profesionale a salariaților din sistemul financiar

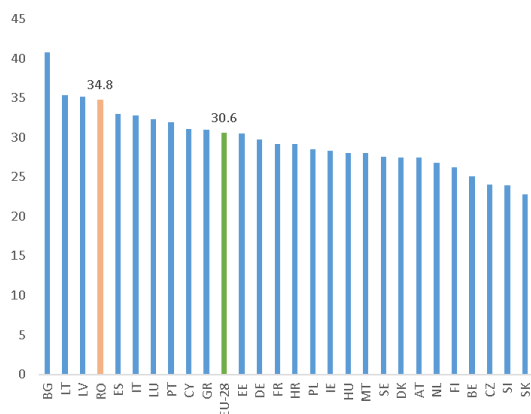
5.1. Educația financiară, componenta educației antreprenoriale

5.1.1. Analiza contextului

La 15 ani de la integrarea în Uniunea Europeană, România înregistrează decalaje în raport cu media statelor Uniunii Europene privind indicatorul de incluziune financiară (67%¹⁹ comparativ cu media de 95%), gradul de intermediere financiară (27% versus 92%), nivelul educației financiare (22%²⁰), iar nivelul bunăstării economice individuale este de 72% din media UE. La nivel european, 52% dintre adulți sunt educați financiar, iar la nivel mondial, un cetățean din trei este educat financiar. Dezvoltarea economică evoluează simultan cu creșterea intermedierei financiare, fiind puternic influențate de nivelul educației în general, și a educației financiare în special.

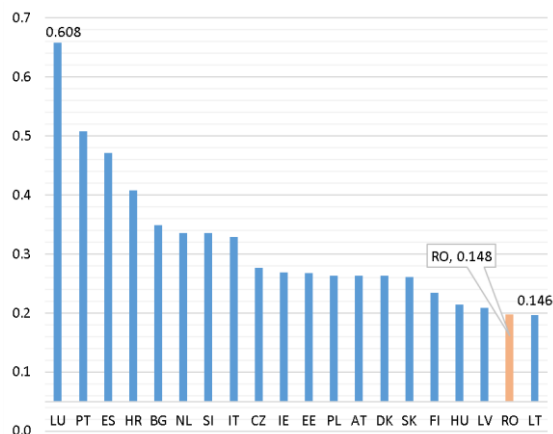
Gradul de intermediere și incluziune financiară și nivelul educației financiare sunt direct corelate. În contextul pandemic pe fondul restricțiilor impuse de autorități, în România s-a înregistrat creșterea gradului de incluziune financiară. Doi din trei români (67%) utilizează produse și servicii bancare de orice fel, arată concluziile Studiului Digitalizarea sistemului bancar în percepția românilor realizat de Institutul Român pentru Evaluare și Strategie. Gradul de incluziune financiară a înregistrat o creștere de 9 puncte procentuale, în perioada 2017-2020, comparativ cu nivelul de 58% înregistrat în studiul Global Findex Database 2017 al Băncii Mondiale.

Grafic 5.1. Coeficientul de inegalitate Gini, 2019

Sursa: Eurostat

Grafic 5.2. Indicele de incluziune financiară, 2019

Sursa: calcule BNR

Incluziunea financiară scăzută în România, comparativ cu media Uniunii Europene, este influențată de nivelul redus al educației financiare și al veniturilor. Rezultatele unei analize întreprinse în cadrul Băncii Naționale a României²¹ arată că gradul de incluziune financiară în România este unul dintre cele mai scăzute din Uniunea Europeană, dar și dintre țările din regiune, ocupând a doua cea mai slabă poziție

¹⁹ Studiul Digitalizarea sistemului bancar în percepția românilor realizat în luna decembrie 2020 de Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES)

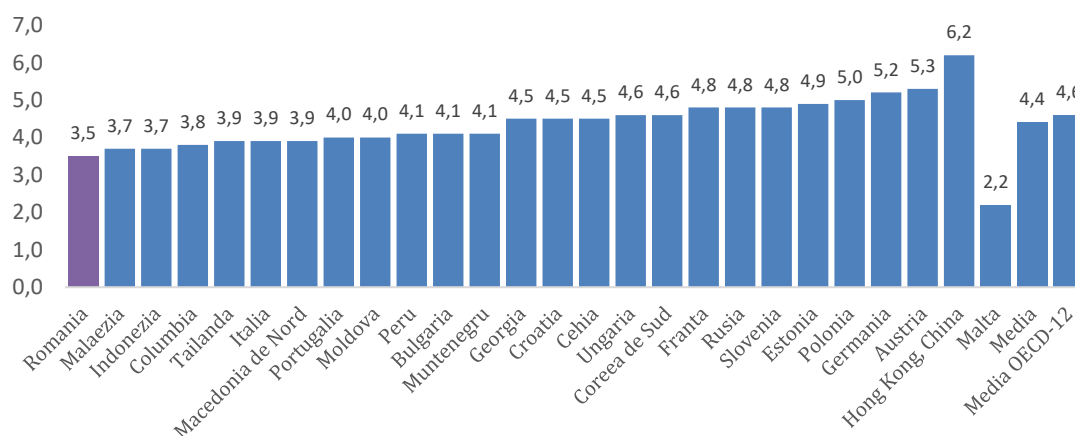
²⁰ McGraw Hill Financial Global FinLit Survey data, compania mamă a Standard & Poor's Ratings 2015

²¹ Informații metodologice pot fi regăsite în Iftimie, S. (2019), "Income inequality and access to credit", București

după Lituania (2019), Grafic 5.2. Parcurusul de-a lungul timpului pune însă în evidență o îmbunătățire a incluziunii financiare, indicele de incluziune financiară situându-se în prezent la un nivel de circa 10 ori mai ridicat comparativ cu valoarea de acum 15 ani. În plus, studiul econometric de tip regresie panel cu efecte aleatorii a ilustrat următoarele: 1) o incluziune financiară mai mare este asociată cu o inegalitate a veniturilor mai mică; 2) creșterea intermedierei financiare diminuează inegalitatea veniturilor, însă într-o măsură mai redusă; 3) politicile educaționale sunt esențiale, în contextul în care creșterea nivelului de calificare, îmbunătățirea calității învățământului de bază și superior reprezintă factori determinanți pentru reducerea dispersiei veniturilor; 4) creșterea economică are un impact pozitiv asupra inegalității veniturilor; 5) țările cu o creștere economică peste media UE au tendința de a avea o inegalitate a veniturilor mai mică; 6) în contrast, dependența crescută față de populația activă (age dependency ratio) este asociată cu creșterea inegalității.

În pofida progresului din ultimii ani în ceea ce privește asimilarea de cunoștințe în aria educației financiare, adulții din România au obținut un scor redus la capitolul alfabetizare financiară²², Grafic 5.3. Studiul OECD arată că scorul mediu de alfabetizare financiară în țările participante la studiu este de doar 12,7 din 21 și 13 doar pentru țările membre OECD. Cele mai reduse scoruri în materie de alfabetizare financiară s-au înregistrat în rândul adulților din Italia (11.1), România (11.2) și Columbia (11.2). Scorurile de alfabetizare financiară, normalizate la 100, arată că în România scorul de educație financiară este de 53,4, raportările defalcate fiind de 48,3 la cunoștințe financiare, 55,7 la comportament financiar și 54,7 la atitudine financiară. Rezultatele medii pentru alfabetizarea financiară, normalizate la 100, arată că scorul mediu de educație financiară este de 60,5, raportările defalcate fiind de 62,8 la cunoștințe financiare, 59,2 la comportament financiar și 59,2 la atitudine financiară.

Grafic 5.3. Scor cunoștințe financiare

Sursa: OECD/INFE International Survey of adult financial literacy 2020

Notă: Media OECD-12 include actualele țări membre din eșantion (Austria, Columbia, Cehia, Estonia, Franța, Germania, Ungaria, Italia, Coreea de Sud, Polonia, Slovenia)

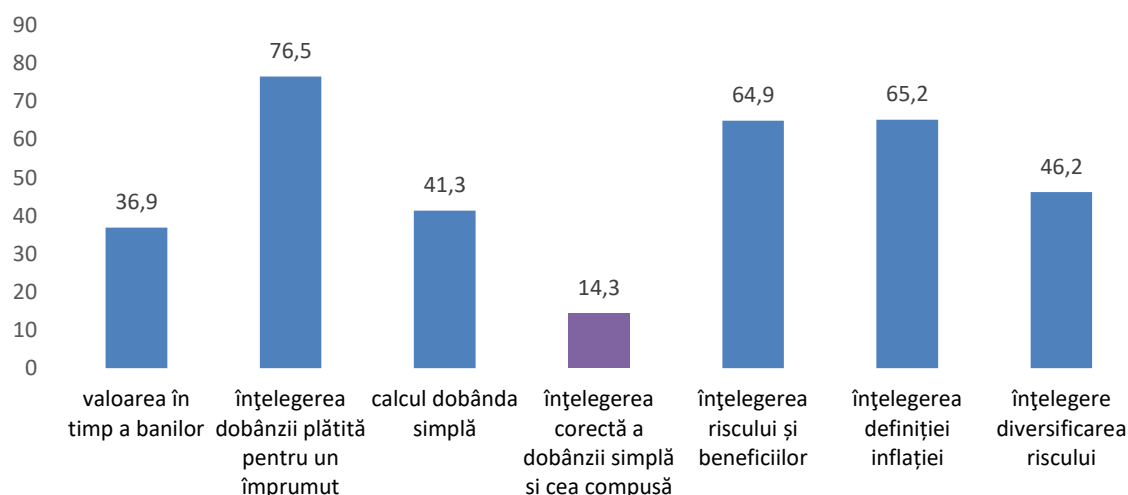
Conform raportului OECD privind gradul de alfabetizare financiară în țările din sud-estul Europei din anul 2020²³, România înregistrează cea mai mică rată de alfabetizare financiară comparativ cu statele

²² OECD/INFE International Survey of adult financial literacy OECD 2020

²³ Financial Literacy of Adults in South East Europe, OECD 2020

din regiune. Incluziunea financiară este un proces ce presupune interacțiunea a două părți, respectiv furnizarea de produse financiare adecvate din partea ofertei și conștientizarea acestor produse pe partea cererii. Sondajul OECD arată că 81% dintre respondenți, în medie, în cele 7 țări, cunosc cel puțin 5 tipuri de produse enumerate în chestionar, 87% în cazul României și 61% în cazul Bulgariei. Referitor la cunoștințele financiare, studiu plasează România din nou între țările cel mai puțin educate financiar, atât în cazul persoanelor care nu dețin produse financiare, dar și în cazul celor care dețin deja unul sau mai multe produse financiare.

Grafic 5.4. Procentul respondenților adulți români care au furnizat răspunsuri corecte la cele șapte întrebări privind cunoștințele financiare

Sursa: OECD/INFE International Survey of adult financial literacy 2020

Un nivel scăzut de educație financiară în rândul adulților, a *startup-urilor (întreprinderi nou-înființate)*, precum și în unele situații a *scaleup-urilor (întreprinderi în curs de extindere)* reprezintă una dintre principalele bariere în dezvoltarea economică. Conform ultimului studiu al G20²⁴, alfabetizarea financiară înregistrează scoruri destul de reduse în majoritatea țărilor participante (14 state membre G20 sau nu, pe bază voluntară: Brazilia, China, Franța, Germania, Italia, Mexic, Rusia, Arabia Saudită, Turcia, Georgia, Țările de Jos, Peru, Portugalia și Spania). Astfel, doar 27% din antreprenorii care au maximum 9 angajați și 41% din cei cu un număr de angajați cuprins între 10-49 au înregistrat un nivel adecvat de cunoștințe financiare. Chestionarul a avut la bază setul de instrumente standardizat al OECD bazat pe trei indicatori: cunoștințe, comportament și atitudine.

Un grad crescut al bunăstării economice a cetățenilor poate fi atins prin îmbunătățirea nivelului de educație financiară și reducerea gradului de excluziune socială. În România, rata riscului de sărăcie și excluziune socială era de 35,8% în anul 2020, fiind cea mai ridicată din UE-27, unde media era de 21,9%. PIB per capita în România, indicatorul care măsoară bunăstarea economică individuală, se cifrează la 8.830 euro²⁵, fiind de o treime din media UE-27, de 26.380 euro, la nivelul anului 2020, în scădere față de 2019, pe fondul contracției economiei în contextul pandemiei. În acest context, rezultatele cuprinse în Monitorul educației și formării 2019 ridică preocupări, în pofida reformelor înregistrate. Aproximativ 40% dintre elevii cu vârsta de 15 ani nu au competențe adecvate la citire,

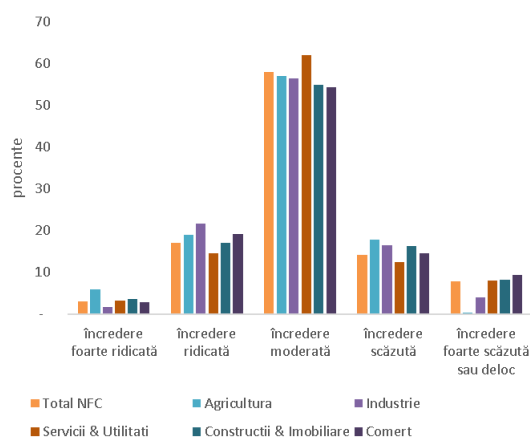
²⁴ OECD/INFE Report Navigating the Storm: MSMEs' Financial and Digital Competencies in COVID-19 times

²⁵ Eurostat

matematică și științe, în condițiile în care media europeană este la jumătate²⁶.

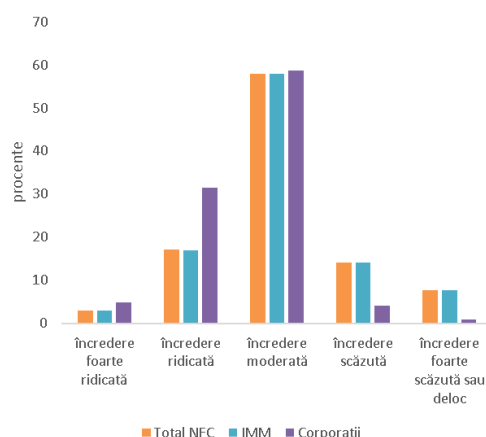
Mentalitatea și teama de eșec ocupă primul loc în topul celor mai importante obstacole pentru cei care vor să înceapă și să dezvolte o afacere în România cu o pondere de 20%, educația precară și impredictibilitatea fiscală fiind următoarele obstacole resimțite cu o pondere de 12% fiecare²⁷. De remarcat că educația precară a scăzut în importanță ca obstacol, față de anul anterior, de la 23% la 12%, la fel ca accesul de finanțare, de la 18% la 7%. Educația precară se plasează în continuare în top trei obstacole resimțite de antreprenori. Sursele de învățare pe care le utilizează antreprenorii sunt mentoratul și discuții cu alți antreprenori (41%), cărțile de business (25%), cursurile online (21%), cursuri cu trainer specializat (inclusiv MBA) (7%) și 6% reprezintă altă sursă. Trei sferturi dintre respondenți subliniază că școala românească nu îi pregătește pe tineri pentru a deveni antreprenori, cu toate că disciplina "Educație antreprenorială" se studiază în clasa a X-a. Educația antreprenorială include componenta de educație financiară, educație juridică, educație digitală, conștientizarea tacticilor de marketing, etc.

Grafic 5.5. Nivelul de încredere în sectorul bancar românesc din perspectiva inițierii sau derulării relațiilor de afaceri în funcție de sectorul de activitate, septembrie 2021

Sursa: BNR, FCNEF

Grafic 5.6. Nivelul de încredere în sectorul bancar românesc din perspectiva inițierii sau derulării relațiilor de afaceri în funcție de dimensiunea companiei, septembrie 2021

Conform *Sondajului privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România (FCNEF)*²⁸, efectuat semestrial de BNR și pe baza unui chestionar transmis unui eșantion de aproximativ 11 000 de companii nefinanciare, încrederea companiilor nefinanciare în sistemul bancar autohton este preponderent moderată (58 la sută). Cea mai scăzută încredere este înregistrată la nivelul IMM (21 la sută), în timp ce corporațiile se situează la polul opus, acestea raportând în proporție de 36 la sută o încredere ridicată sau foarte ridicată (Grafic 5.6). În funcție de sectorul de activitate, companiile din agricultură indică în cea mai mare proporție o încredere ridicată sau foarte ridicată (25 la sută), în timp ce companiile din comerț și construcții sunt cele mai reticente în ceea ce privește sistemul bancar (24 la sută), Grafic 5.5.

Printre principalele probleme presante identificate de companiile nefinanciare din România se numără și disponibilitatea forței de muncă calificată (pentru 38 la sută din firme), aceasta resimțindu-se chiar

²⁶ Monitorul educației și formării 2019

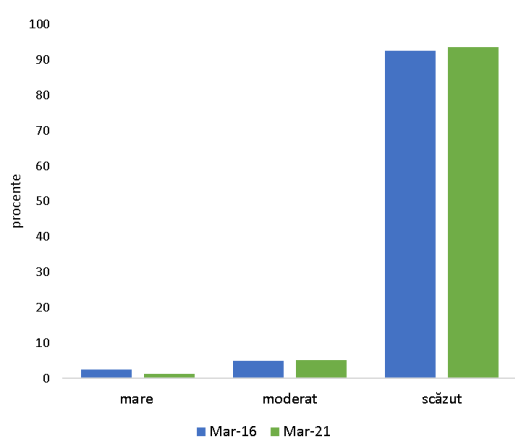
²⁷ Barometrul afacerilor de tip startup din România realizat de EY, ediția 2019

²⁸ Sondajul privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România (FCNEF), decembrie 2021, <http://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=15748>

mai accentuat pentru firmele din agricultură, fiind raportată de 56 la sută dintre companii.

Mai mult decât atât, conform sondajului, circa 24 la sută dintre companii au expuneri la riscul valutar, însă nu utilizează nicio metodă de acoperire a acestuia, proporția atingând peste 53 la sută în cazul companiilor importatoare. Astfel, este subliniat faptul că sporirea educației financiare în rândul companiilor nefinanciare este esențială, precum și promovarea utilității metodelor de acoperire a riscului valutar. Mai puțin de 1 la sută dintre firme utilizează instrumente derivate de tipul contractelor forward, futures, opțiuni sau swap și 10 la sută în cazul companiilor importatoare și exportatoare. Mai mult, managementul riscului este mai dezvoltat în cazul corporațiilor, care utilizează într-o proporție mai ridicată derivate (22 la sută) pentru acoperirea riscului valutar.

Grafic 5.7. Măsura în care companiile nefinanciare care au aplicat pentru credite au întâmpinat dificultăți în accesarea finanțării de la bănci și IFN

Sursa: BNR, FCNEF

care au utilizat credite bancare a fost de 19 la sută, în scădere față de exercițiul precedent. Similar, proporția companiilor care au apelat la credite comerciale a înregistrat o scădere, de la peste 13 la sub 10 la sută. Reducerea finanțării bancare în această perioadă când companiile se confruntă cu probleme importante de lichiditate, arată deficiențe în procesul de intermediere financiară care se suprapune vulnerabilităților existente anterior determinate, pe de o parte, de problemele de capitalizare ale firmelor, iar, pe de altă parte, de preferința acestora de a apela la finanțări externe, în special de la compania-mamă, în cazul firmelor cu investiții străine directe.

Dintre companiile nefinanciare participante la sondaj care au accesat un credit în ultimul an, circa 82 la sută sunt de părere că relația cu instituțiile financiare s-a menținut relativ nemodificată, iar circa 9 la sută au indicat o îmbunătățire a colaborării. Mai mult, calificarea personalului instituției financiare și transparența nu sunt considerate probleme în procesul de obținere de fonduri de către majoritatea firmelor.

Literatura academică arată că obstacolul principal în calea incluziunii financiare este nivelul de educație financiară (Grohmann et al., 2018; Hasan et al., 2020; Koomson et al., 2019; Lyons și Kass-Hanna, 2019). Mai mult, Lyons și Kass-Hanna (2019) arată că populația vulnerabilă din punct de vedere economic e mai puțin probabil a fi inclusă în cadrul sistemului financiar.

Batsaikhan și Demertzis (2018) au concluzionat, pe baza literaturii de specialitate, că educația financiară aduce următoarele beneficii: determină o mai bună planificare a pensionării, inclusiv din

Conform ediției sondajului din iunie 2021, majoritatea companiilor nefinanciare (60 la sută) consideră că accesul la finanțare reprezintă un factor cu impact scăzut sau fără impact asupra activității lor (Grafic 5.7), în contextul în care 82 la sută dintre companii nu a contractat credite în ultimele 12 luni. Pentru finanțarea operațiunilor zilnice, a investițiilor sau a altor proiecte, cele mai multe companii au apelat în cea mai mare măsură la reinvestirea profitului sau vânzarea de active din patrimoniul firmei (62,4 la sută) și la finanțare sub formă de credite de la acționari sau majorări de capital (22,7 la sută). De asemenea, ponderea firmelor

perspectiva acumulării unor fonduri dedicate, contribuie la diversificarea portofoliului de investiții a gospodăriilor, la conștientizarea deciziilor de împrumut și la o mai bună alocare a resurselor pe parcursul vieții, influențând totodată tendința spre economisire în cazul copiilor și tinerilor. De asemenea, în contextul digitalizării produselor și serviciilor bancare și a creșterii sofisticării produselor de investiții, educația financiară contribuie la conștientizarea potențialelor riscuri de natură financiară, cibernetică, de fraudare sau de pierdere a datelor personale. Tot în această direcție Andreou și Anyfantaki (2021) arată faptul că între cunoștințele financiare ale consumatorilor și utilizarea canalelor electronice ale băncilor există o corelație pozitivă și semnificativă.

5.1.2. Îmbunătățirea nivelului de educație financiară, componentă a educației antreprenoriale

În plan național s-au înregistrat progrese în ceea ce privește susținerea și introducerea educației financiare ca disciplină obligatorie. Începând cu anul școlar 2020/2021, educația financiară a devenit disciplină obligatorie pentru elevii clasei a VIII-a, fiind cuprinsă în disciplina „Educație socială”. Banca Națională a României, Asociația Română a Băncilor, Autoritatea de Supraveghere Financiară și Institutul de Studii Financiare, prin intermediul Institutului Bancar Român au acreditat la Ministerul Educației singurul curs integral de educație financiară destinat profesorilor care predau disciplina obligatorie „Educație socială” elevilor de clasa a VIII-a. În completarea acestui curs a fost elaborat și acreditat și unul pentru aprofundarea noțiunilor de piață financiară nebancară, dedicat aceluiași grup țintă de cadre didactice, realizat de Autoritatea de Supraveghere Financiară și Institutul de Studii Financiare.

La nivel național s-au intensificat programele de educație financiară dedicate atât elevilor și adulților, cât și și antreprenorilor, fiind totodată augmentată colaborarea între mediul public și privat.

În anul 2018, Ministerul Educației împreună cu Banca Națională a României, Ministerul Finanțelor, Autoritatea de Supraveghere Financiară și Asociația Română a Băncilor au demarat un Protocol de colaborare în scopul realizării de activități comune în domeniul educației financiare și elaborării Strategiei Naționale de Educație Financiară (SNEF). BNR, ASF, MF, ME și ARB au lansat, în anul 2021, site-ul Strategiei Naționale de Educație Financiară www.edu-fin.ro la care toți dezvoltatorii de proiecte își pot promova la nivel național programele de educație într-un mod integrat. Entitățile angrenate în proiecte din domeniul educației financiare și-au înscris programele proprii, dezvoltate începând cu anul 2018, pe platforma www.edu-fin.ro, la secțiunea *Cartea Albă*. Platforma de Educație Financiară, care cuprinde 21 de entități public private între care amintim Ministerul Educației, Banca Națională a României, Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, Asociația Română a Băncilor și alți membri ai Platformei Financiare, au elaborat „Manualul utilizatorului de servicii financiare”, în anul 2018, fiind primul manual de educație financiară care integrează toate piețele financiare.

Aproximativ 80.000 de elevi și studenți au interacționat fizic sau online cu echipele de educație financiară ale BNR în anul 2021. Peste 600 de unități de învățământ au fost implicate în activități derulate de BNR pentru educație financiară, atât în mediul urban, cât și în cel rural. Proiectul internațional Global Money Week a reunit într-un maraton de o săptămână 15.800 de elevi din 194 de unități de învățământ și 650 de clase din ciclurile primar, gimnazial și liceal.

Începând cu anul 2020 Banca Națională a României, în parteneriat cu Asociația Română a Băncilor, a inițiat un nou proiect de comunicare externă la nivel național, sub denumirea de BNR- EconomicHub. Acesta se desfășoară în parteneriat cu Camerele de Comerț locale și are ca principal obiectiv crearea

unei platforme de dialog direct cu comunitatea oamenilor de afaceri, menită să faciliteze: dezbaterăa unor subiecte de interes reciproc; transmiterea unor informații relevante pentru oamenii de afaceri și contribuția, în măsura competențelor statutare ale băncii centrale, la clarificarea unor aspecte preocupante pentru mediul antreprenorial; o mai bună înțelegere a funcțiilor și rolului băncii centrale, a măsurilor adoptate de BNR și a justificării acestora, și în general promovarea unor concepte de micro și macroeconomie de interes pentru mediului de afaceri, în special legate de sectorul bancar (evoluții în ceea ce privește creditarea, soluții de creștere a capacității IMM-urilor de a accesa credite bancare, analiza previziunilor economice, aspecte legate de plăți, inclusiv detalii legate de funcționarea instrumentelor de plată).

Pentru a veni în sprijinul antreprenorilor și companiilor, ASF desfășoară începând cu 2019 un program de educație financiară dedicat firmelor și salariaților lor. Dezvoltarea durabilă a economiei este direct proporțională cu nivelul educației financiare a antreprenorilor. În același timp, dezvoltarea și stabilitatea piețelor financiare depinde de existența unei cereri (reprezentate de consumatori) cât mai educate financiar și cu un nivel de încredere ridicat (obținut printr-un nivel superior de protecție al consumatorilor), ceea ce implică creșterea nivelului de pregătire profesională a angajaților entităților piețelor financiare. Având în vedere faptul că produsele și serviciile financiare sunt deseori interconectate în procesul de vânzare sau de utilizare, pregătirea profesională a personalului din sectorul financiar trebuie să aibă în vedere o abordare orientată spre nevoile consumatorului (de informare, de consultanță/asistență, de protecție). Totodată, ASF realizează la nivel național programe ample de educație financiară adresate tuturor categoriilor de vârstă, la acestea participând până în prezent peste 160.000 de copii din diferite localități și zone geografice țară și peste 24.000 de studenți. Acțiunile de educație financiară realizate sunt completate de furnizarea de suporturi de învățare, aplicații, materiale educaționale, de informare și pedagogice, acestea fiind disponibile în format electronic, gratuit, pe site-ul ASF www.edutime.ro. Nu în ultimul rând, ASF are diferite programe adresate unor grupuri țintă vulnerabile din punct de vedere financiar, așa cum sunt: programul adresat copiilor și tinerilor din mediul rural și mic urban, programul adresat sportivilor, programul adresat personalului din mediul artistic (ultimele două categorii fiind considerate inclusiv ca având o tipologie de „nou vulnerabil” ca urmare a pandemiei COVID-19), programul adresat tinerilor din centrele de plasament etc..

Grupul de inițiativă în politici publice VERTIK și Kidpreneur, în dialog cu Ministerul Educației, în parteneriat cu Reveal Marketing Research, au derulat un studiu național la finalul anului 2021, în rândul părinților, referitor la pregătirea copiilor prin intermediul activităților practice școlare și extrașcolare din copilărie, în special în ceea ce privește importanța dobândirii competențelor antreprenoriale și financiare. Studiul a fost demarat în scopul susținerii demersului de includere în școli a unui curs de educație antreprenorială de către Ministerul Educației începând cu anul 2023. Studiul a pus în evidență faptul că părinții sunt interesați într-o foarte mare proporție de educația antreprenorială a copiilor (91 la sută). Abilitățile dezvoltate prin această cale, deosebit de importante pentru viața profesională sunt responsabilitatea (63 la sută), inițiativa economică (54 la sută) și creativitatea (51 la sută). De asemenea, respondenții consideră că IMM-urile reprezintă un pilon al economiei țării și că acestea conduc la creșterea gradului de ocupare al forței de muncă. În plus, conform studiului copiii antreprenorilor întreprind într-o proporție semnificativ mai mare activități prin care obțin bani (66%), în contrast față de cei care nu au avut o afacere proprie (41%). Mai mult, părinții consideră că investiția în educația copiilor, conduce la un nivelul profesional mai ridicat al angajaților (63%), gradul de modernizare și digitalizare în România ar crește (61%), iar condițiile de

muncă s-ar îmbunătăți (46%). Studiul a fost deruat prin metoda CAWI (computer assisted web interviews), eșantionul cuprinzând 830 respondenți, la nivel național, urban, reprezentând utilizatori de internet, la finele anului 2021.

Sondajul realizat în 2019 de Furdui et al. (2021)²⁹ pe baza a 159 de respondenți arată că 36% dintre studenți își doresc activitate antreprenorială ca angajat, 27% își doresc activitate antreprenorială ca angajator și 29% își doresc o activitate antreprenorială pe tehnologie și inovare. Analiza punctează, de asemenea, că în sistemul de învățământ preuniversitar românesc respondenții consideră că cel mai mult trebuie îmbunătățite competențele (53%), apoi abilitățile (27%) și, în final, cunoștințele (20%). Merită a fi menționat că 34% dintre studenți au intenții antreprenoriale și 27% dintre ei au dobândit abilități și cunoștințe de antreprenariat. Cu toate acestea, 15% dintre ei au simțit că au frică de eșec, iar ceilalți 5% consideră că au alte laturi comportamentale dezvoltate.

Nevoile identificate de respondenții unui studiu realizat de Reveal Marketing Research pentru lansarea unei noi afaceri arată că 72% dintre aceștia au indicat că principala nevoie este cea de finanțare, iar, complementar, 50% de promovare, 45% au nevoie de know-how (sfaturi, păreri de la persoane avizate), 29% de mentorat/ învățare și 28% de evaluări (*feedback*) și critici constructive cu privire la ideea de business. Din analiza rezultatelor obținute în urma studiului, nivelul de informare cu privire la programele de finanțare este unul scăzut, 24% dintre respondenți cunosc cel puțin 3-4 programe de finanțare, un procent mai mare, și anume 38% fiind înregistrat în rândul segmentului experimentat (nu este la prima afacere pe care o inițiază).

Țările cu un sistem educațional bine dezvoltat, orientat pe formarea de competențe antreprenoriale, pregătesc, în general, mai bine antreprenorii pentru dificultățile asociate cu crearea și conducerea unei noi afaceri. În schimb, nivelurile scăzute de educație, alfabetizare și investițiile pe cap de locuitor în educație conduc la o lipsă de muncitori calificați. Această lipsă complică șansele de a începe o nouă afacere (Begley et al., 2005). Prevalența formării orientate spre antreprenariat în sistemul educațional promovează conștientizarea antreprenoriatului ca alegere de carieră, în special în ceea ce privește oportunitățile și riscurile sale (Peterman & Kennedy, 2003).

Studiile merg mai departe cu concluziile în ceea ce privește efectele pozitive ale educației antreprenoriale asupra accesului la finanțare. Astfel, s-a constatat că există o asociere pozitivă între nivelul de educație al antreprenorilor și disponibilitatea împrumuturilor (Slavec & Prodan, 2012; Zarook, Rahman și Khanam, 2013; Fatoki și Asah, 2011; Kira, 2013; Ahmed și Hamid, 2011).

Millán et al. (2014) face legătura între nivelul de educație al populației în calitate de consumatori și nivelul de educație al angajaților unei firme. Astfel, ei sunt de părere că nivelul de educație al consumatorilor poate modela funcția cererii pentru producția unui antreprenor, în timp ce nivelul de educație al angajaților poate afecta productivitatea antreprenorului și, prin urmare, îi poate modela funcția ofertei. Hussain et al. (2018) examinând relația dintre nivelul de educație și utilizarea de către proprietarii de afaceri de produse și servicii financiare, arată faptul că alfabetizarea financiară a influențat pozitiv accesul unei firme la finanțe și creșterea sa.

Conform unui studiu derulat de CIEL România în 2022, peste 47% dintre antreprenorii români consideră că resursa umană este cea mai importantă pentru dezvoltarea unei companii, în timp ce peste 28% dintre aceștia sunt de părere că ideea de afaceri contează cel mai mult, iar peste 25% consideră digitalizarea ca fiind cea mai semnificativă pentru dezvoltarea unui business. Cei mai mulți

²⁹ Furdui, A.; Lupu-Dima, L.; Edelhauser, E. Implications of Entrepreneurial Intentions of Romanian Secondary Education Students, over the Romanian Business Market Development. Processes 2021, 9, 665. <https://doi.org/10.3390/pr9040665>

antreprenori, aproximativ 70%, sunt de părere că nu este ușor să ai o afacere în România, menționând ca dezavantaje birocrația și instabilitatea politică. Printre avantajele de a avea o afacere în România, antreprenorii menționează piața încă emergentă în comparație cu alte piețe mature din regiune (peste 43%), digitalizarea accesibilă (33%) și deschiderea consumatorilor către produse noi (24%). În ceea ce privește importanța digitalizării, tehnologiei și a softurilor într-o afacere, 53% dintre respondenți afirmă că toate sunt esențiale de la bun început, în timp ce 33% spun că softurile de bază sunt necesare oricărui start-up, iar 14% sunt de părere că aceste instrumente devin importante atunci când afacerea începe să se dezvolte. 90% dintre antreprenori consideră că au nevoie de cunoștințe de business și educație financiară pentru a demara o afacere, în timp ce restul cred că vor avea succes în afaceri oricum. Majoritatea antreprenorilor români (54%) sunt convinși că în medie o afacere are nevoie de 5-8 ani pentru a ajunge la succes, în timp ce 38% dintre respondenți sunt mai optimiști și afirmă că 2-3 ani sunt suficienți, iar 8% cred că este nevoie de peste 10 ani pentru a atinge succesul în business.

Ariile în care angajații companiilor autohtone declară că au nevoie de pregătire suplimentară, conform unui sondaj³⁰ derulat de CNSM prin intermediul Fondului Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii (FNGCIMM), sunt în principal educația digitală (53%) și educația financiară (42%), în timp ce canalele de comunicare identificate ca preferate pentru a fi utilizate pentru îmbunătățirea competențelor angajaților sunt cursurile online (42%), conferințele (37%) și site-urile web (37%). Interesant este faptul că dintre tematicile de interes pentru a fi aprofundate, companiile au selectat într-o proporție semnificativă accesarea fondurilor europene (74%), urmată de finanțările cu garanții de stat (32%), în timp ce interesul cel mai scăzut este manifestat pentru teme precum asigurări pentru protecția personalului (0%), cybersecurity și digitalizare (5%) și accesarea unui credit (5%).

5.1.3. Propuneri concrete privind îmbunătățirea educației financiare a antreprenorilor

Măsură: inițierea unor programe pentru (i) creșterea educației financiare a antreprenorilor, inclusiv în funcție de stadiul de dezvoltare al firmelor (start-up-uri și scale-up-uri), prin organizarea de cursuri, conferințe, programe de educație financiară la nivel național; (ii) crearea unui cadru național de formare a tinerilor, în care să fie implicați specialiști din bănci și alte instituții financiare, mediu antreprenorial, cadre didactice din mediul preuniversitar și universitar, pentru corelarea dezvoltării progresive și în mod aplicat a anumitor competențe necesare în business, din anii de studiu gimnazial, liceal și universitar, inclusiv privind protecția împotriva incidentelor și/sau atacurilor cibernetice.

Instituții responsabile: Guvern (Ministerul Antreprenoriatului și Turismului, Ministerul Finanțelor, Ministerul Educației, Ministerul Agriculturii), Banca Națională a României, Autoritatea de Supraveghere Financiară

Termen: martie 2023

Posibile acțiuni:

- **Organizarea de cursuri, conferințe, programe de educație financiară la nivel național dedicate companiilor în funcție de stadiul de dezvoltare.** Programele de educație financiară și digitală ar trebui adresate pe două paliere: startup-uri (întreprinderi nou-înființate) și scaleup-uri (întreprinderi în curs de extindere);

³⁰ Sondajul a fost derulat online, prin Survey Monkey, în perioada aprilie-mai 2022. Companiile respondente sunt exclusiv companii în curs de extindere, de mici dimensiuni în cea mai mare proporție.

- **Încorporarea și/sau accentuarea elementelor de educație privind protecția împotriva unor incidentelor și/sau atacurilor cibernetice**, respectiv de protecție financiară prin asigurări în aceste cazuri, în programele de educație financiară deja derulate de autoritățile și asociațiile profesionale din domeniu (seminare pentru antreprenori, secțiuni website dedicate, campanii prin *new-media* (Facebook, YouTube, Instagram etc.);
- **Crearea unui cadru național, prin programe de formare a tinerilor** în care să fie implicați traineri și/sau specialiști din bănci și instituții financiare, mediu antreprenorial, alături de profesorii din școli/ licee/ universități pentru corelarea dezvoltării progresive și în mod aplicat a anumitor competențe necesare în business (ca antreprenori/ angajați), din anii de studiu gimnazial, liceal și universitar.

5.2. Îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci și IFN

5.2.1. Contribuția sistemului bancar privind ocuparea forței de muncă

Sistemul bancar contribuie la crearea de locuri de muncă. O analiză efectuată de KPMG Advisory pentru Asociația Română a Băncilor arată că, în perioada 1990-2020, impactul direct, indirect și indus asupra gradului de remunerare a angajaților și a consumului gospodăriilor se cifrează la 160 miliarde lei.

Un număr de 52.650 de angajați activau în sistemul bancar la finele anului 2020. În perioada 1990-2020, ca efect direct, remunerația salariaților sectorului de intermediari financiare a totalizat 131 mld. RON (în valori comparabile)³¹. Impactul indirect asupra gradului de remunerare a angajaților din România arată un efect suplimentar de 9% din valoarea totală a remunerațiilor din sector. Consumul angajaților din sector, generează acest efect sub forma cererii adiționale de produse și servicii și creării de locuri de muncă în alte industrii, în mod indirect (care se ridică la un estimat de 11,7 mii angajați pentru 2020)³². O parte a remunerațiilor angajaților din cadrul sectorului de intermediari financiare se reîntoarce în economie sub forma consumului din cadrul gospodăriilor. La nivel național, în perioada 1990-2020, acest efect de tip indus conduce la o creștere de 13% a consumului gospodăriilor din România (care au susținut un estimat de 12,3 mii angajați din alte industrii în 2020). Raportul asupra Stabilității Financiare -ediția decembrie 2021, elaborat de Banca Națională a României, arată că, în perioada 2015 – septembrie 2021, optimizarea cheltuielilor operaționale ale instituțiilor de credit din România a inclus reducerea numărului de unități bancare cu 22 % și a angajaților cu 7,5%, similar evoluțiilor europene (-23,8%, respectiv -7,6%).

Gradul de satisfacție al clienților față de angajații sistemului bancar a fost măsurat la finele anului 2020. Studiul "Digitalizarea sistemului bancar în percepția românilor" relevă că media generală acordată de românii care utilizează produse și servicii bancare instituției de credit cu care lucrează cel mai mult este 8,54³³. Peste 80% dintre respondenții studiului IRES³⁴ consideră (acord total) că angajații

³¹ KPMG, Studiu de impact „Contribuția sistemului bancar în economie în ultimii 30 de ani”.

³² KPMG, Studiu de impact „Contribuția sistemului bancar în economie în ultimii 30 de ani”.

³³ 39% dintre utilizatorii de produse și servicii bancare s-au declarat "foarte mulțumiți" de relația pe care o au cu banca cu care lucrează cel mai mult și au acordat nota 10, 19% au notat cu 9 și 22% cu nota 8. În categoria clienților "foarte nemulțumiți" intră 1% dintre respondenți. 9% dintre clienți au acordat nota 7, iar restul de 10% dintre respondenți au acordat note mai mici.

³⁴ Studiul Digitalizarea sistemului bancar în percepția românilor realizat în luna decembrie 2020 de Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES)

băncilor respectă mereu termenele privind solicitările, sunt/au fost în măsură să rezolve toate problemele care au apărut, iar comportamentul angajaților băncii le inspiră încredere, în timp ce doar aproximativ 15% își exprimă un acord parțial.

Începând cu 1 decembrie 2021, Banca Națională a României (BNR) împreună cu Academia de Studii Economice din București (ASE) au demarat un Protocol de colaborare în scopul impulsivării cercetării și performanței academice în domeniul monetar-bancar. Obiectivele programului includ: (i) Elaborarea, în colaborare, de studii de cercetare pe teme comune de interes, în baza unui plan anual de cercetare agreeat. (ii) Elaborarea de către Academia de Studii Economice din București, prin Departamentul Monedă și Bănci din cadrul Facultății Finanțe, Asigurări, Bănci și Burse de Valori (FABBV) de analize privind impactul inițiativelor legislative la nivel național sau european asupra stabilității monetare și financiare în România, studii care vor fi disponibile pentru a fi diseminate publicului larg. (iii) Organizarea anuală a unei conferințe BNR - ASE, prin FABBV, în luna aprilie, în care să fie prezentate lucrări relevante pentru contextul economic și financiar național și european. La conferință pot fi invitați, pentru a susține prezentări, specialiști din bănci centrale, alte facultăți ale ASE, sau universități din România și străinătate, instituții de credit și instituții financiare internaționale prezente în sectorul bancar românesc etc. (iv) Inițierea demersurilor pentru organizarea în parteneriat BNR-ASE, începând cu anul universitar 2022/2023, a unui program de masterat cu specializare în activitatea băncilor centrale, în cadrul FABBV, similar programelor implementate la nivel european de alte bănci centrale.

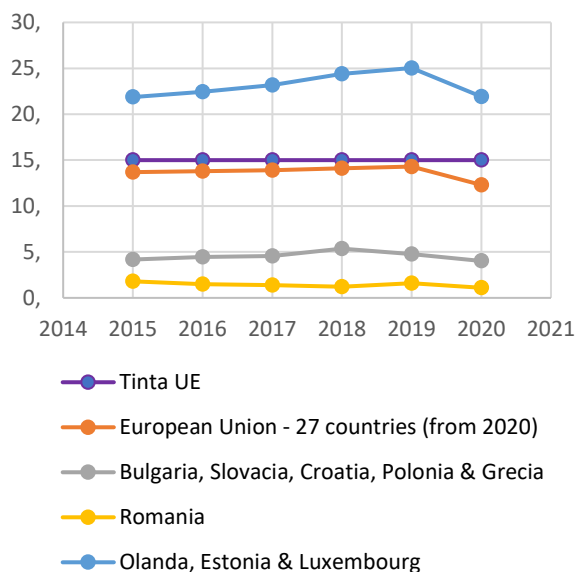
5.2.2. Formarea personalului instituțiilor de credit

Sistemul bancar contribuie constant la creșterea gradului de calificare în rândul angajaților cu specializare în domeniul bancar, oferind peste 28 ore de training anual direct angajaților lor. Direcțiile principale privind formarea continuă a angajaților relevante de studiul KPMG Advisory sunt:

- accent important privind formarea și dezvoltarea angajaților în zona de digitalizare și de consolidare a cunoștințelor tehnice.
- oferirea de oportunități de dezvoltare personală, atât pentru îmbunătățirea performanței cât și pentru deprinderea de noi abilități.
- desfășurarea de activități de formare privind aspecte de conformitate, etică, strategie și leadership (ex. Instruire la locul de muncă, programe de asistență, mentorat și participare la evenimente de relaționare din domeniul specific de activitate
- au fost organizate cursuri de pregătire pentru situația Covid 19, privind noile sisteme/ aplicații, SSM, conflictul de interese și colectarea de debite.

La nivelul sistemului bancar, Banca Națională a României și Asociația Română a Băncilor au înființat Institutul Bancar Român (IBR), în anul 1991, instituție ce are ca principal obiectiv perfecționarea profesională, pregătirea și specializarea personalului din sectorul financiar-bancar. Până în prezent, peste 100.000 de angajați din sectorul serviciilor financiare, din companii și reprezentanți ai autorităților publice au participat la cursurile și conferințele Institutului.

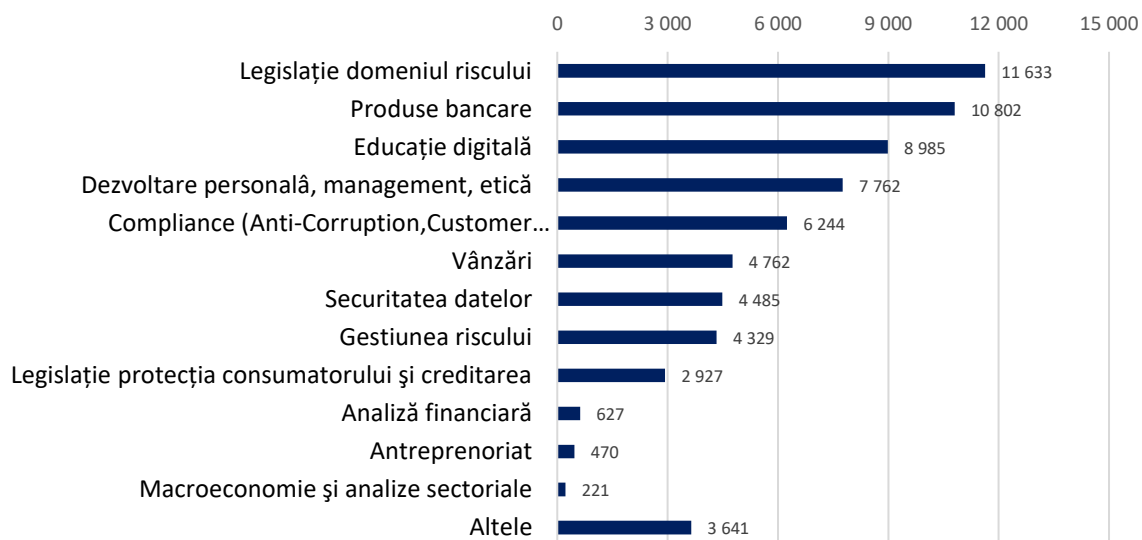
Grafic 5.8. Pregătirea adulților- rata de participare

Sursa: Eurostat

impuse de această criză și, de asemenea, să își dezvolte oferta de training pentru mediul on-line, să vină în întâmpinarea cerințelor băncilor și ale altor actori ai pieței bancar-financiare sau, mai larg, ale altor instituții sau companii. Misiunea IBR este sprijinirea comunității financiar-bancare cu programe de training specializat, în scopul creșterii competențelor profesionale ale resursei umane din acest sector de activitate, cu impact direct asupra profitabilității industriei, îmbunătățirii relației bancă-client și a creșterii gradului de intermediere financiară și a nivelului de incluziune financiară în România.

Grafic 5.9. Numărul de angajați care au participat la programe de formare în 2020 per categorii

Sursa: KPMG, Studiu de impact „Contribuția sistemului bancar în economie în ultimii 30 de ani”

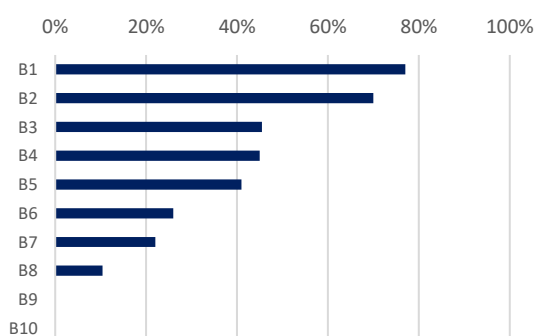
În acest context, de menționat este și preocuparea pentru dezvoltarea portofoliului de programe și activități în domeniul financiar-bancar, dedicate și profesioniștilor din diverse sectoare ale economiei,

având în vedere interdependența dintre acestea și sectorul/piața financiară. Datorită diversității și complexității ofertei sale de training, institutul și-a extins grupul țintă de clienți, la programele IBR participând și reprezentanți din alte sectoare ale economiei, cum ar fi: SRL-uri, IMM-uri, autorități publice (ministere, primării, agenții ale statului, spitale, etc.), IBR propunându-și, în acest context, să contribuie la realizarea unui dialog profesionist, operativ și constructiv între bănci (și alte entități din sfera serviciilor financiare) și clienții acestora.

Per ansamblu, prognoza Centrului european pentru dezvoltarea formării profesionale evidențiază o penurie tot mai mare de forță de muncă calificată, mai ales în rândul calificării de nivel mediu. În timp ce oferta de forță de muncă cu educație superioară este prognozată a satisface suficient cererea de același nivel, pentru nivelurile inferioare de competență sunt estimate decalaje. Decalajul dintre cererea și oferta de muncă calificată este semnificativ, întrucât numărul tot mai mare de absolvenți de învățământ superior se va confrunta cu o piață a muncii în care oportunitățile de angajare nu se potrivesc cu pregătirea lor.

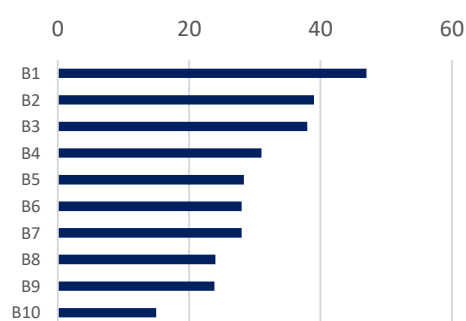
România se situează pe ultimul loc din UE în privința numărului adulților ce urmează cursuri de formare profesională, cu un scor de doar 1,1% din populație (grupa de vârstă 25-64 de ani), urmată fiind de țări precum Bulgaria, Slovacia, Polonia și Grecia ce nu depășesc 5%, în timp ce media UE este de 12,3% la nivelul anului 2020.

Grafic 5.10. Pondere angajați cu experiență de peste 7 ani în banca respectivă (% 2021)

Sursa: Chestionar ARB – Răspunsuri din partea a 10 bănci din România privind inițiativele din ultimii 30 de ani, analiză KPMG

Grafic 5.11. Numărul mediu de ore de training per angajat în 2020

Sursa: Chestionar ARB – Răspunsuri din partea a 10 bănci din România privind inițiativele din ultimii 30 de ani, analiză KPMG

O preocupare tot mai intensă în perioada recentă, atât pentru universități, cât și pentru partenerii de practică o reprezintă îmbunătățirea calității stagiilor de practică. În urma derulării proiectului „Simulator de Carieră”, finanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020, axa prioritară Educație și Competențe, coordonat de Fundația Dreptul la Educație, având ca parteneri Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universitatea Ștefan cel Mare Suceava și OTP Bank România SA s-au desprins o serie de concluzii și bune practici care ar putea fi extinse în relația universități – mediul financiar-bancar în vederea pregătirii practice a studenților din domeniul economic. Pe baza Chestionarului pentru identificarea nevoilor angajatorilor ce ar putea fi abordate mai clar în cadrul curriculei universitare³⁵, prin diseminarea căruia s-au înregistrat 131 de răspunsuri, a fost analizată pe de o parte, perspectiva domeniilor de activitate (financiar-bancar, producție și

³⁵ <https://fundațiaotpbank.ro/wp-content/uploads/2021/11/Corelarea-pietei-muncii-din-sectorul-bancar-cu-programa-universitara-min.pdf>

servicii), și pe de altă parte din prisma experienței pe piață. Conform analizei, cele mai importante aspecte pentru procesul de recrutare în cadrul companiei sunt diploma de absolvire a studiilor superioare (27 din 38, adică 71%); abilitățile de comunicare (29 din 38, adică 76,30%) și experiența anterioară (activități extracurriculare, practică, voluntariat, experiența în câmpul muncii) (14 din 38, 36,85%). Întrebați cu privire la evaluarea gradului de importanță a unor competențe pentru absolvenții programelor de licență și master, în vederea integrării în cadrul companiei din care fac parte respondenții au identificat comportament etic (34 din 38, adică 89,50%), capacitatea de a lucra în echipă, preocuparea pentru calitate (29 din 38, adică 76,30%), abilitatea de comunicare interpersonală (26 din 38, adică 68,40%) și capacitatea de a aplica cunoștințele practice (18 din 38, adică 47,40%). În ceea ce privește modalitățile prin care se poate realiza alinierea curriculei, respectiv pregătirea studenților la cerințele și realitățile pieței muncii, respondenții au selectat învățarea cu exemple practice de la oameni din mediul de afaceri (participări ale acestora la cursuri sau sesiuni interactive) (29 din 38, adică 76,30%), utilizarea de exerciții practice, aplicate la curs care să susțină analiza teoretică (studii de caz, jocuri de rol etc) (23 din 38, adică 60,50%) și extinderea duratei perioadei de practică și dezvoltarea abilităților de utilizare a sistemelor informatice (16, respectiv 17 din 38, adică, aproximativ 42% fiecare). Referitor la modalitatea prin care companiile pot colabora în mod real cu universitățile în formarea viitorilor specialiști în domeniu, majoritatea au indicat organizarea de stagii de practică (32 din 38, adică 84,20%); susținerea unor programe de recrutare în cadrul companiei (26 din 38, adică 68,40%) și organizarea și participarea la evenimente (vizite la angajatori / mese rotunde / ateliere / cursuri de pregătire) pentru facilitarea cunoștințelor practice; (21 din 38, adică 55,26%).

Conform literaturii de specialitate, există o corelație pozitivă între competențele fiecărui angajat în parte și creșterea pe termen lung a productivității organizațiilor. Învățarea și dezvoltarea angajaților poate fi un instrument puternic de recrutare și reținere, deoarece investiția în dezvoltarea angajaților demonstrează că organizația își prețuiește oamenii și le îmbunătățește cariera. Normele legale reglementează dezvoltarea profesională a salariaților, precum și obligațiile angajatorului care se ocupă de această problemă, potrivit acestora angajatorul este obligat să asigure salariatului educație și formare, dacă acest lucru este impus de nevoile procesului de muncă (Slavkovic și Slavkovic, 2019).

Mai mult, Berzegar și Farjad (2011) au indicat că participarea la cursuri de formare influențează ușor pozitiv performanța personalului. Programele de formare profesională ar trebui să fie derulate pentru fiecare angajat, iar înainte de implementarea lor, angajaților trebuie să li se facă cunoscute obiectivele specifice ale fiecărui curs.

5.2.3. Contribuția sectorului bancar la creșterea educației financiare

Contribuția băncilor centrale la consolidarea capacității financiare și a alfabetizării economice a cetățenilor este o investiție în cunoaștere. Astfel, o serie de bănci centrale și-au extins sau actualizat în ultimul timp produsele de informare economică și financiară și, mai mult sau mai puțin, activitățile educaționale instituționalizate ca parte a funcțiilor lor. Băncile centrale încă diferă substanțial unele de altele în ceea ce privește vizibilitatea inițiativelor lor de educație financiară. Deoarece furnizarea de educație financiară nu se numără nici printre obligațiile statutare ale băncilor centrale (cu excepția Fed) și nici printre competențele lor de bază, declarațiile de misiune sau descrierile principalelor sarcini ale băncilor centrale nu reflectă în mod specific angajamentele educaționale.

Gnan et al. (2007) examinează motivele și scopurile pe care băncile centrale le au pentru activitățile

lor de educație financiară. Există trei strategii diferite pentru atingerea acestor obiective:

1. Crearea conștientizării necesității de a îmbunătăți alfabetizarea economică și financiară de bază a cetățenilor la diferite niveluri: în rândul factorilor de decizie, al părților interesate din sistemul de educație, al comunității mass-media și al publicului larg;
2. Îmbunătățirea accesului la informații despre economie și finanțe și răspândirea informațiilor în scopuri de protecție a consumatorilor;
3. Dezvoltarea și îmbunătățirea înțelegerii de către cetățeni a conceptelor economice de bază.

Unele dintre cele mai remarcabile activități din gama de activități de educație financiară ale băncilor centrale individuale sunt prezentate în continuare. Abordarea pe care Suomen Pankki – Finlands Bank a ales-o este următoarea: Muzeul Bank of Finland oferă servicii de e-educație independent de site-ul web al băncii centrale. În plus, banca centrală a înființat o instituție separată în 1998 pentru a efectua cercetări economice aprofundate, BOFIT (Bank of Finlands Institute of Economics in Transition), care ține în mod regulat cursuri și conduce o bibliotecă. Banco de España oferă resurse educaționale, în principal despre subiecte financiare, pe un site separat (numai în spaniolă) (<http://aulavirtual.bde.es>). Banca Franței și-a concentrat inițiativele de educație economică în primul rând pe politica monetară și macroeconomie și oferă aproximativ 2 milioane EUR pe an pentru cercetare prin intermediul unei fundații. Banca colaborează cu sistemul național de educație pentru a oferi programe de instruire specifice, de ex. seria de cursuri pentru profesori. Banca Națională a Elveției oferă broșuri și filme despre bani și elaborarea politicilor băncii centrale, dintre care unele sunt adresate în special școlilor.

Narodowy Bank Polski se remarcă printre băncile centrale cu inițiativele sale de educație economică și educație financiară. Banca centrală este foarte angajată în promovarea educației economice ca o prioritate a politicii poloneze de educație și și-a stabilit un obiectiv ambițios: banca își va considera eforturile un succes dacă reușește să reducă decalajul dintre cunoștințe economice pe care tinerii le învață la școală și ceea ce au nevoie pentru viața de zi cu zi. Pe lângă furnizarea de programe educaționale cuprinzătoare care includ o gamă largă de produse diverse pentru fiecare grup țintă perceptibil (inclusiv emisiuni TV despre subiecte economice), Narodowy Bank Polski organizează competiții naționale și lucrează din greu la implementarea unei politici proactive de educație economică.

Prin „People & Money Center for Education”, Česká Národní Banka, oferă informații în filme, prelegeri și expoziții. Aproximativ 75.000 de vizitatori pe an caută informații de la acest punct de service al Česká Národní Banka. Magyar Nemzeti Bank are un set foarte asemănător de instrumente de educație financiară. Centrul de vizitatori se află în centrul eforturilor băncii centrale maghiare; este completată de un program online și de o bibliotecă care cuprinde aproximativ 80.000 de publicații.

În baza atribuțiilor care îi revin, BNR este responsabilă de supravegherea respectării de către instituțiile de credit a cadrului de reglementare național și comunitar, inclusiv în ceea ce privește prestarea serviciilor și a activităților de investiții în legătură cu instrumentele pieței monetar-valutare. În conformitate cu prevederile MiFID II, persoanele fizice și IMM-urile sunt cel mai frecvent încadrate în categoria clienților retail³⁶, beneficiind astfel de o protecție ridicată din perspectiva cerințelor de informare, comunicare și transparență pe care instituția de credit trebuie să le respecte în relație cu

³⁶ În conformitate cu prevederile MiFID II, clienții pot fi încadrați în trei categorii: retail, profesional și contrapărți eligibile. În categoria clienților retail, sunt încadrate persoanele fizice și juridice care nu îndeplinesc cerințele pentru a fi considerați clienți profesionali. Persoanele fizice și juridice pot fi încadrate, la cerere, în categoria clienților profesionali, beneficiind astfel de o protecție mai redusă comparativ cu clienții retail, numai în situația în care dovedesc că dețin expertiză, experiență și cunoștințe în domeniul piețelor financiare.

acestea. De exemplu, instituțiile de credit trebuie, conform MiFID II, să evalueze oportunitatea produselor în funcție de cunoștințele și experiența clientului, sau și după caz, adecvarea consultanței de investiții. În contextul diversificării și a creșterii complexității produselor de investiții, inclusiv a oferirii unor produse de tip structurat, educația financiară ar fi complementară normelor de reglementare impuse instituțiilor financiar-bancare. Astfel, existența unui nivel ridicat de alfabetizare în rândul clienților retail ar veni în completarea măsurilor luate de instituțiile de credit pentru a asigura transparența produselor și informarea conformă a clienților, de exemplu prin furnizarea de documente cu informații esențiale³⁷.

Dintr-o altă perspectivă, educația financiară nu trebuie să vizeze doar consumatorii de servicii financiare, ci și angajații instituțiilor de credit care interacționează cu clienții, cu precădere persoanele care oferă informații sau consultanță. În aplicarea prevederilor MiFID II, ESMA a publicat un ghid³⁸ pentru a asigura uniformizarea cerințelor de pregătire specifice persoanelor care oferă informații sau consultanță, pentru a se asigura că acestea posedă un nivel adecvat de cunoștințe și competențe vizând produsele financiare oferite. Deși MiFID II prevede că instituțiile de credit ar trebui să asigure suficient timp și resurse pentru pregătirea profesională, volumul mare de muncă al angajaților din front-office determină adesea acordarea unei importanțe secundare programelor dedicate, cu precădere în lipsa verificării cunoștințelor și a abilităților practice însușite. De asemenea, pot exista diferențe în ceea ce privește conținutul și standardele de pregătire profesională, în contextul programelor de dezvoltare continuă realizate la nivel intern. În acest context, instituțiile de credit ar trebui să conștientizeze importanța pregătirii profesionale, nu numai din perspectiva conformării la legislația în vigoare, ci și a calității serviciilor și a retenției personalului. Pentru a veni în întâmpinarea vulnerabilităților identificate în acest sens, cu precădere în ceea ce privește diferențele de calificare, cunoștințe și competențe, Comisia Europeană a propus evaluarea oportunității de elabora noi standarde de pregătire sau de a le îmbunătăți pe cele existente, inclusiv prin stabilirea unei etichete paneuropene pentru consultanții financiari³⁹.

Având în vedere aspectele prezentate anterior, se poate desprinde concluzia că educația financiară ar trebui abordată din dublă perspectivă. Pe de o parte, programele de educație financiară ar trebui să se adreseze potențialilor clienți încadrați în categoria retail, vizând informarea cu privire la caracteristicile și riscurile produselor, precum și stabilirea oportunității de investiție în funcție de buget, nevoile, aversiunea față de risc și obiectivele financiare. Pe de altă parte, în contextul creșterii complexității produselor oferite clienților retail, instituțiile de credit ar trebui să conștientizeze importanța pregătirii profesionale, nu numai din perspectiva conformării cu legislația în domeniu, ci și a câștigurilor instituției pe termen lung. În contextul unei retenții scăzute a angajaților din front-office, încurajarea pregătirii profesionale și alocarea de resurse financiare și de timp adecvate ar putea deveni un factor competitiv pentru instituțiile de credit, creând o imagine favorabilă atât în rândul personalului, cât și a clienților.

În această direcție, Ghidul Autorității Bancare Europene⁴⁰ privind acordarea și monitorizarea creditelor

³⁷ Regulamentul (UE) nr. 1286/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind documentele cu informații esențiale referitoare la produsele de investiții individuale structurate și bazate pe asigurări (PRIIP) impune creatorilor, persoanelor care oferă consultanță sau vând PRIIP cerința de a furniza clienților individuali documente cu informații esențiale.

³⁸ Ghidul ESMA cu privire la evaluarea cunoștințelor și a competențelor (ESMA/2015/1886 RO)

³⁹ Acțiunile 7 și 8 din Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor - O uniune a piețelor de capital pentru cetățeni și întreprinderi – un nou plan de acțiune

⁴⁰ <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/credit-risk/guidelines-on-loan-origination-and-monitoring>

prevede faptul că instituțiile de credit ar trebui să se asigure că membrii personalului implicat în acordarea de credite, în special în procesul decizional, gestionarea riscurilor și controlul intern, au un nivel adecvat de experiență, abilități și competențe legate de creditare. Personalul implicat în acordarea de credite, inclusiv în luarea deciziilor privind creditul, gestionarea riscului de credit și controlul intern, ar trebui să primească frecvent o formare adecvată, care să includă luarea în considerare a modificărilor cadrelor legale și de reglementare aplicabile. Formarea ar trebui să fie aliniată cu cultura și strategia de afaceri a instituțiilor și ar trebui să se desfășoare în mod regulat pentru a se asigura că tot personalul relevant este calificat corespunzător și familiarizat cu politicile, procedurile și procesele de credit ale instituțiilor.

5.2.4. Rezultatele sondajului privind pregătirea profesională a salariaților din bănci și IFN

Conform unui studiu derulat în anul 2016 de Banca Națională a României⁴¹, instituțiile de credit cu un nivel mai înalt al pregătirii personalului bancar sunt mai eficiente și profitabile, înregistrând niveluri mai scăzute ale ratei creditelor neperformante după criza financiară globală. Concluziile analizei sunt relevante din perspectiva stabilității financiare, accentuând necesitatea unui grad ridicat al calității resurselor umane din sectorul bancar pentru a contribui la o intermediere financiară sustenabilă și la o creștere a eficienței bancare, inclusiv prin menținerea calității activelor bancare în cazul unei crize.

În scopul formulării de propuneri de măsuri pentru creșterea sustenabilă a intermedierei financiare prin canalul creșterii educației financiare și al calificării personalului din sectorul financiar, CNSM a decis derularea unui sondaj similar celui desfășurat în anul 2016 în rândul băncilor, extinzându-l și în cazul instituțiilor financiare nebankare din România. A fost distribuit în luna martie 2022 un chestionar comun instituțiilor de credit și instituțiilor financiare nebankare, pentru a colecta informații recente privind numărul angajaților cu studii economice sau certificări internaționale, cheltuielile cu pregătirea profesională a salariaților, tipurile de training utilizate în instituțiile de credit, colaborarea cu mediu academic pentru pregătirea viitorilor angajați.

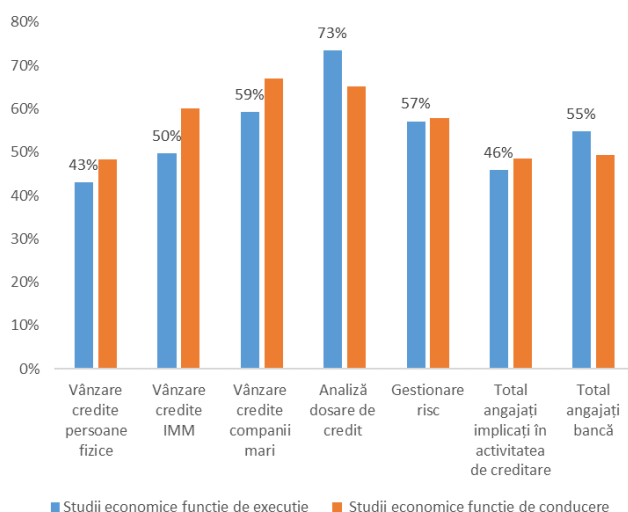
Rezultatele analizei pe bănci

Chestionarul a fost distribuit celor 34 de instituții de credit autohtone, dintre care 26 au transmis chestionarul completat, valoarea activelor instituțiilor respondente reprezentând 89% din totalul activelor sectorului bancar.

Conform rezultatelor, aproape jumătate dintre angajații băncilor implicați în activitatea de creditare, cu funcții de execuție, au studii economice (46%), în timp ce numai 0.2% la sută dintre aceștia dețin certificări internaționale de tipul CFA, PRM, FRM, ACCA, ACI. Se remarcă faptul că circa 43% dintre angajații implicați în vânzarea de credite pentru persoane fizice au o vechime de până la 3 ani și numai 11% au experiență de peste 15 ani în acest domeniu. Merită a fi menționat faptul că numărul angajaților implicați în creditarea companiilor nefinanciare (IMM și companii mari) este de circa 2 ori mai mic decât cel regăsit în cazul creditelor pentru persoane fizice, iar 45% dintre aceștia au o vechime de până la 3 ani în domeniu.

⁴¹ Pîslaru, A., Kubinski, M., Neagu, F., 2020, NBR Occasional Papers no. 29

Grafic 5.12. Ponderea angajaților cu studii superioare în domeniul economic, după funcție (execuție/conducere)

Sursa: BNR

descentralizarea.

Interesul pentru pregătirea profesională a angajaților a crescut de-a lungul timpului pentru instituțiile de credit autohtone, cheltuielile anuale cu training-uri, acoperirea de costuri pentru certificări internaționale sau programe educaționale crescând substanțial (+176%) în anul 2021 față de 2017, în special pentru angajații din departamentele de administrare a riscurilor (+313%) și vânzare de credite IMM (+117%). În cazul angajaților implicați în activitatea de creditare care au participat la programe de perfecționare profesională în anul 2021, cei mai mulți dintre aceștia au beneficiat de specializări în domenii precum: caracteristicile produselor bancare (16%), gestiunea riscului (14%), dezvoltare personală, management, etică (12%) și cunoașterea legislației privind protecția consumatorului și creditarea (11%). Cel mai scăzut interes pentru pregătirea profesională se constată în cazul domeniilor antreprenoriat și analize macroeconomice sectoriale (circa 0,4%). Se remarcă faptul că dintre angajații implicați în activitatea de creditare care au participat la programe de perfecționare profesională în anul precedent, circa 6% s-au specializat în domeniul asigurărilor și 7% în cel al fondurilor de investiții. Totodată, numărul angajaților din vânzări care au beneficiat de programe de perfecționare profesională a crescut de peste 4 ori în anul 2021 față de 2017.

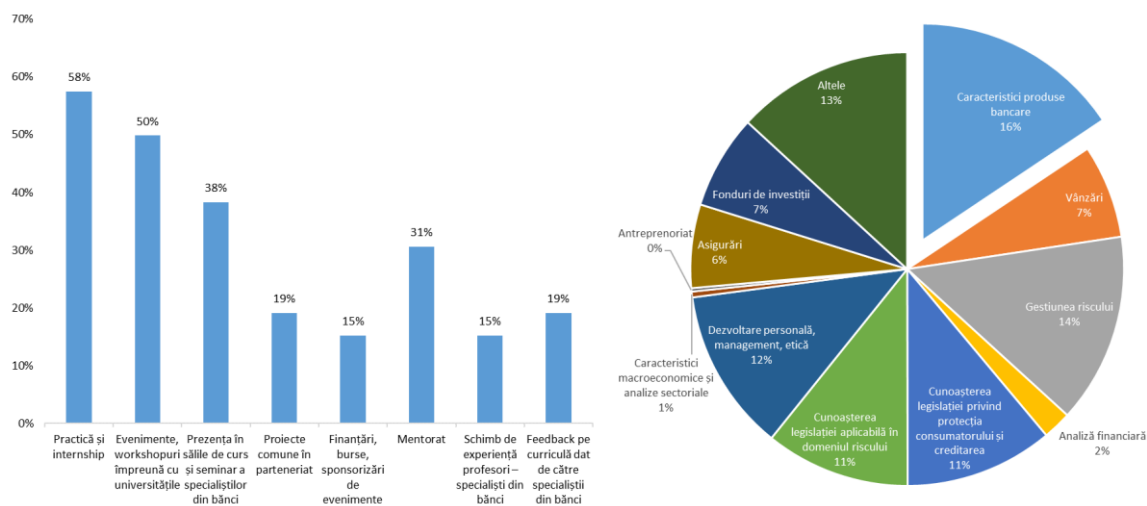
În ceea ce privește tipurile de training utilizate de instituțiile de credit în ultimii 5 ani, jumătate dintre acestea au apelat în majoritatea cazurilor la training intern realizat de personalul specializat al băncii, 23% au derulat prioritar programe de training intern realizat de personalul specializat al grupului bancar propriu și numai 12% dintre bănci utilizează cursuri externe de la Institutul Bancar Român pentru cei mai mulți dintre angajați. În ceea ce privește pregătirea profesională externă furnizată de entități internaționale specializate, circa 38% dintre instituțiile de credit apelează la acestea pentru o parte din angajați, în timp ce peste jumătate dintre bănci au declarat că pun la dispoziție programe de training furnizate de Institutul Bancar Român pentru o parte dintre salariați.

Grafic 5.13. Modalitățile prin care poate fi materializată colaborarea cu mediul academic în pregătirea viitorilor angajați în bancă

Dintre angajații implicați în vânzarea de credite companiilor nefinanciare (IMM și corporații) numai 13% au expertiză în analiza situațiilor financiare ale companiilor, procentul crescând la 38% în cazul angajaților cu expertiză în vânzarea de produse specializate IMM-urilor.

În ceea ce privește stimulii promovați de politica de resurse umane, peste jumătate dintre instituțiile de credit au indicat ca având o importanță ridicată compensarea financiară și promovarea, precum și trainingul și pregătirea profesională, în timp ce numai 23% dintre bănci consideră foarte importante flexibilitatea programului și

Grafic 5.14. Domeniile în care angajații din bănci au beneficiat de perfecționare profesională în anul 2021

Sursa: BNR

Sursa: BNR

Instituțiile de credit respondente au indicat ca fiind cele mai importante și oportune următoarele căi prin care poate fi materializată colaborarea cu mediul academic în pregătirea viitorilor angajați în bancă: intensificarea oportunităților de practică și de stagii de practică de către bănci (58% dintre bănci), derularea de evenimente împreună cu universitățile, menite să atragă studenții către domeniul bancar și să le perfecționeze competențele (50%) și prezența în sălile de curs și seminar a specialiștilor din bănci ca lectori pe probleme tehnice, leadership, dezvoltarea carierei (38%). La polul opus, 35% dintre instituțiile de credit consideră cel mai puțin importante și oportune activitățile de mentorat și 23% schimbul de experiență profesori – specialiști din bănci.

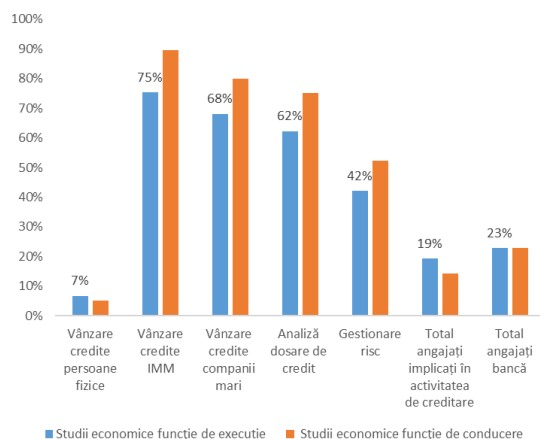
Rezultatele analizei pe IFN

Chestionarul a fost distribuit celor 22 de instituții financiare nebankare membre ale asociației ALB România, dintre care 18 au transmis chestionarul completat, ponderea activelor instituțiilor respondente reprezentând circa 27% din totalul activelor sectorului IFN.

Conform rezultatelor, numai 19% dintre angajații instituțiilor financiare nebankare implicați în activitatea de creditare, cu funcții de execuție, au studii economice, în timp ce niciun astfel de angajat nu deține certificări internaționale de tipul CFA, PRM, FRM, ACCA, ACI. Se remarcă faptul că circa 45% dintre angajații implicați în vânzarea de credite pentru persoane fizice au o vechime de până la 3 ani și numai 13% au experiență de peste 7 ani în IFN. Merită a fi menționat faptul că un sfert din angajații IFN este implicat în creditarea companiilor nefinanciare (IMM și companii mari), de circa 3 ori mai puțini salariați alocați acestui tip de clienți decât în cazul creditelor pentru persoane fizice, cei mai mulți dintre aceștia (61%) având o vechime între 4 și 15 ani în domeniu.

Dintre angajații implicați în vânzarea de credite companiilor nefinanciare (IMM și corporații) numai 27% au expertiză în analiza situațiilor financiare ale companiilor, procentul crescând la 59% în cazul angajaților cu expertiză în vânzarea de produse specializate IMM-urilor.

Grafic 5.15. Ponderea angajaților cu studii superioare în domeniul economic, după funcție (execuție/conducere)

Sursa: BNR

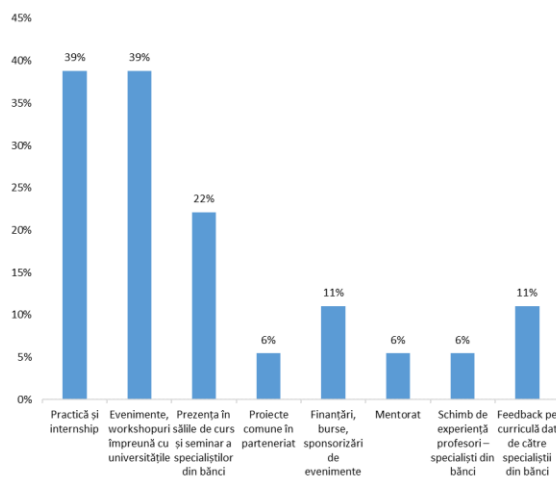
și pentru instituțiile financiare nebancare, însă într-o mai mică măsură comparativ cu băncile, cheltuielile anuale cu training-uri, acoperirea de costuri pentru certificări internaționale sau programe educaționale crescând cu 30% în anul 2021 față de 2017, în special pentru angajații din departamentele de vânzare credite companii mari (+2146%). În cazul angajaților implicați în activitatea de creditare care au participat la programe de perfecționare profesională în anul 2021, cei mai mulți dintre aceștia au beneficiat de specializări în domenii precum: dezvoltare personală, management, etică (42%) și vânzări (27%). Cel mai scăzut interes pentru pregătirea profesională se constată în cazul domeniilor antreprenoriat și analize macroeconomice sectoriale (0%). Totodată, numărul angajaților din vânzări care au beneficiat de programe de perfecționare profesională s-a menținut relativ constant în anul 2021 față de 2017.

În ceea ce privește tipurile de training utilizate de instituțiile financiare nebancare în ultimii 5 ani, cele mai multe dintre acestea au apelat în majoritatea cazurilor la training intern realizat de personalul specializat al IFN sau au derulat prioritar programe de training intern realizat de personalul specializat al grupului din care fac parte. În ceea ce privește pregătirea profesională externă furnizată de entități internaționale specializate, circa 28% dintre IFN apelează la acestea pentru o parte din angajați, în timp ce 39% dintre IFN au declarat că pun la dispoziție programe de training furnizate de Institutul Bancar Român pentru o parte dintre salariați.

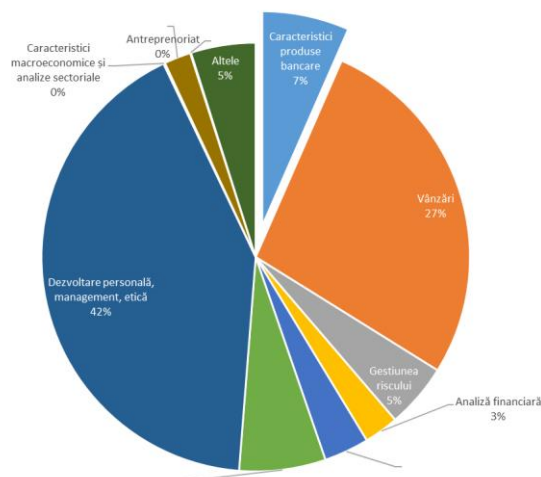
Instituțiile financiare nebancare respondente au indicat ca fiind cele mai importante și oportune următoarele căi prin care poate fi materializată colaborarea cu mediul academic în pregătirea viitorilor angajați în bancă: intensificarea oportunităților de practică și de stagii de practică de către IFN (39% dintre IFN), derularea de evenimente împreună cu universitățile, menite să atragă studenții către domeniul nebanca și să le perfecționeze competențele (39%) și prezența în sălile de curs și seminar a specialiștilor din IFN ca lectori pe probleme tehnice, leadership, dezvoltarea carierei (22%). La polul opus, 6% dintre instituțiile financiare nebancare consideră cel mai puțin importante și oportune activitățile de mentorat, proiectele comune în parteneriat și schimbul de experiență profesori – specialiști din IFN.

Grafic 5.16. Modalitățile prin care poate fi materializată colaborarea cu mediul academic în pregătirea viitorilor angajați în bancă

Grafic 5.17. Domeniile în care angajații din IFN au beneficiat de perfecționare profesională în anul 2021

Sursa: BNR

Sursa: BNR

Prin urmare, se impune stabilirea, prin dialog cu reprezentanții instituțiilor de credit și instituțiilor financiare nebankare de cerințe minime de pregătire profesională pentru salariații implicați în acordarea de credite și analiză dosare, în special pe segmentul companiilor, inclusiv pentru companiile care activează în domeniile de frontieră (tehnologic, inovare, digitalizare, agenda verde), dată fiind ponderea angajaților cu studii economice, precum și eterogenitatea tematicii specializărilor pe care salariații din bănci le urmează pentru pregătirea profesională.

5.2.5. Îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci și IFN și susținerea și dezvoltarea cercetării în domeniul financiar-bancar

Propuneri concrete privind îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci și IFN

Măsură: inițierea de demersuri, prin dialog cu reprezentanții instituțiilor de credit și ai instituțiilor financiare nebankare, privind cerințe minime de pregătire profesională pentru salariații băncilor și IFN implicați în acordarea de credite către companii și în gestionarea riscurilor aferente, cu accent pe salariații implicați pe segmentul companiilor care activează în domeniile de frontieră (tehnologic, inovare, digitalizare, agenda verde etc.).

Instituție responsabilă: Banca Națională a României

Termen: decembrie 2023

Posibile acțiuni specifice angajatorilor/reglementatorilor din domeniul financiar:

- **Stabilirea de cerințe minime de pregătire profesională pentru salariații băncilor și IFN implicați în acordarea de credite către companii și analiză dosare**, inclusiv pentru companiile care activează în domeniile de frontieră (tehnologic, inovare, digitalizare, economie verde);
- Efectuarea de către **angajatorii IFN** de cursuri cu specific financiar pentru salariați, pe niveluri diferențiate/specifice de complexitate (front-office, back-office, zona financiară sau nu etc);
- Dezvoltarea unei certificări și acreditări unice, pentru personalul bancar, obținută în urma absolvirii unor cursuri specifice stabilite de ASF și a respectării condițiilor legale aplicabile, care să cuprindă produsele reglementate de ASF. Simplificarea procesului de certificare, acreditare

și reînnoire a certificării în asigurări, precum și pentru notificare la ASF pentru fonduri de investiții și titluri de stat.

Propuneri concrete privind susținerea și dezvoltarea cercetării în domeniul financiar-bancar

Măsură: implicarea mai amplă a infrastructurii umane și materiale a BNR și ASF și intensificarea colaborării cu mediul financiar-bancar și mediul academic, pentru dezvoltarea cercetării în domeniul financiar-bancar, inclusiv prin programe de *visiting*, inițierea de proiecte comune în parteneriat pentru (i) îmbunătățirea pregătirii teoretice și practice a viitorilor specialiști (studenți, masteranzi, doctoranzi); (ii) organizarea de programe de master sau alte forme de învățământ postuniversitar și stagii de practică; sprijinirea fundamentării teoretice și empirice adecvate a diverselor inițiative legislative naționale și europene sau decizii strategice care ar implica sistemul financiar (ex: intrarea în Uniunea Bancară).

Instituții responsabile: Banca Națională a României, Autoritatea de Supraveghere Financiară

Termenul de realizare: iunie 2023

Posibile acțiuni specifice colaborării domeniului financiar cu mediul academic:

- **Intensificarea colaborării dintre mediul financiar-bancar și mediul academic**

Modalitățile prin care se poate materializa această colaborare pot fi următoarele:

- proiecte comune în parteneriat, inclusiv finanțate prin fonduri europene (PNRR, POCU) pentru pregătirea teoretică și practică a viitorilor specialiști (studenți, masteranzi, doctoranzi);
- încurajarea continuării studiilor cu ciclul 2 master în domeniul financiar, iar pentru anumite poziții chiar doctorat (orientat pe cercetări aplicate în industria financiară);
- colaborări instituționale în organizarea de programe de master sau alte forme de învățământ postuniversitar și stagii de practică;
- prezența în sălile de curs și seminar a specialiștilor din sistemul financiar ca lectori pe probleme tehnice, leadership, dezvoltarea carierei;
- finanțări, burse, sponsorizări de evenimente;
- mentorat;
- schimb de experiență profesori – specialiști din piața financiară;
- evaluarea cursurilor universitare de către BNR și ASF și de specialiștii din piața financiară; privind competențele necesare (mai ales când au loc schimbări de trenduri) pentru tinerii viitori specialiști (inclusiv derularea de chestionare periodice); privind așteptările studenților cu privire la a avea un job în industria financiară (inclusiv derularea de chestionare periodice);
- accent mai important pe relațiile de colaborare instituționale între universități și mediul de afaceri în evaluările instituționale ale universităților și alocare de fonduri pentru învățământul universitar ținând cont de acest criteriu în mai mare măsură;
 - propunere legislativă privind facilitarea integrării în rândul cadrelor didactice a profesioniștilor din sistemul financiar (Modificarea Legii educației naționale (LEGE Nr. 1/2011 din 5 ianuarie 2011) în direcția flexibilizării posibilității de a putea preda în învățământul universitar (în special master) din domeniul economic (și nu numai) specialiști din mediul financiar. În prezent legea prevede că ar trebui să îndeplinească criteriile aferente posturilor didactice (art 285 alin 5, 293, 296, 301 etc), inclusiv să aibă titlul de doctor sau statutul de doctorand. În acest sens, ar trebui stabilite clar criterii minimale pe care ar trebui să le îndeplinească un astfel de specialist pentru a

putea predă în învățământul universitar, diferite de cele menționate mai devreme, pentru a menține nivelul de calitate și a evita situațiile de redundanță. De asemenea și limitele în care se poate apela la astfel de persoane pentru a predă în învățământul universitar).

6 Schimbarea structurală a economiei spre una cu valoare adăugată superioară: sprijinirea finanțării sectoarelor inovative, a proiectelor verzi etc.

6.1. Considerații generale

Între intermedierea financiară realizată de bănci și schimbările structurale ale economiei, poate exista o relație de dublă determinare. Astfel, schimbările structurale pot fi realizate ca urmare a finanțării prin bănci, dar, în același timp, schimbările structurale ale economiei, la rândul lor, pot conduce la o creșterea intermediarii financiare și schimbarea sa și din punct de vedere calitativ. Schumpeter (1911) susține că intermediarii financiari contribuie la îmbunătățirea alocării de capital pentru a încuraja inovarea tehnologică prin identificarea și finanțarea acelor antreprenori cu proiecte profitabile, promovând astfel dezvoltarea economică. Intermediarii financiari contribuie la reducerea problemelor legate de asimetriile informaționale prin examinarea creditelor (ante acordare finanțare) (Stiglitz și Weiss, 1981) și monitorizarea acestora (post acordare finanțare) (Diamond, 1984, 1996; și Williamson, 1986a, 1986b, 1987).

Implicațiile directe ale structurii economiei asupra intermediarii financiare sunt mai puțin investigate în literatura academică (Jones et al., 2021). Mai mult sunt abordate implicațiile creșterii economice în general asupra intermediarii financiare (Rother, 1999; Obradović și Grbić, 2015, Demetriades și Hussein, 1996). De regulă, studiile stabilesc legătura dintre intermedierea financiară și structura economiei prin intermediul creșterii economice (Herrendorf et al., 2014) – cu cât economia se dezvoltă, cu atât au loc mai multe modificări structurale în cadrul acesteia.

Mai mult, o serie de studii arată că direcția cauzalității poate diferi de la o țară la alta. Demetriades și Hussein (1996), folosind un eșantion de 16 țări pentru o perioadă de 30 de ani (1960-1990), au susținut că direcția cauzalității diferă de la o țară la alta. Favara (2003) analizând un eșantion de 85 de țări în perioada 1960-1998 a susținut că, în ceea ce privește direcția cauzalității dintre dezvoltarea financiară și creșterea economică, nu există un model evident care să se aplice unei anumite locații geografice, nivelului de dezvoltare economică sau caracteristicilor instituționale.

Mehl et al. (2005) nu au găsit că dezvoltarea financiară determină o creștere economică pozitivă pentru 9 țări din Europa de Sud-Est în tranziție. În plus, relația dintre intermedierea financiară și creșterea economică s-a dovedit a fi una negativă, ceea ce au explicat că, într-un mediu financiar precar, expansiunea intermediarii financiare nu a afectat pozitiv creșterea și eficiența. Cojocaru et al. (2011) a analizat un eșantion de foste țări socialiste și a ajuns la concluzia că creditarea sectorului privat a avut un impact pozitiv asupra creșterii economice, excluzând perioadele de inflație ridicată. Gurgul și Lach (2011) au demonstrat că, creșterea economică a cauzat dezvoltarea sectorului bancar în cazul Poloniei.

În cazul României, întrebarea care se pune este cum facem ca intermedierea financiară prin bănci să conducă la schimbarea structurală a economiei spre una cu valoare adăugată superioară? Inițiativele de schimbare vor veni dinspre instituțiile de credit și IFN-uri cu impact de schimbare asupra structurii economiei sau dinspre alte stimulente care să ducă mai întâi către anumite schimbări structurale, care mai departe, se vor susține prin canalul intermediarii financiare reorientat de aceste schimbări inițiale? Este nevoie să se acționeze în ambele sensuri are relației?

Transpunând în termeni de piață interacțiunea dintre intermedierea financiară și structura economiei,

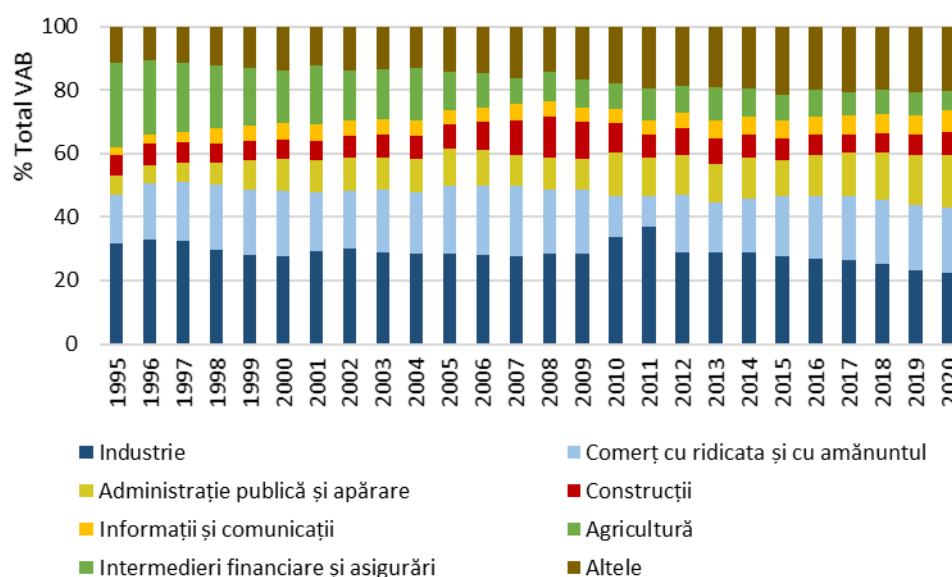
putem vorbi de latura ofertei pe piața finanțării (finanțatorii) și de latura cererii (firmele din diverse sectoare ale economiei).

Ținând cont de rezultatele uneori contradictorii din studiile de specialitate, atât teoretice, cât și empirice, cu privire la sensul interacțiunii dintre intermedierea financiară și structura economiei, considerăm că atingerea unei structuri optime a economiei românești, orientate către sectoare care aduc valoare adăugată ar trebui realizată atât prin măsuri luate pe linia ofertei (instituții de credit și IFN-uri), dar și pe linia cererii, prin implicarea și a altor demersuri în acest sens. Astfel, schimbările pe latura ofertei și cererii în cadrul intermedierei financiare s-ar susține reciproc.

6.2. România în contextul schimbării structurale a economiei

Economia României a cunoscut ample schimbări structurale în ultimele două decenii, dar ponderea sectoarelor inovative rămâne sub media europeană. Structura sectorială a economiei s-a modificat în direcția creșterii ponderii unor sectoare precum serviciile sau TIC. Sectorul TIC a contribuit semnificativ la creșterea PIB, în ultimii ani, iar România se situează pe locul 7 în UE-27 în ceea ce privește ponderea TIC în PIB, 6,3% în 2020. În același timp, ponderea agriculturii precum și a unor activități specifice industriei prelucrătoare s-a redus substanțial.

Grafic 6.1. Modificări structurale specifice economiei României, 1995– 2020

Sursă: Eurostat

Dinamica valorii adăugate în construcții s-a dovedit puternic prociclică, în jurul unei tendințe de creștere a ponderii acestei ramuri în economie pe termen lung. Cu toate că România a înregistrat evoluții pozitive în sensul creșterii ponderii unor activități cu valoare adăugată superioară, ponderea sectoarelor inovative rămâne sub media europeană. Un exemplu în acest sens, este reprezentat de ponderea serviciilor inovative (Intermedieri financiare și asigurări, Activități profesionale, științifice și tehnice) în PIB care este sub media UE-27, 9.4% în România comparativ cu 13.9% în UE-27 la nivelul lui 2020.

Producția industriei prelucrătoare de joasă tehnologie joacă un rol mai important în România comparativ cu media europeană, în timp ce ponderea activităților de înaltă tehnologie este redusă. Producția specifică activităților industriei prelucrătoare de joasă tehnologie reprezenta aproximativ

9,3% din producția industriei prelucrătoare per ansamblu în 2020, mai ridicată decât media UE-27 de 6,9%. Îngrijorătoare este scăderea ponderii activităților de înaltă tehnologie de la aproximativ 1,6% în 1995 la aproximativ 0,9% în 2020, ponderea fiind sub media UE-27 de 1,9% în 2020. Diferențe semnificative se înregistrează în ceea ce privește ponderea industriei farmaceutice de doar 0,15% în România comparativ cu media UE-27 de 0,9% la nivelul lui 2020.

Investițiile în activitățile de înaltă tehnologie sunt semnificativ mai reduse în România comparativ cu statele din regiune. Investițiile în activitățile industriei prelucrătoare de înaltă tehnologie reprezentau 0,8% din total în 2020, comparativ cu 3,4% în Cehia și 2,9% în Ungaria. Dacă ne uităm la componentele cu impact ridicat asupra valorii adăugate și competitivității precum investițiile în produsele de proprietate intelectuală, ponderea în cazul României este de 4,9% comparativ cu Ungaria în care ponderea este de 12,3%.

România ar putea adopta o strategie de dezvoltare a unor produse și servicii cu valoare adăugată crescută, valorificând resursele și competențele existente în sectoarele de tehnologie medie și înaltă, performante economic. Sectoarele din România cu potențial ridicat de diversificare a producției sunt fabricarea de mașini, utilaje și echipamente n.c.a.; fabricarea autovehiculelor de transport rutier, a remorcilor și semiremorcilor și fabricarea echipamentelor electrice.

Din perspectiva bancară, tranziția către o industrie axată pe inovare are ca element central susținerea accesului la fonduri de dezvoltare și inovare a antreprenorialului tehnologic, atât pe segmentele IMM, dar și pe segmentul de mari corporații.

6.2.1. Economie circulară

Imperativele climatice, agenda europeană privind clima, nevoia de a ne situa în limitele planetare ale utilizării capitalului natural, etc. reclamă o tranziție dinspre modele de afaceri liniare către cele circulare, bazate pe principiul celor 9 R (rethink, reduce, reuse, repair, refurbish, remanufacture, repurpose, recycle, recover). Argumente:

- reintroducerea în circuitul economic a produselor ajunse la sfârșitul vieții lor economice reduce nevoia de extracție de noi resurse (limitate sau epuizate),
- reducerea deșeurilor rezultate, cu impact semnificativ asupra mediului (emisii în special, dar nu numai).

Un raport UNEP FI a identificat în cercetarea întreprinsă „nevoia ca guvernele să asigure sectorul financiar cu stimulente, cu o politică și un cadru legislativ favorabil pentru a accelera un proces sistematic, o abordare concretă și scalabilă a integrării conceptelor de economie circulară în produse și servicii financiare.” Studiul de asemenea reflectă faptul că aceste noi modele de business implică și noi categorii de risc, pe care finanțatorii trebuie să le poată evalua și atenua. Exemple de instrumente de finanțare și suport pentru aceste activități care s-ar putea avea în vedere sunt prezentate la adresa <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/national-level> și ar putea fi adaptate condițiilor specifice și contextului României. Scheme de suport de garantare (prin fondurile de garantare existente sau special definite, inclusiv IFIs) a riscurilor suplimentare asumate de către bănci ar putea fi instrumente de intervenție guvernamentală care să stimuleze asemenea tranziție. Un alt element important ar putea fi reprezentat de introducerea criteriilor de circularitate în analiza ESG aplicată în diverse contexte (autorizare, licitații publice etc.). În contextul energetic actual, marcat de o explozie a prețurilor și de dezideratul de decarbonizare, rolul energiei în tranziția către circularitate devine și

mai important și ar putea reprezenta totodată o oportunitate, dacă analizăm și numai din perspectiva nevoii de decomisionare a unor capacități de producție pe cale de a deveni indisponibilizabile. Circularitatea reclamă totodată dezvoltarea digitalizării, o altă axa strategică (inclusiv în PNRR), contribuind la transparentizarea provenienței, lanțurilor de valoare, economiei bazate pe servicii.

Stimulentele ar putea fi aplicate la nivelul producătorilor care reduc risipa, îmbunătățesc nivelul de reutilizare, de menținere în uz sau de reciclare. Ar putea fi de ordin fiscal (ex. cota de TVA redusă pentru servicii de reparații, transfer de taxe din zona de salarizare către cele de utilizare de resurse, etc.) sau reprezentate de schimbări în abordările contabile (ex. deprecierea pentru produsele cu grad ridicat de circularitate).

În plus față de stimulente și politici menite să determine schimbarea către modele circulare, devine stringentă nevoia de date privind gradul de circularitate la nivel de produs, companie. În acest sens măsurile care să faciliteze constituirea și diseminarea informațiilor ar fi utile.

Conceptul de sustenabilitate prin cele trei componente ESG (mediu, social, guvernanta) devine o parte critică a modelului de afaceri, companiile de succes sunt cele care integrează aceste aspecte în planul de dezvoltare a afacerii. Extinderea standardelor tradiționale de raportare financiară, IFRS, pentru a acoperi raportarea ESG este o evoluție firească, aproape inevitabilă. Dincolo de cerințele de raportare, firmele care nu au în vedere modele de afaceri sustenabile, inclusiv net-zero emisii de carbon și reducerea presiunii exercitate asupra resurselor naturale și ecosistemelor, riscă major fie din cauza impactului schimbărilor climatice propriu-zise, fie ca efect al forțelor competitive.

În acest context este nevoia de cooperare între autorități, sectorul privat și comunitate într-un efort coordonat pentru atingerea obiectivelor specifice unei economii sustenabile, sistemul financiar jucând un rol foarte important în anii următori când că se așteaptă o consolidare semnificativă a cerințelor de raportare, sustenabilitatea devenind un element cheie al modelelor de afaceri și al cadrului de gestionare a riscurilor.

Evaluarea companiilor românești din perspectiva ESG este substanțial mai redusă decât a altor firme din regiune, deși randamentele oferite pe piața de capital sunt superioare. Întrucât investitorii sunt din ce în ce mai atenți la reperele ESG, implementarea unor astfel de standarde, implicit a ratingurilor asociate ar putea conduce la scăderea costurilor de finanțare, fie prin intermediul sectorului bancar sau al pieței de capital (există deja un parteneriat al BVB cu Sustainalytics). În plus, rating-urile ESG pot măsura riscurile specifice sectoriale și pot evalua gestionarea acestora, asigurând și comparabilitate între diferite industrii și oferind o dimensiune cantitativă a nivelului de risc la care companiile sunt expuse.

Este deci de analizat cine și cum face evaluarea raportărilor nefinanciare (external assurance fiind în acest moment voluntar), mai ales că autoritățile europene vor publica în acest an propuneri de standarde comune de raportare iar noua directivă europeană în materie (extinsă și unor companiilor cu mai puțin de 500 de angajați și cu obligație de digitalizare) va intra în vigoare din 2024 (cu raportare efectivă din 2025).

Prin urmare, tranziția către economia circulară reprezintă o modificare sistemică, inclusiv din perspectiva schimbărilor de mentalitate necesare pentru a reduce sau a elimina reziliența curentului economiei liniare, care reprezintă, în fond, modelul familiar în mediul de afaceri. Conform Fundației

Ellen MacArthur⁴², până în 2025 sunt necesare investiții de 320 miliarde euro pentru a asigura tranziția către o economie regenerativă. Finanțarea proiectelor care incorporează elemente de economie circulară prezintă anumite bariere, atât din perspectiva finanțărilor, cât și a investitorilor, întrucât aceste au particularități ce țin de analiza riscului și de evaluarea corectă a acestora. Instrumentele de analiză a oricărei instituții financiare presupun obținerea unui echilibru între riscuri și randamente, iar în cazul economiei circulare, ca în cazul oricărui domeniu în curs de dezvoltare, tranziția către circularitate conține riscuri pentru sectorul financiar.

Un alt aspect care obstrucționează accesul la finanțare este că nu putem discuta despre o definiție sau o metodologie prin care putem determina circularitatea într-o manieră obiectivă. Un pas important pentru eliminarea acestui disconfort va avea loc în cursul anului 2022, când în cadrul EU-Taxonomy, pe lângă criteriile tehnice de screening pentru activitățile de atenuare a schimbărilor climatice și activitățile de adaptare la schimbările climatice, vor fi elaborate criteriile de screening tehnic pentru activitățile din cadrul celorlalte patru obiective ale taxonomiei, printre care regăsim și tranziția către economia circulară.

Obiectivele pe termen scurt pentru a crește procentul finanțărilor în economia circulară/regenerativă ar trebui să includă integrarea indicatorilor și a grilelor de evaluare (*scoring*) ce țin de sustenabilitate în cadrul analizei companiilor, prin instrumente precum EP&L (*Environmental Profit & Loss*), care au rolul de a determina impactul asupra mediului și al consumului de resurse pe care o companie îl generează pentru desfășurarea activității sale. Spre exemplificarea demersurilor deja inițiate în această direcție, World Bank Group a implementat „*Global Program on Sustainability*”, prin care își propune măsurarea și integrarea factorilor de sustenabilitate, prin punerea la dispoziție de date și analize ale capitalului natural și ale ecosistemelor naturale, în scopul de a fi folosite de către guverne, sectorul privat și instituțiile financiare în luarea deciziilor de alocare fonduri.

6.2.2. Sectoare inovative

Studiile arată că sectoarele cu cel mai mare potențial de inovare în cazul României sunt cele cu nivel al intensității R&D foarte ridicat, iar pe plan internațional sunt menționate sectoarele farmaceutic și biotehnologie, aerospațial și apărare, servicii software și hardware (tot lanțul sau de valoare), producție alimentară, telecom și produse electronice. Același studiu subliniază importanța unor ecosisteme sau clustere de inovare, care pot conduce chiar la apariția unor noi industrii. Dezvoltarea ecosistemelor pare să fie dinamizată de posibilitatea de asigurare și incorporare a cunoștințelor și capacităților tehnologice și de inginerie aplicată.

Totodată, rezultă corelația directă între nivelul de inovare și regimul de reglementare a inovării, facilitându-se astfel investițiile în inovație.

Pornind de la specificitatea României, ținând cont de sectoarele în care s-a demonstrat sau ar putea avea un avantaj competitiv și de centrele universitare care au dobândit deja notorietate în anumite domenii, s-ar putea constitui anumite hub-uri de inovare, sprijinite cu suportul statului și a mediului privat.

Asemenea sectoare ar putea capitaliza pe diferența de competitivitate deja obținută (ex. sectorul construcțiilor de mașini pentru dezvoltarea de baterii pentru autovehicule electrice), sau prin

⁴² Fundația Ellen MacArthur, Achieving 'growth within', <https://ellenmacarthurfoundation.org/achieving-growth-within>

anticiparea unor tendințe deja manifestate (dezvoltarea de capacități pe bază de hidrogen).

În materia finanțării, inovația este potrivit studiilor, cel puțin în etapa ei premergătoare scalabilității, în principal asigurată prin granturi, resurse interne sau capital antreprenorial atras sub diferite forme (crowdfunding, angels funding/VCs). Implicarea sectorului financiar bancar în faze incipiente ale procesului de inovare ar putea fi stimulată prin instrumente de garantare suplimentare, similare celor invocate la capitolul economie circulară.

În măsura în care inovarea ar putea avea ca destinație exporturile, accesul și flexibilizarea condițiilor de stimulare a exporturilor prin intermediul Eximbank ar putea de asemenea contribui la o creștere a gradului de dezvoltare.

Prezentăm mai jos câteva date relevante privind industria ITC:

- Valoarea adăugată brută generată de industria ITC a atins 13,6 mld EUR, reprezentând 6,2% din PIB;
- Sunt aprox. 270.000 de angajați în această industrie la nivel național;
- Fiecare 10 angajați din industria de ITC susțin aprox. 10,5 de angajați din alte sectoare;
- Serviciile de ITC au a doua cea mai mare contribuție la exporturile totale de servicii ale României.
- Fără exporturile de servicii ITC soldul negativ al contului curent ar fi cu 25% mai mare.

Referitor la sprijinirea finanțării sectoarelor inovative, Autoritatea de Supraveghere Financiară susține pachetul legislativ european privind finanțele digitale, care include strategia privind finanțele digitale și propuneri legislative privind cripto-actele și reziliența digitală (Regulamentul privind piețele cripto-activelor - MiCA, Regulamentul privind regimul pilot pentru infrastructurile piețelor financiare bazate pe DLT și Regulamentul privind reziliența operațională digitală pentru sectorul financiar - DORA fiind înaintate Parlamentului European și Consiliului UE în vederea revizuirii și adoptării). Regimul pilot pentru infrastructurile piețelor financiare bazate pe DLT are drept obiectiv dezvoltarea piețelor secundare pentru instrumentele financiare tokenizate, promovarea adoptării tehnologiei registrelor distribuite (DLT) în sfera serviciilor de tranzacționare și post-tranzacționare și în același timp generează oportunitatea de a acumula experiență cu privire la beneficiile și provocările ridicate de utilizarea DLT de către participanții la piețe și autoritățile de reglementare în domeniu. Pe plan european este accelerată dezvoltarea controlată a acestora pe piețele financiare, fiind așteptată o creștere semnificativă a gradului de utilizare.

6.3. Elemente care asigură tranziția către o economie cu valoarea adăugată

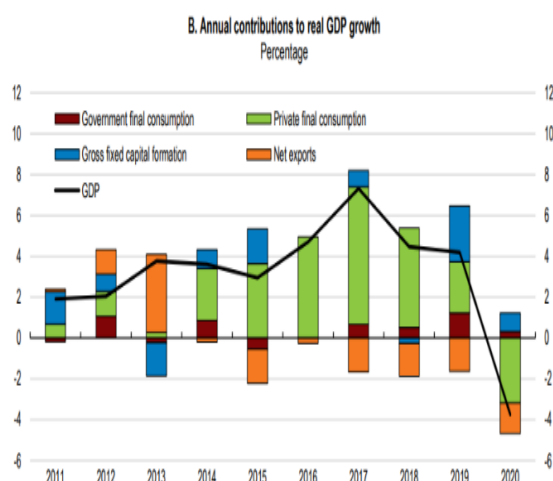
6.3.1. Susținerea producătorilor autohtoni din sectoare cu valoare adăugată mare

Măsură: Elaborarea unor programe guvernamentale pentru: (i) susținerea firmelor competitive, identificate pe baza unei metodologii publice, inclusiv prin sprijinirea finanțării mai facile a acestora; (ii) implementarea de politici sectoriale, corelate cu politica economică și industrială pentru sprijinirea schimbării structurale a economiei înspre una cu valoare adăugată superioară, în care să se prevadă sprijinirea cu prioritate a firmelor din respectivele sectoare; (iii) dezvoltarea parteneriatului autorități locale – mediul de afaceri – universități, în special în cazurile în care mediul de afaceri la nivel local poate utiliza în mod eficient expertiza dezvoltată la nivel universitar.

Instituții responsabile: Guvern (Ministerul Economiei, Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene,

Termenul de realizare: martie 2023

Grafic 6.2. Contribuția la creșterea PIB, 2011– 2020

Sursă: INS

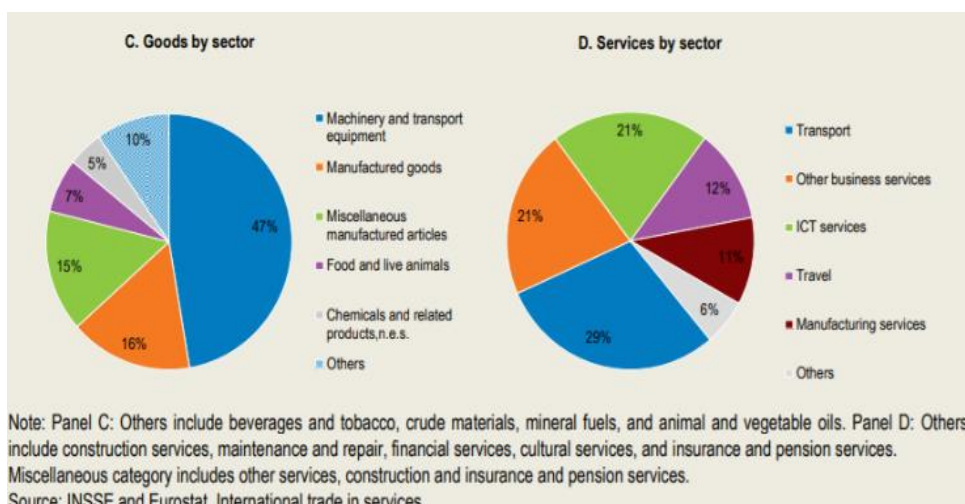
Nivelul scăzut al segmentului companiilor mici și mijloci în economie poate asigura o diversificare adecvată și reducerea polarizării business-urilor din sectoarele cele mai active în economie în care 10-20% din jucători își adjudecă 70-80% din piață.

Polarizarea pe domenii largi din economie distorsionează preturile, care nu pot fi reglate decât prin importul de cantități mari, generând dezechilibrul balanței comerciale. Ca urmare, se întrevide necesitatea continuării eforturilor privind dezvoltarea segmentului IMM-urilor în special în domeniile de frontieră (inovație tehnologică, tranziția către o economie verde și digitală) care să asigure dezvoltarea PIB-ului și reducerea deficitului balanței comerciale.

Producția internă nu este capabilă să absoarbă cererea locală și nu există suficiente mecanisme de încurajare/subvenționare. Ajutoarele de stat s-au acordat cu prioritate fie marilor companii/corporații (cu impact în economie), fie zonelor defavorizate din economie: "minimis", ajutorul de start-up.

Aportul redus al exporturilor în PIB și dependența economiei locale de importuri, aspecte care coroborate cu capitalul autohton redus, generează o instabilitate economică la nivel de stat, prin prisma dependenței masive de investițiile externe. Ca urmare, România prezintă un grad ridicat al dependenței economice față de exterior, indicator care ar putea fi ameliorat prin creșterea sectorului productiv intern. Conform unui studiu al EC elaborat în toamna 2021, se estimează că PIB-ul României va crește cu 5.1% în 2022 și cu 5.2% în 2023, în ciuda previziunilor de scădere a consumului vs. 2021, ca urmare a așteptărilor de consolidare a segmentului investițional public și privat în contextul implementării PNRR.

Grafic 6.3. Comerțul exterior

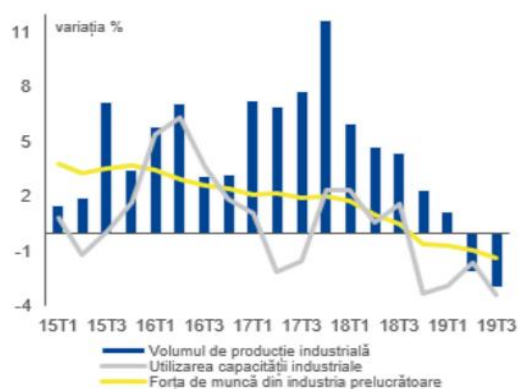

Sursă: INS, Eurostat

Anul 2021 a fost marcat de creșterea importurilor în baza unei cereri interne în creștere în timp ce exporturile au fost mai puțin dinamice din cauza blocajelor pe lanțurile de aprovizionare, în special în industria auto. Astfel, scăderea exportului a împăcat negativ dinamica PIB-ului și a dus la creșterea deficitului de cont curent.

Grafic 6.4. Producția industrială

Graficul 1.2: Producția industrială

Sursa: Comisia Europeană

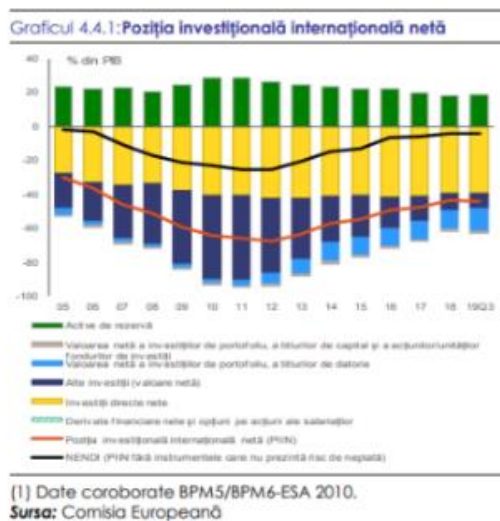
Sursa: Comisia Europeană

încă reprezentând o mare parte din exporturi.

Producția industrială a intrat într-o fază de contracție în 2019. Productivitatea industriei prelucrătoare a scăzut cu 1,6 % în cursul primelor trei trimestre ale anului 2019. Producția de bunuri de consum a scăzut tot mai mult în fiecare lună începând din septembrie 2018, în timp ce producția de bunuri de capital a intrat într-o fază de contracție în aprilie 2019. La sfârșitul T3-2019, în industria prelucrătoare s-au pierdut peste 70 000 de locuri de muncă comparativ cu T3-2018. Gradul de utilizare a capacității în industria prelucrătoare a început să scadă în T4-2018.

Grafic 6.5. Poziția investițională netă

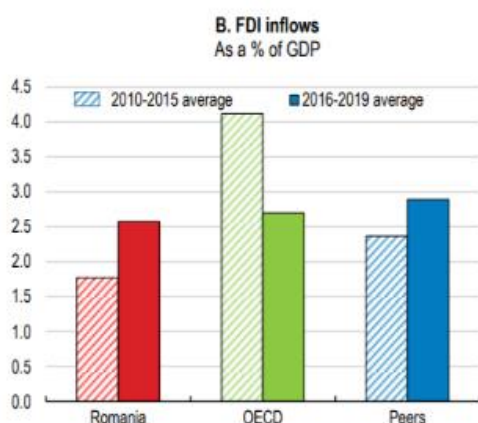
Aportul exporturilor României în PIB se menține sub nivelurile țărilor UE cu aproximativ 85% din exporturi direcționate către țările UE; Germania, Italia și Franța fiind principalele destinații. România a reușit să diversifice structura exporturilor de la sectoarele cu forță de muncă intensivă și cu tehnologie scăzută (textile industrie, materie primă) către produse cu tehnologie medie și sectoare mai avansate (auto, mașini, echipamente electronice și servicii de informare și comunicații conform informațiilor furnizate de către Banca Mondială). Totuși, tranziția către activități cu valoare adăugată mai mare a fost mai lentă decât în țările OECD din Europa Centrală și de Est, cu agricultura

Sursa: Comisia Europeană

investițiile, efectuată de Banca Europeană de Investiții (BEI, 2019) indică faptul ca firmele românești investesc mai puțin decât media UE (71 % față de 85 %). Barierele cele mai importante care sunt invocate sunt: disponibilitatea unei infrastructuri de transport adecvate, a personalului cu competente adecvate și reglementările privind piața forței de muncă (toate împreună reprezintă aproximativ 73 %). De asemenea, infrastructura digitală și fizică necesită investiții pentru îmbunătățirea calității acestora.

Grafic 6.6. Investițiile străine directe

Sursa: OECD

factori ai acestei dinamici sunt industria autovehiculelor și sectoarele conexe (cauciucul și materialele plastic). Aceste firme au ajutat și la îmbunătățirea calității exporturilor. Cu toate acestea, efectele pozitive existente între firmele străine și furnizorii interni sunt limitate (BNR, 2018).

Grafic 6.7. Valoarea adăugată brută și creșterea medie a productivității

Conform Raportului de țară 2020, poziția investițională internațională netă (PIIN) s-a îmbunătățit semnificativ, dar rămâne la un nivel negativ ridicat. Poziția investițională internațională netă a ajuns la -43,7 % din PIB în 2018, îmbunătățindu-se cu aproape 24 de puncte procentuale comparativ cu 2012, datorită creșterii puternice a PIB-ului și în pofida adâncirii deficitului de cont curent. Totuși, această evoluție pozitivă pare să se inverseze, dat fiindcă PIIN a scăzut la -44,3 % în T3-2019. Fluxurile de investiții străine directe (FDI) sunt în continuare volatile.

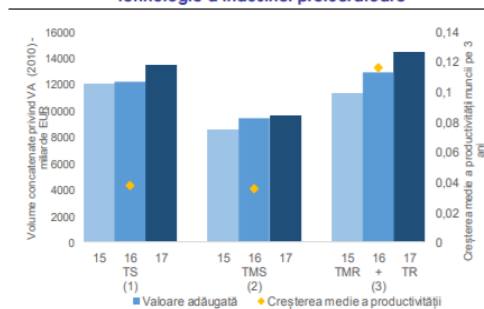
În pofida unor nevoi importante în materie de investiții, investițiile se mențin la un nivel modest. Ancheta statistică din 2019 privind

În ceea ce privește cercetarea și dezvoltarea, România are printre cele mai slabe rezultate din UE, alocând doar 0,5 % din PIB pentru cheltuielile cu C-D în 2018. Toate țările din regiune cu caracteristici similare investesc mult mai mult în C-D decât România. Acest nivel scăzut al investițiilor a dus la o performanță și o calitate științifică slabe.

Performanța în industria prelucrătoare a variat la nivelul claselor de tehnologie. Producția sectoarelor cu tehnologie medie spre ridicată a reprezentat factorul cel mai important care a contribuit la creștere (graficul 4.4.7). Principalii

Grafic 6.8. Fonduri europene (% PIB)

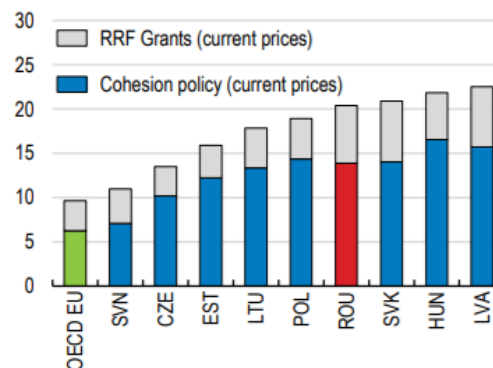
Graficul 4.4.7: Valoarea adăugată și creșterea medie a productivității muncii în funcție de clasa de tehnologie a industriei prelucrătoare

(1) TS: sector cu nivel tehnologic scăzut.
 (2) TMS: sector cu nivel tehnologic mediu spre scăzut.
 (3) TMR + TR: sector cu nivel tehnologic mediu spre ridicat și ridicat (cele două sectoare au fost grupate ca urmare a ponderii totale scăzute a TR)

Sursa: Comisia Europeană

Total allocation of EU funds, % of GDP

Source: OECD calculations.

StatLink <https://stat.link/v1iqd0>

Sursa: Comisia Europeană

Sursa: OECD

România va primi sume importante alocate din bugetul UE prin programul NextGeneration EU Plan pentru finanțarea PNRR. Sumele alocate pentru segmentul tranziție verde se ridică la valoarea de EUR 12 mld (41% din total sume alocate prin PNRR) și ar putea asigura finanțarea dezvoltării unor producători locali de echipamente pentru industria țintă.

6.3.2. Adoptarea și implementarea strategiei de dezvoltare a economiei circulare, cu instrumente concrete de stimulare

Posibile acțiuni: adoptarea și implementarea strategiei de dezvoltare a economiei circulare, cu instrumente concrete de stimulare:

- Stimulentele aplicate la nivelul producătorilor care reduc risipa, îmbunătățesc nivelul de reutilizare, de menținere în uz sau de reciclare. Ar putea fi de ordin fiscal (ex. cota de TVA redusă pentru servicii de reparații, transfer de taxe din zona de salarizare către cele de utilizare de resurse, etc.) sau reprezentate de schimbări în abordările contabile (ex. deprecierea pentru produsele cu grad ridicat de circularitate).
- În plus față de stimulente și politici menite să determine schimbarea către modele circulare, devine stringentă nevoia de date privind gradul de circularitate la nivel de produs, companie. În acest sens măsurile care să faciliteze constituirea și diseminarea informațiilor ar fi utile.
- Totodată, angajamentele din cadrul noului Plan de Acțiune pentru Economia Circulară, obiective importante sunt reprezentate de inițierea de propuneri și ținte minime obligatorii în legislația sectorială și introducerea treptată a raportării obligatorii pentru a monitoriza aplicarea Achizițiilor Publice Ecologice.

Conceptul de economie circulară a devenit, cu precădere în ultimii ani, un subiect popular în cercurile academice, în mediul de afaceri privat, dar și public, și guvernamental. Dată fiind importantă și complexitatea pe care economia circulară o implică, subiectul atrage după sine nevoia de creare de parteneriate între guvern, factorii de decizie politică, centre de certare și inovare, dar și nevoia de

susținere din perspectiva investițională și bancară.

Consumul global de materiale, cum ar fi biomasă, combustibilii fosili, metalele și mineralele, se preconizează că va fi dublu în următorii patruzeci de ani, în timp ce deșeurile anuale se estimează că vor crește cu 70 % până în 2050.

Următoarele 6 exemple reprezintă avantajele tranziției către o economie circulară :

- Reducerea impactului și dependenței asupra resurselor naturale;
- Creșterea valorii financiare prin reducerea costurilor și evitarea pierderilor din deșeuri;
- Alinierea cu reglementările și legile internaționale referitoare la protecția mediului;
- Impuls pentru dezvoltări noi și inovații a proceselor și operațiunilor curente ale unei companii;
- Îmbunătățirea reputației și imaginii publice;
- Crearea de profesii noi, atât specializate, dar și necalificate.

Referitor la tranziția către o economie verde și finanțare sustenabilă, Autoritatea de Supraveghere Financiară sprijină eforturile de a stimula creșterea finanțării sustenabile prin intermediul piețelor financiare nebankare. În acest sens, participanților la piața financiară și consultantilor financiari le-a fost recomandat să prezinte informații specifice cu privire la abordările lor în ceea ce privește integrarea riscurilor legate de durabilitate și luarea în considerare a efectelor negative asupra sustenabilității. Obiectivul acestor recomandări a fost de a veni în sprijinul entităților supravegheate prin furnizarea unui prim set de informații ce privesc finanțarea durabilă, în special cu privire la importanța riscurilor de sustenabilitate cu scopul de a transforma economiile reale într-unele durabile pe termen lung.

De asemenea, Autoritatea de Supraveghere Financiară a obținut o aprobare de principiu a unui proiect multi-stat de către Comisia Europeană privind finanțele verzi, care va demara în septembrie 2022, cu o durată de 18 luni.

6.3.3. Dezvoltarea de proiecte de susținere a mediului de afaceri prin colaborare cu mediul privat și mediul academic

Posibile alte acțiuni:

a. Stimularea ideilor inovative cu potențial de dezvoltare a sectoarelor cu valoare adăugată superioară.

- Constituirea de centre de excelență și susținerea centrelor de cercetare pe criterii de performanță reală și inserție în economia reală a ideilor inovative (Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, Universități).
- Dezvoltarea și îmbunătățirea educației antreprenoriale pentru antreprenorii cu idei de produse și servicii inovative. Specializarea demersurilor de educație pentru acest tip de antreprenori. (Ministerul Educației, ARB, ASF, BNR).
- Implementarea de proiecte pilot de tip „Accelerator”/ Hub-uri de afaceri inovative demarate în colaborare cu instituțiile bancare și universități, care să adreseze proiecte noi/ start-upuri sau companii inovatoare care nu dețin structuri de active (ce pot reprezenta garanții bancare) în scopul sprijinirii proiectelor care demonstrează tehnologii inovatoare, dar care nu sunt încă suficient de mature (autorități publice locale și centrale, camere de comerț, mediul de afaceri, universități).

b. Susținerea (finanțarea și promovarea) ideilor inovative

- Organizarea de târguri, expoziții, concursuri de brevete și idei de afaceri în vederea promovării acestora precum și a firmelor (startup-uri) care oferă servicii și produse inovative (autorități publice, comunitatea financiar-bancară).
- Crearea unui sistem de raportare de către autoritățile locale și naționale a inițiativelor de susținere a inovării la nivel local și național, din anul respectiv. Includerea în rapoartele anuale de activitate instituțională a inițiativelor existente. (autorități locale și centrale)

c. Implementare (punerea în practică) a ideilor și proiectelor inovative

- Transfer de bune practici a inițiativelor deja derulate. Mărirea ciclului de viață a inițiativelor prin identificarea ulterioară a altor surse de finanțare (proiecte finanțate prin fonduri europene e.g. Innotech, proiecte individuale bănci, proiecte independente autorități locale etc.)
- Asistență în transpunerea ideilor creative, a produselor și serviciilor inovative prin consultanță de afaceri și juridică (instituții financiar-bancare, companii de consultanță, autorități de resort).

BIBLIOGRAFIE

- Ahmed, H., & Hamid, N. (2011). Financing constraints: determinants and implications for firm growth in Pakistan. *The Lahore Journal of Economics*, 16, 317
- Albertazzi, U. and L. Gambacorta (2010): "Bank profitability and taxation." *Journal of Banking and Finance*, 34 (11), 2801–2810. <https://goo.gl/r7kRXk>
- Andreou P.C., Anyfantaki S. (2021) Financial literacy and its influence on internet banking behavior, *European Management Journal* 39, 658-674
- Banerji, S., Chronopoulos, D., Sobiech, A., and Wilson, J. (2017): "Taxation and Financial Intermediation: Evidence from a Quasi-Natural Experiment." WPN^o 18-001. Centre for Responsible Banking & Finance. University of St Andrews. <https://goo.gl/PB96Nh>
- Batsaikhan, U. & Demertzis, M. (2018). Financial literacy and inclusive growth in the European Union. Bruegel. Policy Contribution Issue no. 08
- BCE (2020) "Buffer use and lending impact" Macroprudential Bulletin Nr. 11
- Begley, T.M., Tan, W.-L., & Schoch, H. (2005). Politico-economic factors associated with interest in starting a business: A multi-country study. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(1), 35–55.
- BEI (2022) "Recovery as a springboard for change" Investment report 2021/2022
- Bianchi M (2018) Financial literacy and portfolio dynamics. *J Finance* 73(2):831–859. <https://doi.org/10.1111/jofi.12605>
- BIS (2020) Trade credit, trade finance, and the Covid-19 Crisis, 2020, BIS Bulletin nr. 24
- BNR (2021) Raportul asupra stabilității financiare, decembrie
- BNR (2021) "Sondajul privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România", decembrie
- Bosćá J.E., Doménech R., Ferri J., Rubio-Ramírez J. (2019) Macroeconomic Effects of Taxes on Banking, BBVA Research Working Papers no 19/05
- Caminal, R. (2003) "Taxation of banks: modeling the impact," in P. Phonohan (ed.), *Taxation of Financial Intermediation: Theory and Practice for Emerging Economies*. Oxford University Press, Oxford.
- Capgemini, 2021, World FinTech Report 2021 (<https://fintechworldreport.com/resources/world-fintech-report-2021>)
- Carey, D., Ernst, E., Oyomopito, R., & Theisens, J. (2006). Strengthening innovation in the Netherlands: making better use of knowledge creation in innovation activities. https://www.academia.edu/55613859/Strengthening_Innovation_in_the_Netherlands
- Chiorazzo, V. and C. Milani (2011): "The impact of taxation on bank profits: evidence from EU banks." *Journal of Banking and Finance*, 35, 3202–3212. <https://goo.gl/kbh8Hp>
- Cojocaru, L., Hofman, S., Miller, J. (2011), "Financial Development and Economic Growth in Transition Economies: Empirical Evidence from the CEE and CIS Countries." Working Paper No. 2011–22. Department of Economics, University of Delaware.

David Jones & Corrado Di Maria & Simone Valente (2021). "Financial Intermediation and Structural Change: Theory and Evidence," University of East Anglia School of Economics Working Paper Series 2021-06, School of Economics, University of East Anglia, Norwich, UK..

Dee, N., & Minshall, T. (2011). Finance, Innovation and Emerging Industries – a Review. University of Cambridge Centre for Technology Management Working Paper Series
<https://doi.org/10.17863/CAM.44073>

Deloitte (2021) "România taxează drastic vânzarea creditelor neperformante. Cum se procedează în alte țări?" (<https://www2.deloitte.com/ro/ro/pages/about-deloitte/articles/romania-taxeaza-drastic-vanzarea-creditelor-neperformante-cum-se-procedeaza-in-alte-tari.html>)

Demetriades, P. O., Hussein, K. A. (1996), "Does Financial Development Cause Economic Growth? Time Series Evidence from 16 Countries." *Journal of Development Economics*, Vol. 51, No. 2, pp. 387–411.

Demirgüç-Kunt, A. and H. Huizinga (1999): "Determinants of commercial bank interest margins and profitability: some international evidence." *World Bank Economic Review*, 13 (2), 379–408.
<https://goo.gl/prs5cq>

Demirgüç-Kunt, A. and H. Huizinga (2001): "The taxation of domestic and foreign banking." *Journal of Public Economics*, 79, 429–453. <https://goo.gl/N5SNjs>

Diamond, Douglas W. (1984). "Financial Intermediation and Delegated Monitoring." *Review of Economic Studies*, Vol. 51, pp. 393-414.

Diamond, Douglas W. (1986). "Financial Intermediation as Delegated Monitoring: A Simple Example." *FRB Richmond Economic Quarterly*, Vol. 82, no. 3, Summer 1996, pp. 51-66.

European Commission, (2021) European Innovation Scoreboard 2021, Romania,
<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45932>

Fatoki, O. and Asah, F. (2011) The Impact of Firm and Entrepreneurial Characteristics on Access to Debt Finance by SMEs in King Williams' Town, South Africa. *International Journal of Business and Management*, 6, 170-179

Favara, G. (2003), "An Empirical Reassessment of the Relationship between Finance and Growth." Working Paper No. 03/123. Washington: International Monetary Fund

Gaganis, C., Pasiouras, F., & Tsaklanganos, A. (2013). Taxation and bank efficiency: Cross-country evidence. *International Journal of the Economics of Business*

George Okello Candiya Bongomin, John C. Munene & Pierre Yourougou (2020) Examining the role of financial intermediaries in promoting financial literacy and financial inclusion among the poor in developing countries: Lessons from rural Uganda, *Cogent Economics & Finance*, 8:1, David McMillan (Reviewing editor) DOI: 10.1080/23322039.2020.1761274

Gnan, E., M. A. Silgoner and B. Weber. (2007). Economic and Financial Education: Concepts, Goals and Measurement. In: *Monetary Policy & the Economy Q3/07*. OeNB. Vienna.

Grohmann A, Klühs T, Menkhoff L (2018) Does financial literacy improve financial inclusion? Cross country evidence. *World Dev* 111:84–96. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.06.020>

Gurgul, H., Lach, L. (2011), "Financial Development and Economic Growth in Poland in Transition:

Causality Analysis.” MPRA Paper No. 38034.

Hasan, Morshadul; Le, Thi; Hoque, Ariful (2021) : How does financial literacy impact on inclusive finance?, *Financial Innovation*, Vol. 7, Iss. 1, pp. 1-23,

Herrendorf, B., R. Rogerson, and A. Valentinyi (2014). Growth and structural transformation. In *Handbook of Economic Growth*, Volume 2B, pp. 855-941. Elsevier B.V.

Huljak, I., Martin, R., Moccero, D., & Pancaro, C. (2020). Do non-performing loans matter for bank lending and the business cycle in euro area countries?. *ECB Working Paper Series*, No 2411.

Hussain J, Salia S, Karim A (2018) Is knowledge that powerful? Financial literacy and access to finance: an analysis of enterprises in the UK. *J Small Bus Enterp Dev* 25(6):985–1003. <https://doi.org/10.1108/JSBED-01-2018-0021>

Kira, A. R. (2013). The evaluation of the factors influence the access to debt financing by Tanzanian SMEs. 5, 1-24.

Kogler, M. (2016): “On the incidence of bank levies: theory and evidence.” Discussion Paper no. 2016-06. University of St. Gallen. <https://goo.gl/n15bhy>

Koomson I, Villano RA, Hadley D (2019) Intensifying financial inclusion through the provision of financial literacy training: a gendered perspective. *Appl Econ* 52(4):1–13. <https://doi.org/10.1080/00036846.2019.1645943>

KPMG, (2021),- Accelerating digital finance
(<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2021/03/accelerating-digital-finance.pdf>)

Lyons AC, Kass-Hanna J (2019) Financial inclusion, financial literacy and economically vulnerable populations in the Middle East and North Africa. *Emerg Mark Finance Trade*. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2019.1598370>

Manfred Fluch, (2007). "Selected Central Banks' Economic and Financial Literacy Programs," *Monetary Policy & the Economy*, Oesterreichische Nationalbank (Austrian Central Bank), issue 3, pages 80-104.

McGowan, M. A., D. Andrews and V. Millot (2017) Insolvency regimes, zombie firms and capital reallocation OECD Economic Department Working Papers Eco No 31

Mehl, A., Vespro, C., Winkler, A. (2005), “The Finance-Growth Nexus and Financial Sector Environment: New Evidence from Southeast Europe.” Conference on European Economic Integration, Austrian National Bank, Vienna.

Millán, J. M., Congregado, E., Román, C., Van Praag, M., & van Stel, A. (2014). The Value of an Educated Population for an Individual's Entrepreneurship Success. *Journal of Business Venturing*, 29(5), 612–632

Obradović, S., & Grbić, M. (2015). Causality relationship between financial intermediation by banks and economic growth: Evidence from Serbia. *Prague Economic Papers*.

OCDE (2010) “Addressing Tax Risks Involving Bank Losses” (https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/addressing-tax-risks-involving-bank-losses_9789264088689-en)

Peterman, N.E. & Kennedy, J. (2003). Enterprise education: Influencing students' perceptions of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 28(2), 129–144.

Philipp C Rother Explaining the Behavior of Financial Intermediation: Evidence from Transition Economies IMF Volume 1999: Issue 036

PriceWaterhouseCoopers (2021) "Analiza impactului suprataxării vânzărilor de creanțe neperformante"

Schumpeter, Joseph A. (1911). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*, Translated by Redvers Opie, 1934, Harvard Economic Studies.

Slavec, A., & Prodan, I. (2012). The influence of entrepreneur's characteristics on small manufacturing firm debt financing. *Journal for East European Management Studies*, 104-130.

Stiglitz, Joseph E. and Weiss, Andrew. (1981). "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information." *American Economic Review*, Vol. 71 (June), pp. 393-410.

United Nations Environment Programme (2020), *FINANCING CIRCULARITY: DEMYSTIFYING FINANCE FOR CIRCULAR ECONOMIES*, acces <https://www.unep.org/resources/report/financing-circularity-demystifying-finance-circular-economy>;

van Rooij M, Lusardi A, Alessie R (2011) Financial literacy and stock market participation. *J Financ Econ* 101(2):449–472. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.006>

Von Gaudecker HM (2015) How does household portfolio diversification vary with financial literacy and financial advice? *J Finance* 70(2):489–507. <https://doi.org/10.1111/jofi.12231>

Williamson, Stephen D. (1987). "Costly Monitoring, Loan Contracts and Equilibrium Credit Rationing," *Quarterly Journal of Economics*, 102, February, pp. 135-146.

Williamson, Stephen D. (1986a). "Costly Monitoring, Financial Intermediation, and Equilibrium Credit Rationing." *Journal of Monetary Economics*, Vol. 18, pp. 159-179.

Williamson, Stephen D. (1986b). "Increasing Returns to Scale in Financial Intermediation and the Nonneutrality of Government Policy." *Review of Economic Studies*, LIII, October, pp. 863-875.

World Bank. (2018). *From Uneven Growth to Inclusive Development: Romania's Path to Shared Prosperity*. Washington, DC: World Bank.

World Bank. (2020). *Markets and People : Romania Country Economic Memorandum*. International Development in Focus;. Washington, DC: World Bank.

Zarook, T., Rahman, M. M., & Khanam, R. (2013). Management skills and accessing to finance: evidence from Libya's SMEs. *International Journal of Business and Social Science*, 4(7), 106-115.